

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Το περιοδικό «Ενδοχώρα» (1959-1966)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Όνοματεπώνυμο: Ευαγγελία Αφρούδα, ΑΕΜ: 60031

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Δανόπουλος, Επίκουρος
Καθηγητής

Κομοτηνή, 2022

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

Το περιοδικό «Ενδοχώρα» (1959-1966)

Ευαγγελία Αφρούδα 60031

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Εργασία Ειδίκευσης υποβλήθηκε στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης για την απόκτηση του τίτλου μεταπτυχιακών σπουδών ειδίκευσης στην Νεοελληνική Φιλολογία.

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Δανόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής.

2ο Μέλος: Νικόλαος Μαυρέλος, Καθηγητής.

3ο Μέλος: Σοφία Βούλγαρη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια.

Κομοτηνή, 2022

DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE
SCHOOL OF CLASSICS AND HUMANITIES
DEPARTMENT OF GREEK PHILOLOGY

POSTGRADUATE COURSE:

«TEXTS AND CULTURE»

MASTER DISSERTATION
The “Endochora” journal (1959-1966)

Evangelia Afrouda, Registration number 60031

A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master in Modern Greek Philology, Department of Greek Philology, Democritus University of Thrace.

COMMITTEE OF EXAMINERS

Supervisor: Konstantinos Danopoulos, Assistant Professor.

Member 2: Nikolaos Mavrelas, Professor.

Member 3: Sophia Voulgari, Associate Professor.

Komotini, 2022

Η έγκριση της παρούσας Διπλωματικής Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμών της συγγραφέως (παρ. 2 του άρθρου 202 του ν. 5343/1932).

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας της παρούσας εργασίας και ότι έχω αναφέρει ή παραπέμψει σε αυτή, ρητά και συγκεκριμένα, όλες τις πηγές, από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών, προτάσεων ή λέξεων, είτε αυτές μεταφέρονται επακριβώς (στο πρωτότυπο ή μεταφρασμένες) είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για το συγκεκριμένο Πρόγραμμα Σπουδών.

Περιεχόμενα

Το περιοδικό «Ενδοχώρα» (1959-1966)	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
Summary	9
Εισαγωγή	11
0.1 Τα λογοτεχνικά περιοδικά πριν την Ενδοχώρα	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	16
0.1 Η φυσιολογία του περιοδικού <i>Ενδοχώρα</i>	16
0.2 Η διάρθρωση της ύλης	22
0.3 Εκδοτική ομάδα	23
0.4 Τα δημοσιευμένα κείμενα της <i>Ενδοχώρας</i>	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	32
A. Η ΥΛΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ	32
Τα λογοτεχνικά κείμενα	32
0.2 Οι λογοτεχνικές μεταφράσεις	35
A. Μεταφρασμένη ποίηση	35
B. Μεταφράσεις πεζογραφικών κειμένων	39
0.3 Τα «οδοιπορικά» πεζογραφήματα της <i>Ενδοχώρας</i>	41
B. Κείμενα Θεωρίας και κριτικής – Στήλες	43
0.1 Οι καλές τέχνες στην <i>Ενδοχώρα</i>	48
0.2 Βιβλιοκριτικές	51

0.3 Μελέτες	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	55
0.1 Οι εκδόσεις της <i>Ενδοχώρας</i>	55
0.2 Το τέλος της <i>Ενδοχώρας</i>	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	59
Αρχές ευρετηρίασης.....	59
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	60
Συμπεράσματα.....	114
ΕΠΙΜΕΤΡΟ.....	116
Βιβλιογραφία.....	118

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ενασχόληση με τον περιοδικό τύπο προσφέρει πολύτιμο πρωτογενές υλικό που βοηθάει στη μελέτη της λογοτεχνικής ατμόσφαιρας αλλά και των ιδεολογιών και νοοτροπιών μιας εποχής. Το περιοδικό *Ενδοχώρα* εκδίδεται στα Ιωάννινα από το 1959-1966 και διακόπτεται με τη δικτατορία. Κυκλοφορούν τριανταεπτά τεύχη με οκτώ από αυτά να δημοσιεύονται διπλά, ενώ το τριακοστό όγδοο τεύχος τυπώθηκε αλλά δεν πρόλαβε να κυκλοφορήσει. Στόχος της εκδοτικής ομάδας ήταν η δημιουργία ενός διαύλου επικοινωνίας μεταξύ της τοπικής λογοτεχνικής παραγωγής με τη σύγχρονη λογοτεχνία. Η *Ενδοχώρα* αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά ηπειρωτικά μεταπολεμικά περιοδικά στους κόλπους του οποίου συσπειρώνονται οι περισσότεροι Ηπειρώτες λογοτέχνες της εποχής αλλά και πολλοί αναγνωρισμένοι λογοτέχνες μεταξύ των οποίων ο Μ. Αναγνωστάκης, Ν. Βρεττάκος, Ν. Καρούζος, Τ. Σινόπουλος, Ν. Χριστιανόπουλος κ. ά. Ωστόσο, το βασικό πυρήνα συγκροτούν ο Γιάννης Δάλλας, ο Κίμων Τζάλλας, ο Χριστόφορος Μηλιώνης, ο Φρίζος Τζιόβας και από το 1964 και ο Στέφανος Σταμάτης. Στην εκδοτική ομάδα ανήκαν ακόμη ο Θ. Τζούλης, ο Αχ. Λεοντάρης, ο Αν. Τασούλας και Φ. Τουλούπης. Πρόκειται για μια οργανωμένη λογοτεχνική ομάδα που ανταλλάσσει απόψεις και κριτικές διαμορφώνοντας τη λογοτεχνία της μεταπολεμικής εποχής. Είναι γνωστό πως την ίδια περίοδο κυκλοφορεί και το περιοδικό *Ηπειρωτική Εστία* (1952-1992), γεγονός που αποδεικνύει την έντονη λογοτεχνική δραστηριότητα της περιοχής της Ηπείρου και προσθέτεται στους λόγους για τους οποίους αξίζει να μελετήσουμε και την *Ενδοχώρα*. Η *Ενδοχώρα* συνιστά μια εξαιρετική πηγή για να πλησιάσει κανείς τη μεταπολεμική λογοτεχνία της Ηπείρου και τους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρά με τις σύγχρονες της τάσεις. Περιλαμβάνει σημειώματα που αφορούν τις τέχνες και διαμορφώνουν απόψεις, σχόλια και χρονικά. Ορισμένοι από τους λογοτέχνες επιθυμώντας να δηλώσουν τη παρουσία του περιοδικού δημοσιεύουν εκεί τα πρώτα τους πεζά και εκδίδουν τα πρώτα τους βιβλία από τις «Εκδόσεις “Ενδοχώρα”».

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ:

1. Περιοδικός τύπος
2. Ήπειρος
3. Λογοτεχνικά περιοδικά

Summary

Studying the periodical press offers valuable primary source material, which aids in the research of the literary atmosphere and the ideologies, so as the ethos of an era. The “Endochora” journal was published in Ioannina from 1959 till 1966 and its printing was discontinued due to the dictatorship. Thirty-seven issues were published, with eight of them circulating in two issues, while the thirty-eighth issue was printed, but never made it into distribution. The aim of the editorial team was to create a channel of communication between the local literary production and the modern literature. The “Endochora” is one of the most important Epirotic post-war journals, which “encloses” the majority of the Epirotic writers of that period along with many recognized writers such as M. Anagnostakis, N. Vrettakos, N. Karouzos, T. Sinopoulos, N. Christianopoulos, etc. However, the main core of the team consists of Yannis Dallas, Kimon Tzallas, Xristoforos Milionis, Frixos Tziovas, and from 1964 Stefanos Stamatis. Part of the editorial team were also Th. Tzoulis, Ach. Leontaris, An. Tasoulas and F. Touloupis. It was an organized literary group which exchanged opinions and critiques, thus shaping the literature of the post-war era. It is known that during the same period the journals “Epirotiki Estia” (1952-1992) was also published, a fact that serves as a testimony for the intense literary activity of the area of Epirus and consequently adds to the reasons why “Endochora” is a topic worth of further research. “Endochora” makes for an excellent source for anyone who wants to approach the post-war literature of Epirus and the ways in which it interacts with its contemporary trends. It contains notes on the arts that form opinions, commentaries and annals. Some of the writers, wishing to make a statement on the presence of the journal, publish their first proses and their first books by “Endochora Publications”.

KEYWORDS:

1. Periodical press
2. Epirus
3. Literary magazines

Στους γονείς μου

Εισαγωγή

Η σημασία της μελέτης του περιοδικού τύπου στη πληρέστερη κατανόηση των ιστορικών φαινομένων δεν χρειάζεται ιδιαίτερη υπογράμμιση. Τα άρθρα, οι μελέτες, τα δοκίμια, τα επίκαιρα σημειώματα και οι μαρτυρίες κάθε είδους προσφέρουν πολύτιμο πρωτογενές υλικό στο μελετητή και συμβάλλουν στη καλύτερη γνωριμία του με την εξέλιξη των ιδεών. Η έρευνα στο χώρο του λογοτεχνικού περιοδικού που εστιάζει κυρίως σε λογοτεχνικές περιοχές, δημοσιεύοντας ποιήματα, πεζογραφήματα, κριτικές και μελέτες που αφορούν την πνευματική ζωή, δεν μπορεί παρά να βοηθά ουσιαστικά στη γνώση της πολιτισμικής κίνησης και της πνευματικής ιστορίας της εκάστοτε περιόδου.

Η επιλογή του περιοδικού *Ενδοχώρα* δεν είναι τυχαία, καθώς πρόκειται για ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά «περιφερειακά» λογοτεχνικά περιοδικά, σε μια περίοδο, όπου επικρατεί η πολωτική έως εχθρική σχέση ανάμεσα στο αθηναϊκό κέντρο και την περιφέρεια. Στους κόλπους του περιοδικού συσπειρώνονται οι περισσότεροι Ηπειρώτες λογοτέχνες της εποχής σκιαγραφώντας κατά αυτό το τρόπο τη λογοτεχνία της Ηπείρου, αλλά και πολλοί αναγνωρισμένοι λογοτέχνες μεταξύ των οποίων ο Μ. Αναγνωστάκης, Ν. Βρεττάκος, Ν. Καρούζος, Τ. Σινόπουλος, Ν. Χριστιανόπουλος κ. ά. Φιλοξενεί κατά κύριο λόγο πρωτοδημοσιευμένα κείμενα αντανακλώντας το ισχύον λογοτεχνικό και κριτικό κλίμα της περιόδου.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο την αποδελτίωση και παρουσίαση της ταυτότητας του λογοτεχνικού περιοδικού *Ενδοχώρα*. Πρόκειται για ένα περιοδικό λόγου και τέχνης, το οποίο κυκλοφορεί από το 1959-1966 τριάντα επτά τεύχη και διακόπτεται με τη δικτατορία. Κύριος εμπνευστής του υπήρξε ο Γιάννης Δάλλας μαζί με μια μικρή ομάδα λογοτεχνών που προέρχονταν κυρίως από το χώρο της Ηπείρου. Σκοπός της εργασίας είναι η συνοπτική παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών του περιοδικού και παράλληλα η επισήμανση του ποιητικού και πεζογραφικού του φάσματος.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Στο εισαγωγικό μέρος περιλαμβάνεται μια σύντομη αναδρομή στον περιοδικό τύπο των Ιωαννίνων από το 1930 μέχρι και τα χρόνια που εκδίδεται η *Ενδοχώρα*. Στο πρώτο μέρος γίνεται μια

απόπειρα να καταγραφεί η φυσιογνωμία/ ταυτότητα του περιοδικού και να φανεί η διάρθρωση της ύλης του. Παράλληλα, παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο τα πέντε βασικά πρόσωπα της εκδοτικής ομάδας. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στα περιεχόμενα της *Ενδοχώρας* και κυρίως στα λογοτεχνικά της κείμενα, τόσο τα πρωτότυπα όσο και τα μεταφρασμένα και στα κείμενα θεωρίας και κριτικής. Η κριτική κατέχει ουσιαστικό ρόλο στις σελίδες της *Ενδοχώρας* και δεν μένει στα όρια του λογοτεχνικού κόσμου, αλλά αφορά το πολιτιστικό γίνεσθαι του παρόντος της, ενώ πολλές φορές έχει και πολιτική χροιά. Τέλος, γίνεται αναφορά στις μελέτες και τις βιβλιοκριτικές που φιλοξενεί. Στο τρίτο μέρος συμπεριλαμβάνεται το κεφάλαιο σχετικά με τις «Εκδόσεις *Ενδοχώρα*» και το τέλος του εντύπου με την έλευση της δικτατορίας, ενώ στο τέταρτο γίνεται η πλήρης καταγραφή της αποδελτίωσης του περιοδικού.

Η εργασία έχει ως στόχο την ανάδειξη και την αναγνώριση ενός βραχύβιου, αλλά ενός από τα σημαντικότερα και ποιοτικότερα περιοδικά του χώρου της Ηπείρου. Η μεγάλη ελληνική ποιητική παραγωγικότητα του περιοδικού δεν αφήνει αμφιβολίες ότι αξίζει την προσοχή μας. Θα ήθελα να αναφέρω ότι η πρόσβασή μου στο περιοδικό επιτεύχθηκε μέσα από το Ιδρυματικό Αποθετήριο Ολυμπιάς του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων, όπου υπάρχει ψηφιοποιημένο και διαθέσιμο προς όλους. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κ. Κωστή Δανόπουλο για τη βοήθεια και τη καθοδήγησή του, καθώς και τον κ. Θανάση Β. Κούγκουλο για τη παραχώρηση του υλικού του σχετικά με το περιοδικό.

0.1 Τα λογοτεχνικά περιοδικά πριν την Ενδοχώρα

Η λογοτεχνική περιοδική παραγωγή των Ιωαννίνων κατά τον 20^ο αιώνα υπήρξε πλούσια τόσο πριν την *Ενδοχώρα*, που θα μας απασχολήσει εδώ, όσο και μετά, αν και πολλές φορές βραχύβια. Τα περιοδικά που εκδίδονται πριν την *Ενδοχώρα* αποτελούν προδρόμους του περιοδικού.

Στα 1906 κυκλοφορεί ο ένας και μοναδικός τόμος του περιοδικού Ηπειρωτικός Αστήρ με εκδότη τον λόγιο από το Πωγώνι Λεωνίδα Μ. Βασιλειάδη. Πρόκειται για ημερολόγιο ποικίλης ύλης με ιστορικές, αρχαιολογικές, λαογραφικές εργασίες, άρθρα για την επικαιρότητα, ποιήματα, διηγήματα και φιλολογικές μελέτες. Οι συνεργάτες του προέρχονται από την Ήπειρο και την Κωνσταντινούπολη.¹

Το 1913 η *Ηπειρωτική Ψυχή*. Ετήσιον εικονογραφημένων λεύκωμα από τον Σπυρίδωνα Γ. Παππά, τον Κωνσταντίνο Μ. Κιουρή και τον Αναστάσιο Γ. Νικολαΐδη. Η ύλη του συμπεριλάμβανε δημοτικά τραγούδια, διηγήματα, ποιήματα και ορισμένες εικόνες, σχετιζόμενα όλα με τη ζωή της Ηπείρου². Το 1926 κυκλοφορούν τα *Ηπειρωτικά Χρονικά* με εκδότη τον Μητροπολίτη Σπυρίδωνα Βλάχο, υπό την αιγίδα της Μητροπόλεως Ιωαννίνων. Πρόκειται για ένα ετήσιο εικονογραφημένο επιστημονικό περιοδικό, στο οποίο καταγράφονται ιστορικές, λαογραφικές και γλωσσολογικές πληροφορίες που σχετίζονται με την Ήπειρο, βιβλιοκρισίες και βιβλιογραφικές μελέτες. Εικονογραφείται με φωτογραφίες-τεκμήρια εγγράφων, μνημείων, περιοχών της Ηπείρου κ.ά. Η πρώτη περίοδος του φτάνει μέχρι το 1941, όταν η κυκλοφορία του αναστέλλεται λόγω του Β΄ Π. Π., και επανέρχεται το 1973.³

Η *Ελλοπία*⁴ «Μηνιαία Ηπειρωτική Επιθεώρησης» είναι ένα ολιγοσέλιδο και βραχύβιο περιοδικό. Εκδίδεται 1930-1931 με διευθυντές δύο Γιαννιώτες φοιτητές,

¹Θ. Β. Κούγκουλος, *Η Ήπειρος ως λογοτεχνικός μύθος στη μεταπολεμική πεζογραφία*, Διδακτορική διατριβή, Ιωάννινα 2012, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Φιλοσοφική Σχολή – Τμήμα Φιλολογίας – Τομέας Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας, 104.

²«Προς τους Ηπειρώτας», *Ηπειρωτική Ψυχή*, том. 1, Ιωάννινα 1913, 5.

³Σ. Χατζηιωαννίδου, «Ηπειρωτικά Χρονικά», *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 2016: Πατάκη, 812.

⁴Απ. Μπενάτσης, Αγ. Σιωμοπούλου, «Το περιοδικό “Ελλοπία” 1930-1931», *Η Λογοτεχνία της περιόδου του Μεσοπολέμου στο χώρο της Δυτικής Ελλάδας*, Πρακτικά Συνεδρίου Συνδέσμου Φιλολόγων Αιτωλοακαρνανίας, Μεσολόγγι 2019: Γράμματα, 552-560.

τον Πάνο Φάντη και τον Τάκη Σιωμόπουλο. Η *Ελλοπία* θα βγάλει 11 τεύχη με το τελευταίο διπλό. Στα περιεχόμενά του βλέπουμε κείμενα των ίδιων των εκδοτών. Ο Τ. Σιωμόπουλος δημοσιεύει ποιήματα, φιλολογικές και φιλοσοφικές μελέτες, ενώ ο Π. Φάντης εστιάζει στις κριτικές μελέτες. Το περιοδικό διαθέτει στήλη βιβλιοκριτικής και αλληλογραφίας, χωρίς να λείπουν οι ανακοινώσεις και οι διαφημίσεις. Στην *Ελλοπία* βρήκαν βήμα όλα τα προοδευτικά ονόματα του τόπου. Συνεργάτες της ήταν ο Γ. Πελλερέν, ο Χρ. Χρηστοβασίλης, ο Δ. Χατζής με το ψευδώνυμο Τάκης Πελλερέν (το ψευδώνυμο του πατέρα του), ο Γιοσέφ Ελιγιά κ. ά.⁵ Η στήλη της αλληλογραφίας, όμως, αποδεικνύει ότι δεν κυκλοφόρησε μόνο στον χώρο της Ηπείρου, αλλά και έξω από αυτόν.

Στις 1 Αυγούστου του 1936 κυκλοφορούν τα *Ηπειρωτικά Φύλλα* με υπεύθυνο ύλης τον Χρήστο Χρηστοβασίλη.⁶ Συμπεριλαμβάνει βιβλιοκριτικές, διηγήματα, άρθρα, αλλά και ποιήματα, έχοντας επίσης έναν άκρως λογοτεχνικό χαρακτήρα. Το Δεκέμβρη του 1943 ο Αθανάσιος Γιάγκας εκδίδει τα *Ηπειρωτικά Γράμματα*⁷ και συνεργάζεται στην έκδοση του περιοδικού με τον Δημήτρη Σαλαμάγκα. Στις σελίδες του συναντάμε και τον Κίμωνα Τζάλλα και τον Χρήστο Χρηστοβασίλη. Επιπλέον, εκτυπώνεται, όπως αργότερα και η *Ενδοχώρα*, στο τυπογραφείο «Ερμής» του πατέρα του Κίμωνα Τζάλλα, Ευθύμιου Τζάλλα. Ποιήματα, διηγήματα, μελέτες, βιβλιοκρισίες και άρθρα συμπληρώνουν την ύλη του. Τη δεκαετία του 1950 κάνουν την εμφάνισή τους τρία ακόμη περιοδικά στα Ιωάννινα. Το 1952 εκδίδονται ταυτόχρονα δύο λογοτεχνικά έντυπα, η *Ηπειρωτική Εστία* (Μάιος 1952) και οι *Ηπειρωτικές Σελίδες* (Οκτώβριος 1952).

Εκδότες της *Ηπειρωτικής Εστίας* (1952-1995) υπήρξαν διαδοχικά οι Ε. Α. Φακατσέλης, Μ. Χ. Μάνος, Δ. Κόκκινος και Γ. Δ. Κόκκινος. Σύμφωνα με τη Γ. Λαδογιάννη «Η *Ηπειρωτική Εστία* (*H. E.*) ένα από τα πλέον μακρόβια περιοδικά των Ιωαννίνων, μπορεί να θεωρηθεί επαρκής πηγή σε μια απόπειρα να ανασυγκροτηθεί ιστορικά η πνευματική κίνηση της πόλης, κατά τη δεκαετία του 1950.»⁸ Αυτό συμβαίνει διότι στη ύλη της περιλαμβάνονται λογοτεχνικά κείμενα (σύγχρονα και παλαιότερα), φιλολογικά, λαογραφικά, ιστορικά και αρχαιολογικά

⁵Ερ. Γ. Καψωμένος (επιμ.), *Δημήτρης Χατζής. Μια συνείδηση της Ρωμοσύνης*, Πάτρα 1999: Αχαϊκές Εκδόσεις, 255 ·Θ. Β. Κούγκουλος, *Η Ηπειρος ως λογοτεχνικός...*, ό. π., 104-105.

⁶*Ηπειρωτικά Φύλλα* 1 (Αύγουστος 1936), 1.

⁷*Ηπειρωτικά Γράμματα* 1 (Δεκέμβριος 1943), 1.

⁸Γ. Λαδογιάννη, *Κείμενα κριτικής για νεοελληνική λογοτεχνία*, Αθήνα 1995: Ελληνικά Γράμματα, 172.

άρθρα. Δεν παραλείπονται τα άρθρα που σχετίζονται με θέματα παιδείας, τα επίκαιρα σημειώματα, οι βιβλιοκρισίες και τα κείμενα τεχνοκριτικής. Τέλος, ο αναγνώστης συναντά κείμενα σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του φυσικού πλούτου της Ηπείρου.

Οι *Ηπειρωτικές Σελίδες*⁹ παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, κυρίως γιατί στην εκδοτική ομάδα του περιοδικού ανήκουν δύο ονόματα που μετέπειτα πρωτοστάτησαν στις σελίδες της *Ενδοχώρας*, του Κίμωνα Τζάλλα και του Φρίξου Τζιόβα. «Υπεύθυνος συντάξεως» παρουσιάζεται ο Βασίλης Ι. Παππάς. Πρόκειται για ένα «Μηνιαίο Λογοτεχνικό Περιοδικό» που επίσης τυπώνεται στο τυπογραφείο της οδού Δαγκλή 10, του πατέρα του Κ. Τζάλλα, ενώ στην ίδια διεύθυνση αποστέλλονται από τους αναγνώστες βιβλία, εμβάσματα και αλληλογραφία, για τα οποία υπεύθυνος φαίνεται ότι είναι ο ίδιος. Πέρα από τα λογοτεχνικά κείμενα (ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, κλπ.) καταγράφονται ορισμένα δοκίμια, άρθρα και κριτικές, ενώ δεν λείπει η στήλη των «Χρονικών» και της «Αλληλογραφίας», αλλά και οι διαφημίσεις και τα επίκαιρα σημειώματα προς ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού για τα πολιτιστικά τεκταινόμενα της πόλης. Στις *Ηπειρωτικές Σελίδες* γράφουν και αναδημοσιεύουν ονόματα, όπως ο Φρ. Τζιόβας, Κ. Κρυστάλλης, Γ. Δάλλας, Χρ. Χρηστοβασίλης, Κ. Τζάλλας, Γ. Σκαρίμπας κ. ά.

⁹*Ηπειρωτικές Σελίδες* 1 (Σεπτέμβριος 1952), 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

0.1 Η φυσιογνωμία του περιοδικού *Ενδοχώρα*

Τίτλος	Ενδοχώρα
Υπότιτλος	Λογοτεχνική περιοδική Έκδοση (τχ. 1-19, 25) Διμηνιαία Λογοτεχνική Έκδοση (τχ. 27-28, 31)
Εκδοτική Ομάδα	Δάλλας Γιάννης (τχ. 1-38) Λεοντάρης Αχιλλέας (τχ. 1-38) Μηλιώνης Χριστόφορος (τχ. 1-38) Τζάλλας Κίμωνας (τχ. 1-38) Τζιόβας Φρίξος (τχ. 1-38) Τζούλης Θανάσης (τχ. 1-38) Τουλούπης Φάνης (τχ. 1-38) Τασούλας Αναστάσιος (τχ. 1-8) Τζάλλας Λευτέρης (τχ. 13-38) Αράγης Γιώργος (τχ. 19-38) Δημητρίου Πύρρος (τχ. 19-38) Καρβέλης Τάκης (τχ. 19-38) Λώλης Νίκος (τχ. 25-38) Σούλη Άρτεμη (τχ. 27-38) Σταμάτης Στέφανος (τχ. 27-38)
Υπεύθυνος Περιοδικού	Τζούλης Θανάσης (τχ. 1-30) Αράγης Γιώργος (τχ. 31-38)
Υπεύθυνος Τυπογραφείου	Τζάλλας Ευθύμιος (τχ. 1-26) Τάλλας Ελευθέριος (τχ. 27-38)
Ύλη Συνεργασίας	Δάλλας Γιάννης (τχ. 1-38)
Συνδρομές	Τασούλας Αναστάσιος (τχ. 1-8) Τζιόβας Φρίξος (τχ. 9-38)
Τόπος Έκδοσης	Ιωάννινα
Διεύθυνση	Κουντουριώτου 30

Διεύθυνση τυπογραφείου	Δαγκλή 10
Διάρκεια	Σεπτέμβριος 1959 - Οκτώβριος 1965
Μέγεθος	22x15
Τόμος Α΄	<p>τχ. 1 (Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 1959), σ. 1-64 τχ. 2 (Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1959), σ. 65-128 τχ. 3 (Γενάρης - Φλεβάρης 1960), σ. 129-192 τχ. 4 (Μάρτης - Απρίλης 1960), σ. 193-255 τχ. 5 (Μάης - Ιούνης 1960), σ. 256-320 τχ. 6 (Ιούλιος - Αύγουστος 1960), σ. 321-376</p>
Τόμος Β΄	<p>τχ. 7 (Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 1960), σ. 377-440 τχ. 8 (Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1960), σ. 441-504 τχ. 9 (Γενάρης - Φλεβάρης 1961), σ. 505-568 τχ. 10 (Μάρτης - Απρίλης 1961), σ. 569-632 τχ. 11-12 (Μάης - Αύγουστος 1961), σ. 633-720</p>
Τόμος Γ΄	<p>τχ. 13-14 (Σεπτέμβρης - Δεκέμβρης 1961), σ. 721-784 τχ. 15 (Γενάρης - Φλεβάρης 1962), σ. 785-846 τχ. 16 (Μάρτης - Απρίλης 1962), σ. 847-910 τχ. 17-18 (Μάης - Αύγουστος 1962), σ. 911-989</p>
Τόμος Δ΄	<p>τχ. 19 (Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 1962), σ. 991-1038 τχ. 20 (Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1962), σ. 1039-1085 τχ. 21-22 (Γενάρης - Απρίλης 1963), σ. 1087-1166 τχ. 23 (Μάης - Ιούνης 1963), σ. 1167-1216 τχ. 24 (Ιούλης - Αύγουστος 1963), σ. 1217-1274</p>
Τόμος Ε΄	<p>τχ. 25 (Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1963), σ. 1-48 τχ. 26 (Γενάρης - Φλεβάρης 1964), σ. 49-96 τχ. 27-28 (Μάρτης - Ιούνης 1964), σ. 97-168 τχ. 29-30 (Ιούλης - Οκτώβριος 1964), σ. 169-244</p>
Τόμος ΣΤ΄	<p>τχ. 31 (Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1964), σ. 1-48 τχ. 32-33 (Γενάρης - Απρίλης 1965), σ. 49-104 τχ. 34-35 (Μάης - Αύγουστος 1965), σ. 105-156 τχ. 36 (Σεπτέμβρης - Οκτώβρης 1965), σ. 157-206</p> <p>τχ. 37 (1966), σ. 1-48 δρχ. 8 (τχ. 1-6)</p>

Τιμή τεύχους

δρχ. 10 (τχ. 7-37)

Συνδρομές

Ετήσια
δρχ. 60 (τχ. 1-37)

«Γιάννενα. Άνοιξη του 1959. Από μια ομάδα ανήσυχων ανθρώπων του πνεύματος στην Ήπειρο, με πρωτοβουλία του Γιάννη Δάλλα και με τη συνεργασία του ποιητή Φρίξου Τζιόβα και του πεζογράφου Κίμωνος Τζάλλα, εκδίδεται ένα περιοδικό με το δίσημο τίτλο *Ενδοχώρα...*».¹⁰

Από το 1959 ο Γιάννης Δάλλας, ο Χριστόφορος Μηλιώνης, ο Κίμων Τζάλλας, ο Φρίξος Τζιόβας και από το 1964 ο Στέφανος Σταμάτης συσπειρώνονται γύρω από τη διμηνιαία περιοδική έκδοση των Ιωαννίνων Ενδοχώρα και συνιστούν μαζί με άλλους, την εκδοτική της ομάδα, αρχικά μαζί με τους Αχιλλέα Λεοντάρη, Αναστάσιο Τασούλα, Θανάση Τζούλη, Φάνη Τουλούπη κι αργότερα με τη προσθήκη των Κώστα Νικολαΐδη, Τάκη Καρβέλη, Λευτέρη Τζάλλα, Γιώργου Αράγη, Δημητρίου Πύρρου, Νίκου Λώλη και Άρτεμης Σούλη.¹¹

Η *Ενδοχώρα* ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 1959 ως ένα βήμα έκφρασης προοδευτικών λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών τάσεων, σε δημοτική γλώσσα, με σχεδόν σταθερή περιοδικότητα, σε σχήμα 22x15.¹² Η έκδοση του περιοδικού γινόταν από το υστέρημα και τις οικονομίες της εκδοτικής ομάδας, ενώ από το 1962 και έπειτα, όταν αυξήθηκαν οι συνεργάτες, τα μέλη πλήρωναν από 500 δραχμές ο καθένας με σκοπό την επιβίωσή του. Σύμφωνα με τον Γιώργο Αράγη, ενεργό μέλος της *Ενδοχώρας*, όσοι έμεναν στην Αθήνα κάθε αρχή του ακαδημαϊκού έτους επισκέπτονταν τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου με την ελπίδα να εξασφαλίσουν κάποια οικονομική βοήθεια, η οποία δε δόθηκε ποτέ.¹³ Παρόλ' αυτά, το περιοδικό κυκλοφορεί από το 1959 έως το 1966 τριάντα επτά τεύχη, εκ των οποίων οχτώ είναι διπλά. Η κυκλοφορία του διακόπτεται απότομα με τη δικτατορία.

Η *Ενδοχώρα* τυπώνεται στο τυπογραφείο της εφημερίδας του πατέρα του Κίμωνα Τζάλλα, *Ηπειρωτικός Αγών*. Υπεύθυνος για το νόμο φέρεται ο ποιητής Θανάσης Τζούλης και υπεύθυνος τυπογραφείου ο Ευθύμης Τζάλλας, ενώ την ύλη συνεργασίας επεξεργαζόταν από την αρχή μέχρι το τέλος ο Γιάννης Δάλλας. Μέχρι το 1960, υπεύθυνος για τις συνδρομές ήταν ο Αναστάσιος Τασούλας, με την αποχώρησή του όμως, τη θέση ανέλαβε από το 1961 – 1966 ο Φρίξος Τζιόβας.

¹⁰Κ. Αγγελάκος, «Από το στόχο στη δοκιμασία», *Πόρφυρας* 119, (Απρίλιος – Ιούνιος 2006), 141.

¹¹Θ. Β. Κούγκουλος, *Η Ήπειρος ως λογοτεχνικός...*, ό. π., 139.

¹²*Μανδραγόρας* 46 (Μάιος 2012), 77.

¹³Γ. Αράγης, «Η *Παραφωνία* ως κοιτίδα της διηγηματογραφίας του Χ. Μηλιώνη», *Μανδραγόρας* 42, (Μάιος 2010), 97.

Η «Ενδοχώρα» είναι περιοδικό τέχνης και ελέγχου. Ποιο θα επιτύχει από τα δύο το μέλλον θα το δείξει.

Οι προθέσεις μας μεγάλες – όσο μπορεί να είναι μεγάλες σ' αυτήν εδώ τη γωνιά της Ελλάδας που την κατοικούμε και μας κυριαρχεί (ασάλευτους και μη), από τότε που γνωρίσαμε πως είναι αγάπη και πέρα του σώματός μας ή του μητρικού μαστού.

Είμαστε οχτώ νέοι ή σχεδόν νέοι. Το περιοδικό τυπώνεται από τις οικονομίες ή το υστέρημά μας. Αυτό κάτι πάει να πει, αν δεν σας τα λέει όλα.

Όμως, δεν είναι η μόνη εμφάνισή μας, κι αν – πράγμα απίθανο – η συνέχισή του σταθεί αδύνατη μετά από ένα ή δύο χρόνια, πάλι από κάπου θα παρουσιαστούμε – νερό που χάνεται στη γη και ξαναφαίνεται καθαρό κι ολόδροσο παρέκει...

Προς τι, θα ρωτηθούμε, αφού υπάρχει στη πόλη μας εκφραστικό όργανο; Μα υπάρχει και η άλλη εκφραστική στάση, απαντούμε. Μια στάση απέναντι όλων και εναντίον όλων, όσων πρέπει να εξαγνιστούν. Θα πορευτούμε έστω και μόνοι, έστω και αν από ηθική ανεπάρκεια λιγοστέψουμε. Μακάρι να ήταν δυνατό να υπάρξει και τρίτη (γιατί αλλού υπάρχει και τρίτη αισθητική θέση). Και τότε «θέλεις το μήλο επάρε, θέλεις κυδώνι πάρε...»· όμως πρόσεξε το μαραγκιασμένο...¹⁴

Το παραπάνω ανυπόγραφο κείμενο περιλαμβάνεται στο πρώτο τεύχος στη στήλη «Χρονικά». Τα λόγια με τα οποία συστήνονται στο αναγνωστικό κοινό φανερώνουν την ανάγκη που νιώθουν για τη δημιουργία ενός μέσου επικοινωνίας. Οι δύο κύριοι στόχοι του περιοδικού ήταν αφενός η προσέγγιση των νεωτερικών ρευμάτων, γεγονός που φαίνεται μέσα από την επιλογή της ύλης του Γιάννη Δάλλα, κι αφετέρου ο κριτικός έλεγχος της πνευματικής επικαιρότητας τόσο σε τοπικό όσο και σε πανελλαδικό επίπεδο.¹⁵ Η έννοια της ανανέωσης στάθηκε βασικός άξονας διαμόρφωσης των περισσότερων λογοτεχνικών περιοδικών της περιόδου και αποτέλεσε κυρίαρχος στόχος των προγραμματικών αναγγελιών τους¹⁶.

Η ίδια η επιλογή του ονόματός του, *Ενδοχώρα*, υποδηλώνει τη διάθεσή του να εκπροσωπήσει τους ανθρώπους της επαρχίας και όχι της πρωτεύουσας, σύμφωνα με τον Χριστόφορο Μηλιώνη. Παρά το γεγονός ότι την ίδια περίοδο εκδίδεται κι ακόμη ένα περιοδικό στο χώρο των Ιωαννίνων, η *Ηπειρωτική Εστία*

¹⁴ *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 49.

¹⁵ Κ. Αγγελάκος, «Από το στόχο...», ό. π., 141-142.

¹⁶ Ελ. Αρσενίου, *Νοσταλγοί και Πλαστουργοί*, Αθήνα 2003: παραφερνάλια – τυποθήτω, 61-62.

(1952-1992), η *Ενδοχώρα* φαίνεται να γεννάται με αυτή ακριβώς την αφορμή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οξύτατη κριτική που ασκήθηκε από την *Ενδοχώρα* στην επιτροπή λογοτεχνικών βραβείων του 1958, σχετικά με τη βράβευση ενός βιβλίου με στίχους στην κατηγορία των ταξιδιωτικών.

*Μα, οι υπεύθυνοι δεν τελειώνουν εδώ. Υπάρχουν και κάποιοι άλλοι στη πόλη μας, που γνώριζαν το φιάσκο και είχαν τον τρόπο να το καταγγείλουν. Κι αντί γι' αυτό βγήκαν και πανηγύρισαν.¹⁷ Εύκολα καταλαβαίνει κανείς ότι στο παραπάνω απόσπασμα φωτογραφίζεται η *Ηπειρωτική Εστία*, με την οποία στη πορεία αναπτύχθηκε μια έντονη φιλολογική διαμάχη.*

Οργίστηκε η *«Ηπειρωτική Εστία»* και εξαπέλυσε (τεύχος 95) – χωρίς αιδώ και ψυχραιμία – *«Τα κατά Ενδοχώραν»*... Γιατί από τα ογκώδη τεύχη της ελάχιστες σελίδες διαθέτει για τη λογοτεχνία και είναι αυτό – από έλλειψη ύλης – ο μεγάλος της καϋμός, είναι αυτό το αίτιο των παροξυσμών και του άγχους της και είναι αυτό που προκάλεσε *«Τα κατά Ενδοχώραν»*. Γιατί η *«Ενδοχώρα»* επέτυχε πανηγυρικά τη συνένωση των λογοτεχνών που ζουν στην Ήπειρο, τους συνέδεσε ψυχικά. Έσπασε το πνεύμα της διασποράς γιατί κατάργησε την ανόητη κηδεμονεία (sic) των νέων από τους – δήθεν – φθασμένους (πώς και με ποια κείμενά τους ο Θεός και η *«Ηπειρωτική Εστία»* το ξέρει), έδωσε ισότιμη θέση σε γνωστούς και άγνωστους – μέχρι εχθές – λογοτέχνες.¹⁸

Η παρουσία της *Ενδοχώρας* και οι θέσεις που εκφράζει φαίνεται να ενοχλεί το αντίπαλο περιοδικό του ηπειρωτικού χώρου. Η *«Ενδοχώρα»* διατείνεται ότι εκφράζει την πρωτοπορία σε αντιδιαστολή με τον επαρχιωτισμό και τον συντηρητισμό της *«αντιπάλου»* της.¹⁹ Πράγματι, στόχος της εκδοτικής ομάδας ήταν η καλλιέργεια της κριτικής, στην οποία δίνεται χώρος μέσα στις σελίδες του, και υποδηλώνει την επιθυμία της να δημιουργήσει μια ειλικρινή σχέση με το αναγνωστικό κοινό σε αντίθεση με την *Ηπειρωτική Εστία*. Παράλληλα, οι συνεργασίες της δίνουν χώρο σε νέους λογοτέχνες να παρουσιάσουν το έργο τους και να συστηθούν.

¹⁷ «Παρατράγουδα Κρατικού Βραβείου», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 52.

¹⁸ «Τα κατά *Ενδοχώραν»*, *Ενδοχώρα* 5 (Μάης – Ιούνιος 1960), 309-311.

¹⁹ Θ. Β. Κούγκουλος, *Η Ήπειρος ως λογοτεχνικός...*, ό. π., 142.

0.2 Η διάρθρωση της ύλης

Στο σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να μελετηθεί η επιλογή και η διάταξη της ύλης του εντύπου, η οποία όπως πληροφορούμαστε από τα εκδοτικά σημειώματα του περιοδικού, γίνεται από τον Γιάννη Δάλλα. Από τα πρώτα κιόλας τεύχη παρατηρείται μια ποικιλία στην επιλογή των ειδών, η οποία μένει σταθερή μέχρι το τέλος. Μια σημαντική στήλη του περιοδικού αποτελεί η νεότερη ελληνική και ξένη μεταφρασμένη ποίηση, αλλά και η ελληνική και ξένη μεταφρασμένη πεζογραφία που καταλαμβάνουν και το μεγαλύτερο μέρος των σελίδων κάθε τεύχους.

Από την άλλη πλευρά, η στήλη των κριτικών δοκιμίων για σημαντικά λογοτεχνικά ζητήματα έχει επίσης μια σταθερή παρουσία, ενώ ιδιαίτερη θέση κατέχει η στήλη «Χρονικά», όπου περιλαμβάνει ελεύθερα και καυστικά σχόλια για τοπικά ζητήματα (οι ανασκαφές της Δωδώνης, ο θεσμός του Λαϊκού Πανεπιστημίου, η αναβίωση της Λαϊκής Τέχνης κ. ά.), για θέματα ευρύτερα σχετικά με τη παιδεία και τη λογοτεχνία, διεθνή ζητήματα, όπως ο θάνατος του Καμού και κριτικές σε ταινίες του Χόλυγουντ.

Ακόμη, στα τεύχη της *Ενδοχώρας* συναντάμε συχνά εκτενείς και ουσιαστικές βιβλιοκρισίες, κριτικές θεάτρου, κινηματογράφου και άλλων μορφών τέχνης. Τέλος, περιλαμβάνονται στήλες με ειδικές εκδοτικές καινοτομίες. Σε αυτές τις στήλες συναντάμε τη δημοσίευση κειμένων τοπικής ανθρωπογεωγραφίας για τη φυσιογνωμία του ηπειρωτικού χώρου, κείμενα λογοτεχνικής απόδοσης-μετάφρασης από την αρχαία ελληνική λυρική ποίηση αλλά και μεταφράσεις – με τη μορφή σύγχρονης πρόζας – αποσπασμάτων από πεζά κείμενα της αρχαίας γραμματείας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελούν και οι προγραμματισμένες παρουσιάσεις μεταπολεμικών ποιητών (π.χ. Αλεξάνδρου, Παπαδίτσα, κ.ά.) με ειδική εισαγωγή για το έργο τους.

0.3 Εκδοτική ομάδα

Ο Γιάννης Δάλλας²⁰ (1924-2020), ποιητής της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, πανεπιστημιακός φιλόλογος, δοκιμιογράφος, μεταφραστής αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και πανεπιστημιακός, γεννήθηκε στη Φιλιππιάδα του νομού Πρέβεζας και πέρασε τα παιδικά του χρόνια στη γενέτειρά του. Ο πατέρας του Κωνσταντίνος ήταν ράφτης, γιος του Χρήστου Δάλλα, ελληνοδιδασκάλου από τα Τσερίτσανα της Δωδώνης, και η μητέρα του Κωνσταντίνα ήταν κόρη του Ευάγγελου Παπαλεύκα στο σπίτι του οποίου ήρθε πρώτη φορά σε επαφή με βιβλία ο Γ. Δάλλας. Τις γυμνασιακές του σπουδές ολοκλήρωσε στην Άρτα, όπου στην Γ΄ Γυμνασίου ο καθηγητής Ν. Αχείμαστος τον μύησε στη λογοτεχνία και από τότε ξεκίνησε να γράφει. Το πρώτο του ποίημα το γράφει σε ηλικία δεκατεσσάρων-δεκαπέντε ετών, ενώ τα πρώτα του ποιήματα ήταν επηρεασμένα από τους μεσοπολεμικούς λυρικούς ποιητές και περισσότερο από τους ποιητές της του '20. Το 1942 αποφοιτώντας διορίζεται ληξιαρχος της Κοινότητας Φιλιππιάδας. Την ίδια χρονιά φυλακίζεται, επειδή αρνήθηκε να καταδώσει συμπολίτες τους, μαζί με συντοπίτες αλλά δραπετεύουν.

Το 1943 έζησε τρία σημαντικά γεγονότα: τη συνθηκολόγηση των Ιταλών, τη σφαγή των 317 του γειτονικού Κομμένου και τις διώξεις των Εβραίων στην Άρτα. Το 1944 καταφεύγει στην Αθήνα και γράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, δημοσιεύει τακτικά ποίηση στα *Ελεύθερα Γράμματα* και αρχίζει να γνωρίζει τους λογοτεχνικούς κύκλους. Κυκλοφορεί την πρώτη του ποιητική συλλογή *Federico Garcia Lorca* το 1948. Τον επόμενο χρόνο συλλαμβάνεται στο ατελιέ του γλύπτη Κλέαρχου Λουκόπουλου, ο οποίος είχε σχέση από τη πλευρά της γυναίκας του με στέλεχος του ΚΚΕ, φυλακίζεται για δύο μήνες στη Μπουμπουλίνας και εκδίδεται απόφαση εκτόπισής του στη Λήμνο, αν και με παρέμβαση του καθηγητή Γ. Θ. Ζώρα και του Ροζέ Μιλλιέξ του Γαλλικού Ινστιτούτου η εκτόπισή του ματαιώνεται.

²⁰Για βιοεργογραφικές πληροφορίες βλ. Γ. Δουατζής, *Γιάννης Δάλλας. Να βγω από μένα...*, Αθήνα 2013: Καπόν · «Βιογραφικά Γιάννη Δάλλα», *Πόρφυρας* 119 (Απρίλιος – Ιούνιος 2006), 22 · Μιχ. Μ. Μερακλής, «Δάλλας Γιάννης», *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 2016: Πατάκη, 451-452 · Ερ. Μωραΐτης, «Χρονολόγιο. Εργογραφία – Κριτικογραφία – Αφιερώματα», *Θέματα Λογοτεχνίας* 46 (Ιανουάριος – Απρίλιος 2011) Αθήνα: Γκοβόστη, 277-281.

Το 1950 ολοκληρώνει τις σπουδές του και πρωτοστατεί στην έκδοση του πρώτου και μοναδικού τεύχους των περιοδικών *Αθηναϊκά Τετράδια (1950)* και *Στόχος (1951)*. Το 1953 επιστρέφει στην Ήπειρο και εργάζεται ως φιλόλογος. Από το 1955 και για μια εικοσαετία εγκαθίσταται στα Ιωάννινα και ιδρύει με τον Αν. Τασούλα και τον Γ. Μπέγκα το πρώτο ιδιωτικό εκπαιδευτήριο της πόλης. Με την αποχώρηση των δύο συνιδρυτών η διεύθυνση του σχολείου περνάει στον ίδιο. Μετέχει στη δράση της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών και μετέπειτα αποχωρεί, συγκροτεί μαζί με τον καθηγητή Σωτήρη Δάκαρη τον πολιτιστικό σύλλογο «Ελεύθερη Σκέψη», συνεκδότης του περιοδικού *Ενδοχώρα* και εν συνεχεία υπεύθυνος ύλης του περιοδικού *Δοκιμασία (1973-1974)*.

Από το 1974 επιστρέφει στην Αθήνα και διδάσκει στη «Σχολή Μωραΐτη» και παράλληλα το μάθημα της Νεοελληνικής Γραμματείας στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης και το 1984 εκδίδει τη διδακτορική διατριβή του για το έργο του Καβάφη. Το 1986 εκλέγεται καθηγητής στην έδρα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, όπου και υπηρετεί μέχρι τη συνταξιοδότησή του το 1992, ενώ το 1987, τιμάται με τη διάκριση του Α΄ Κρατικού Βραβείου Κριτικής και δοκιμίου, και από το 1989 διδάσκει στο Τμήμα Ιστορίας του Ιόνιου Πανεπιστημίου για μια δεκαετία. Μετά το 1992 και έως το θάνατό του ζούσε στην Αθήνα. Το 1999 τιμάται με το Μεγάλο Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας για το σύνολο του έργου του και το 2010 βραβεύεται από την Ακαδημία Αθηνών για το βιβλίο του *Σολωμός και Κάλβος. Δύο αντίζυγες ποιητικές*.

Σχετικά με τη λογοτεχνική παρουσία του Γ. Δάλλα στις σελίδες της *Ενδοχώρας* φαίνεται ότι πρόκειται για πρωτοδημοσιευμένα ποιήματα και πεζά, τα οποία σε μεγάλο βαθμό τα συναντάμε αργότερα στις ποιητικές του συλλογές και στους συγκεντρωτικούς τόμους του έργου του. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε τα ποιήματα «Γδύσου», «Μαρτυρία», «Αέτωμα ανδρείας» και «Ο σχοινοβάτης», όπου και τα τέσσερα συμπεριλαμβάνονται στην ποιητική συλλογή *Πόρτες Εξόδου (1962)* με τα δυο πρώτα να περιλαμβάνονται στο τεύχος 4 (1960) και τα άλλα δύο στο τεύχος 15 (1962). Επιπλέον, οι *Πόρτες Εξόδου (1962)* φέρουν την ένδειξη «Εκδόσεις “Ενδοχώρας”» που όπως αναφέρεται και παρακάτω αποτέλεσε μια προσπάθεια διάδοσης του περιοδικού. Τέλος, γνωρίζουμε ότι τα πεζά «Ο Λούρος» (1960) και «Λάζοι και άλλοι» (1962) έχουν συμπεριληφθεί *Στο ρεύμα του ποταμού (1986)*, ενός τόμου που περιέχει κείμενα γραμμένα στη δεκαετία του '50 και μερικά

περιστασιακά και υστερόγραφα του '60, όπου τα περισσότερα είναι δημοσιευμένα σε περιοδικά της εποχής.

Ο Χριστόφορος Μηλιώνης²¹ (1932-2017) γεννήθηκε στο Περιστέρι Πωγωνίου του νομού Ιωαννίνων και ήταν γιος του δασκάλου Μιχαήλ Μηλιώνη και της Αναστασίας Μαραγκού. Τελείωσε το δημοτικό στη γενέτειρά του και το 1942 γράφεται, έπειτα από εξετάσεις, στο οκτατάξιο Γυμνάσιο της Πωγωνιανής και περνάει τις δύο πρώτες τάξεις ως «κατ' ιδίαν διδαχθείς», ενώ από το 1945-1947 φοιτά κανονικά στο γυμνάσιο μέχρι το τέλος του 1947, όταν λόγω του εμφυλίου μετακομίζει με την οικογένειά του στα Ιωάννινα. Από το 1947-1950 συνεχίζει τις εγκύκλιες σπουδές του στο Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων, στη πορεία μετά από εισιτήριες εξετάσεις γράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης. Ένα χρόνο πριν αποφοιτήσει από το πανεπιστήμιο δημοσιεύεται το πρώτο του διήγημα «Για ένα δίκαννο» στο περιοδικό *Ηπειρωτική Εστία* Ιωαννίνων. Το 1955 παίρνει το πτυχίο του και για δυο χρόνια διδάσκει με σύμβαση σε Γυμνάσια της Ηπείρου. Το 1960 διορίζεται μόνιμος καθηγητής και μέχρι το 1964 εργάζεται στην Κύπρο. Τα έτη 1964-1965 επιστρέφει στα Ιωάννινα για να διδάξει στη Ζωσιμαία Σχολή, στη συνέχεια μετακομίζει στην Αθήνα μέχρι το 1968 που μετατίθεται και πάλι στα Ιωάννινα μέχρι το 1970. Κατά το διάστημα 1972-1974 φοιτά στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης ύστερα από εξετάσεις και το 1977 γίνεται μέλος της ομάδας εργασίας που συντάσσει τα *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας* για το σχολείο Μέσης Εκπαίδευσης.

Στη δεκαετία του 1960 και στις αρχές του 1970 κατέχει ενεργό ρόλο στη πολιτιστική ζωή των Ιωαννίνων. Γίνεται μέλος του πολιτιστικού σωματείου «Ελεύθερη Σκέψη» και ιδρυτικό μέλος της συντακτικής ομάδας των περιοδικών *Ενδοχώρα* και *Δοκιμασία*. Το 1961 κυκλοφορεί με δικά του έξοδα η πρώτη του συλλογή διηγημάτων *Παραφωνία* με την ένδειξη «Εκδόσεις “Ενδοχώρας”». Από το 1981 διετέλεσε Σχολικός Σύμβουλος Δυτικής Αττικής μέχρι και το 1991, οπότε αποσύρθηκε από την εκπαίδευση. Το 1986 τιμήθηκε με το Α΄ Κρατικό Βραβείο Διηγήματος για τη συλλογή *Καλαμάς και Αχέροντας*, με το Βραβείο Διηγήματος του περιοδικού *Διαβάζω* το 2000 για το βιβλίο του *Το φάντασμα του Γιορκ* και με

²¹ Δ. Χ. Σκλαβενίτης (επιμ.), *Χριστόφορος Μηλιώνης. Αφιέρωμα.*, *Μανδραγόρας* 42 (Μάιος 2010), 83-85 · Δ. Χ. Σκλαβενίτης, *Χριστόφορος Μηλιώνης. Χρονολόγιο-Βιβλιογραφία-Ανθολόγιο*, Αθήνα 2003: Σοκόλη, 19-29 · Αλ. Ζήρας, «Μηλιώνης Χριστόφορος», *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ό. π., 1422.

το Βραβείο *Κώστα και Ελένης Ουράνη* της Ακαδημίας Αθηνών το 2005 για το βιβλίο του *Το Μοτέλ-Κομμωτής κομητών*.

Η πεζογραφική παρουσία του Χρ. Μηλιώνη στις σελίδες της *Ενδοχώρας* είναι έντονη και συστηματική με τα περισσότερα από τα διηγήματά του να μεταφέρονται αργότερα στις συλλογές του. Στην *Παραφωνία* (1961), την πρώτη του συλλογή διηγημάτων, όπως ήδη αναφέρθηκε, τα πέντε από τα έντεκα διηγήματα που περιλαμβάνει πρωτοδημοσιεύονται στην *Ενδοχώρα*. Πιο συγκεκριμένα, έχουμε τα διηγήματα «Παραφωνία» (τχ. 3), «Το λαγούτο» (τχ. 9), «Άμλετ με Σαξόφωνο» (τχ. 1), «Λουλούδια για τους πεθαμένους» (τχ. 6) και «Ένα μικρό σπουργίτι» (τχ. 5)²². Στη δεύτερη συλλογή *Το πουκάμισο του Κένταυρου* (1971)²³ από τα επτά διηγήματα τα έξι επίσης δημοσιεύονται για πρώτη φορά στην *Ενδοχώρα*. Ειδικά, «Ο κύκλος του φεγγαριού» (τχ. 21-22), «Στο φαράγγι» (τχ. 25), «Ένα κλαδί κορομηλιάς» (τχ. 34-35), «Οι λάμπες» (τχ. 15) και τέλος έχουμε «Το πουκάμισο του Κένταυρου», το οποίο επρόκειτο να δημοσιευτεί στο 38^ο τεύχος του περιοδικού, αλλά δεν συνέβη λόγω της διακοπής του. Παρόλα αυτά από τις σελίδες που έφτασαν στο τυπογραφείο φαίνεται ότι επρόκειτο να δημοσιευτεί. Το έκτο διήγημα, «Μια ιστορία με τέλος» (τχ. 19), δημοσιεύεται με τον τίτλο «Κάτω απ' τη γαλάζια επιφάνεια».²⁴

Το 1999 ο Χρ. Μηλιώνης εκδίδει τη συλλογή *Μια χαμένη γεύση*²⁵ συμπεριλαμβάνοντας κείμενα και διηγήματα γραμμένα όλα στη δεκαετία 1954 – 1964 που δημοσιεύτηκαν σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες, μεταξύ των οποίων είναι και η *Ενδοχώρα*. Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη στα «Διηγήματα» και στην «Ανθρωπογεωγραφία», όπου στο πρώτο μέρος έχουμε δύο διηγήματα από την *Ενδοχώρα* [«Μια χαμένη γεύση» (τχ. 23) και «Ποιος πρόδωσε» (τχ. 31)], ενώ στη δεύτερο τα τέσσερα από τα πέντε προέρχονται από την *Ενδοχώρα* [«Αχερουσία» και «Φιλιάτες» (τχ. 4), «Πωγώνι» (τχ. 10), «Πάργα» (τχ. 17-18)].

Ο Κίμων Τζάλλας (1918-1986)²⁶ γεννήθηκε στα Γιάννενα και ήταν ο πρωτότοκος γιος της οικογένειας Ευθυμίου και Αγγελικής Τζάλλα. Ο πατέρας του

²² Χρ. Μηλιώνης, *Παραφωνία*, Γιάννενα 1961: Ενδοχώρας.

²³ Χρ. Μηλιώνης, *Το πουκάμισο του Κένταυρου*, Αθήνα 1971: Θεμέλιο.

²⁴ Δ. Χ. Σκλαβενίτης, *Χριστόφορος Μηλιώνης. Χρονολόγιο-Βιβλιογραφία...*, ό. π., 33.

²⁵ Χρ. Μηλιώνης, *Μια χαμένη γεύση*, Αθήνα, 1999: Ελληνικά Γράμματα.

²⁶ «Μνήμη Κίμων Τζάλλα. Βιογραφικό», *Φηγός* 1 (Ανοιξη 1997), Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων, 11 ·Γ. Αράγης, *Κίμων Τζάλλας. Μνημόσυνο*, Αθήνα, 1990: Εταιρεία Συγγραφέων.

έβγαλε το 1926 στα Γιάννενα την ημερήσια εφημερίδα *Ηπειρωτικός Αγών*, η οποία εξακολουθεί να βγαίνει μέχρι και σήμερα. Ολοκληρώνει τις εγκύκλιες σπουδές του στη γενέτειρά του και φοιτά στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, ενώ μετέπειτα σπουδάζει νομικά στο πανεπιστήμιο της Αθήνας. Άσκησε για λίγο καιρό το επάγγελμα του δικηγόρου στα Γιάννενα και την υπόλοιπη ζωή του εργάστηκε ως συμβολαιογράφος. Το 1940 υπηρέτησε στο αλβανικό μέτωπο ως έφεδρος ανθυπολοχαγός. Συμμετείχε σε διάφορους πολιτιστικούς συλλόγους των Ιωαννίνων και ήταν μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού *Ηπειρωτικές Σελίδες* και μέλος της εκδοτικής ομάδας του περιοδικού *Ενδοχώρα*. Επίσης, υπήρξε ιδρυτικό στέλεχος στον πολιτιστικό σύλλογο «Ελευθέρη Σκέψη», στον Οργανισμό Ηπειρωτικού Θεάτρου (Ο.Η.Θ.) και άλλων πολιτιστικών συλλόγων.

Στην πεζογραφία πρωτοεμφανίζεται το 1962 με τη συλλογή διηγημάτων *Η Επίθεση*, έπονται μόνο ακόμη δύο συλλογές *Το κλείσιμο του κύκλου* το 1965 και το *Σκάκι* το 1976, ενώ παράλληλα συνεργάζεται με διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά της χώρας. Οι δύο πρώτες συλλογές του εκδίδονται με την ένδειξη «Εκδόσεις “Ενδοχώρας”». Το πεζογραφικό του έργο αποτελείται από είκοσι δύο διηγήματα και μία νουβέλα. Ορισμένα από τα κείμενά του δημοσιεύονται ήδη από το 1959 στην *Ενδοχώρα*, ενώ από το ίδιο περιοδικό εκδίδονται οι δύο πρώτες συλλογές του. Ο Κίμων Τζιάλλας πέθανε το 1986 στα Γιάννενα από νόσο του συνδετικού ιστού.

Ο Φρίξος Τζιόβας²⁷ γεννήθηκε στους Ασπράγγελους Ιωαννίνων το 1919. Τελείωσε το δημοτικό σχολείο στο χωριό του με δάσκαλο τον Δημήτριο Βάντζιο, φοίτησε στη Ζωσιμαία Σχολή και μετέπειτα στη Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία, από την οποία αποφοίτησε το 1940. Έπειτα, διορίστηκε δάσκαλος στο Κάτω Νευροκόπι Μακεδονίας, ενώ επιστρατεύτηκε κατά τον αλβανικό πόλεμο. Με το πέρας του πολέμου υπηρέτησε στη Βίτσα Ζαγορίου και αργότερα στο χωριό του τη Δοβρά. Δημοσιεύει για πρώτη φορά το 1936 σε ηλικία δεκαεπτά ετών στην εφημερίδα *Ηπειρωτικός Αγών* το πεζό κείμενο «Εικόνα» και το 1939 δημοσιεύει ένα δισέλιδο διήγημα στη *Νέα Εστία* με τίτλο «Φυσαρμόνικα». Συνεργάστηκε με τα ηπειρωτικά λογοτεχνικά περιοδικά των Ιωαννίνων και υπήρξε μέλος της συντακτικής επιτροπής της *Ενδοχώρας*, όπου δημοσίευσε αρκετές βιβλιοκρισίες

²⁷ Δ. Μέντη, «Τζιόβας Φρίξος», *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ό. π., 2167 ·Θ. Β. Κούγκουλος, ό. π., 117-119 ·Γ. Αράγης, «Το ποιητικό έργο του Φρίξου Τζιόβα», *Το Ζαγόρι μας* 321, 2005, 10 ·Αν. Δερέκα, «Βιογραφικό Φρίξου Τζιόβα», *Το Ζαγόρι μας* 321, 2005, 9.

του. Το 1940 κυκλοφορεί η πρώτη του ποιητική συλλογή *Εντελβάις* και το 1954 τη δεύτερη *Αίμα και φως*.

Κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1960 επιστρέφει στη πεζογραφία μέσα από τις σελίδες της *Ενδοχώρας*. Το 1991 συγκεντρώνει τα διάφορα πεζά του κείμενα που ήταν δημοσιευμένα στα περιοδικά και εκδίδει τη συλλογή *Εξοδος για πάντα*, ακολουθούν οι συλλογές *Λιχνίσματα* (1999), *Άξιον Εστί* (2002) και η συλλογή παραμυθιών *Η μαγική φουσαρμόνικα* (2000). Ο Φρίξος Τζιόβας υπήρξε ποιητής της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς και δοκιμιογράφος. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι σε όλα σχεδόν τα πεζογραφικά του έργα κυρίαρχο ρόλο κατέχει ο χώρος της Ηπείρου, σύμφωνα με τον Θ. Β. Κούγκουλο *τα δημοσιευμένα σε συλλογές πεζά του Τζιόβα είναι όλα κι όλα τριάντα τέσσερα. Από αυτά μόνο δύο δεν έχουν την Ήπειρο ως σκηνικό. Με βάση τα αριθμητικά στοιχεία ο Τζιόβας μπορεί να θεωρηθεί αποκλειστικά συγγραφέας ηπειρώτικης σκηνογραφίας και θεματολογίας*²⁸.

Ο Θανάσης Τζούλης (1932-2010)²⁹ γεννιέται στο Μαυρονόρος Ιωαννίνων. Ο πατέρας του ήταν κτίστης και η μητέρα του αγρότισσα. Το 1940 η οικογένειά του καταφεύγει στο Δομοκό και επιστρέφει στο χωριό του το '41. Το Μαυρονόρος ήταν φωλιά των ανταρτών και μέσα στα ποιήματά του τριγυρνούν συνεχώς οι παιδικές του εικόνες από εκείνη την εποχή. Το 1946 τελειώνει το δημοτικό σχολείο του χωριού με δάσκαλο το Νικηφόρο Ζήση³⁰, έπειτα φοιτά στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς, το οποίο από το 1948-1954 μεταφέρεται στα Ιωάννινα λόγω του εμφυλίου. Το 1954 μετά από επιτυχία σε εξετάσεις μπαίνει με καλή σειρά στη Φιλοσοφική και τη Νομική Αθηνών και την ίδια χρονιά υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία στην Κόρινθο και την Αθήνα. Το 1957 διορίζεται ως δάσκαλος και το 1959 συμμετέχει στην εκδοτική ομάδα της *Ενδοχώρας*.

²⁸ Θ. Β. Κούγκουλος, *Η Ήπειρος ως λογοτεχνικός...*, ό. π., 119

²⁹ «Χρονολόγιο», *Μανδραγόρας* 8-9 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 1995), 92-93

³⁰ Σημείωση: Ο Νικηφόρος Ζήσης υπήρξε σημαντικός Ηπειρώτης παιδαγωγός. Το 1950 του απονεμήθηκε έπαινος και τιμητική διάκριση για τις υπηρεσίες του. Είναι γνωστός για την αντίστασή του κατά της δικτατορίας του στρατιωτικού κινήματος της 21ης Απριλίου. Το 1976 έγινε Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης και λίγο αργότερα Επόπτης. Εξέδωσε τα βιβλία «Το πνεύμα της Νέας Αγωγής και τα πρώτα σχολικά βήματα» (1953) και «Αλφαριθμητισμός, πρότυπο σύστημα. Διάπλαση χαρακτήρα, ανάγνωση, γραφή, αριθμητική» (1972). Φ. Τζιόβας, «Κατάλογος Συγγραφέων Περιοχής Ζαγορίου. (Από τον Μεθόδιο Ανθρακίτη έως σήμερα)», Γιάννινα 1990: Το Ζαγόρι μας, 23.

Το πρώτο του ποιητικό βιβλίο *Σπόνδυλοι* δημοσιεύεται το 1961 από τις εκδόσεις «Δίφρος». Στις σελίδες του περιλαμβάνει δέκα ποιήματα που πρωτοδημοσιεύτηκαν στην *Ενδοχώρα*, ενώ στο σύνολό της η συλλογή αριθμεί είκοσι ένα ποιήματα. Όπως είναι φυσικό, πρόκειται για κείμενα που συναντάμε στα πρώτα τεύχη του περιοδικού και πιο συγκεκριμένα στο πρώτο, στο τρίτο και στο έβδομο. Τα ποιήματα αναφέρονται με τη σειρά που τοποθετούνται στη συλλογή, ενώ σε ορισμένα από αυτά παρατηρούνται αλλαγές συγκριτικά με το πρωτότυπο: «Έπρεπε κάποτε» (τχ. 7), «Κλείστε τις πόρτες» (τχ. 7), «Πολυάνδριον» (τχ. 3), «Στήλη άλατος» (τχ. 3), «Απώλεια» (τχ. 3), «Πάλι που τα παράθυρα έμειναν άδεια» (τχ. 7), «Όπως οι νεκροί» (τχ. 1), «Δίβουλο ακόντιο» (τχ. 3), «Οι πέτρες και ο χρόνος» (τχ. 1) και «Το φυλλοβόλο δάσος» (τχ. 3). Στα ποιήματα «Στήλη άλατος»³¹ και «Οι πέτρες και ο χρόνος»³² αναδημοσιεύονται με μικρές αλλαγές, ενώ το «Όπως οι νεκροί» είχε δημοσιευτεί στο πρώτο τεύχος της *Ενδοχώρας* με τον τίτλο «Εισαγωγικό»³³.

Το 1960 μετεκπαιδεύεται στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το 1971 σπουδάζει στη Γαλλία στο Πανεπιστήμιο Ανθρωπιστικών Σπουδών της Aix-en-Provence ψυχολογία και ειδικεύεται στη ψυχοπαθολογία και ψυχανάλυση της Τέχνης. Το 1975 κυκλοφορούν από τις εκδόσεις «Κέδρος» τα ποιητικά του βιβλία *Ισθμός* και *Ρινόκεροι*. Το 1980 γίνεται καθηγήτης της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αλεξανδρούπολης και τοποθετείται στη Ζαρίφειο Παιδαγωγική Ακαδημία Αλεξανδρούπολης, ενώ τον ίδιο χρόνο βγαίνει από τις εκδόσεις «Εγνατία» το βιβλίο του *Αμφίβια*. Από τις ίδιες εκδόσεις το 1982 κυκλοφορεί το βιβλίο του *Η γλώσσα του Αδάμ*, το 1985 *Το Ασυνείδητο και η Συμβολική Τάξη*.

³¹Θ. Χ. Τζούλης, *Στήλη άλατος*, *Ενδοχώρα* 3 (Γενάρης – Φλεβάρης 1960), 141.

³²Θ. Τζούλης, *Από τα Ναρκοπέδια*, *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 3-4.

³³Θ. Τζούλης, «Εισαγωγικό», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1959), 3.

0.4 Τα δημοσιευμένα κείμενα της *Ενδοχώρας*

Το κεφάλαιο αυτό έχει ως στόχο να παρουσιάσει το βασικό κορμό της *Ενδοχώρας*, την ύλη της. Σε αυτή περιλαμβάνονται τα λογοτεχνικά και θεωρητικά κείμενα, καθώς και οι στήλες που τη συμπληρώνουν. Απώτερος σκοπός είναι η επισήμανση και η ανάδειξη της σημασίας των κειμένων που δημοσιεύονται, καθώς και ο ρόλος τους στον ευρύτερο λογοτεχνικό κόσμο. Σε αυτό το σημείο να επισημάνουμε ότι το ίδιο το περιοδικό, κάθε χρόνο, δημοσιεύει έναν πίνακα περιεχομένων. Σε κάθε έξι τεύχη, το έκτο τεύχος περιλαμβάνει στις τελευταίες σελίδες τα περιεχόμενα και όλων των προηγούμενων.

Η επιλογή των συνεργατών, αλλά και των συγγραφέων που επιλέγονται να μεταφραστούν, καταδεικνύει το προσανατολισμό του εντύπου σε νέες τάσεις, διαμορφώνοντας ταυτόχρονα τη φυσιογνωμία του και το στίγμα του στην περιρρέουσα εκδοτική δραστηριότητα. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι υπεύθυνος ύλης του περιοδικού καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ήταν ο Γιάννης Δάλλας, με πρωτοβουλία του οποίου γεννήθηκε η *Ενδοχώρα*. *Η συνεργασία και η έκδοση λογοτεχνικών περιοδικών ήταν ένα από τα κύρια πνευματικά ενδιαφέροντα του Γιάννη Δάλλα.*³⁴ Τόσο λογοτεχνικά όσο και άλλου είδους κείμενά του (δοκίμια, κριτικές, μελέτες κλπ.) φιλοξενήθηκαν σε όλα τα σημαντικά λογοτεχνικά περιοδικά του ελλαδικού χώρου.

Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, η *Ενδοχώρα*, μένοντας πιστή στις προγραμματικές της αρχές, λειτουργεί ως όχημα πνευματικών εξελίξεων τόσο εντός της Ηπείρου όσο και εκτός, δημοσιεύοντας πρωτότυπα κείμενα και μεταφράζοντας σημαντικούς ξένους λογοτέχνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, οι μεταφράσεις του Μ. Αναγνωστάκη για κείμενα του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα μαζί με ένα εισαγωγικό σημείωμα που εκθέτει την άποψή του για το έργο του.³⁵

³⁴ Κ. Αγγελάκος, «Από το στόχο...», ό. π., 139, «Ποια είναι όμως η αντίληψη του Γιάννη Δάλλα για την έκδοση ενός περιοδικού; Ο ίδιος υποστηρίζει ότι την ανάγκη έκδοσης ενός περιοδικού δικαιώνει «η οργανική συνένωση και αρμονία των συστατικών στοιχείων στοχασμού και καλλιτεχνικής δημιουργίας σε ένα τεύχος».

³⁵ *Ενδοχώρα* 6 (Ιούλιος – Αύγουστος 1960), 337-343.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α. Η ΥΛΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Τα λογοτεχνικά κείμενα

Κυρίαρχο χώρο στις σελίδες του περιοδικού καταλαμβάνει η ποίηση. Τα πρωτότυπα ποιητικά κείμενα καλύπτουν το 41%, ενώ τα μεταφρασμένα το 9%, έχοντας ως αποτέλεσμα το 50% της ύλης να αφορά την ποίηση. Η πεζογραφία κατέχει το 11% και η μεταφρασμένη πεζογραφία το 5%. Στη μεταφρασμένη ποίηση και πεζογραφία συγκαταλέγονται και έργα αρχαίων συγγραφέων. Συχνά, τα μεταφρασμένα κείμενα συνοδεύονται από ένα εισαγωγικό σημείωμα που έχει ως στόχο τη μύηση του αναγνώστη στο κόσμο του συγγραφέα και του πνευματικού του γίνεσθαι. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ακολουθείται η ίδια τακτική και σε πρωτότυπα κείμενα.

Τα 431 ποιήματα που καταμετρώνται στις σελίδες της *Ενδοχώρας* καθιστούν σαφή την κλίση του περιοδικού προς την ανάδειξη της ελληνικής ποίησης. Παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία των κειμένων προέρχονται από λογοτέχνες της Ηπείρου, δεν είναι σπάνια και η εμφάνιση γνωστότερων ονομάτων του λογοτεχνικού στερεώματος και από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο Νικηφόρος Βρεττάκος, ο Μανώλης Αναγνωστάκης, ο Τάκης Σινόπουλος, ο Νίκος Καρούζος, ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Κλείτος Κύρου, ο Νίκος Γ. Πεντζίκης, ο Γιώργος Ιωάννου κ.ά. Ταυτόχρονα, μεταφράζονται και 98 ποιήματα που αντιστοιχούν σε ξένους και αρχαίους συγγραφείς.

Η συστηματική επιλογή Ηπειρωτών λογοτεχνών αιτιολογείται από το ίδιο το περιοδικό στο πρώτο άρθρο των «Χρονικών» του τεύχους 7, μόλις στο προηγούμενο έχουν δημοσιευθεί για πρώτη φορά τα περιεχόμενα της *Ενδοχώρας* και δρύνονται της ευκαιρίας να εξηγήσουν στο κοινό αυτήν τους την επιλογή.

Η «Ενδοχώρα» μπαίνει στο δεύτερο χρόνο. Οι αναγνώστες της είδαν στο προηγούμενο τεύχος της τον πίνακα περιεχομένων της πρώτης χρονιάς και ασφαλώς πολλά θα συμπέραναν. Ένας πρωτοφανής – για επαρχιακό περιοδικό – αριθμός

ποιημάτων, διηγημάτων, μελετών, σημειωμάτων. ... Οι σελίδες του περιοδικού φιλοξενούν κυρίως εργασίες ηπειρωτών λογοτεχνών. Φυσικά οι σελίδες της είναι ανοιχτές για όλους, όμως επιμένουμε στη συχνή παρουσίαση τους σκόπιμα και μέχρι σημείου παρεξηγήσεως, για τον παρακάτω λόγο. Ο λογοτέχνης που ζει στην επαρχία, συχνά δεν καρπίζει· σύνθετες αίτιο το αντιπνευματικό περιβάλλον, η πικρή ερημιά, η μη ζήτηση των προϊόντων του. Ένα περιοδικό μοιάζει με διαρκή, ευεργετική βροχή ή με αγορά που ζητάει επίμονα και πολλά. Λοιπόν, βοηθήσαμε μ' αυτόν τον τρόπο τους ηπειρώτες λογοτέχνες, γίναμε κνηγοί του έργου τους, τους πιέζουμε να παράγουν. ... Κι η «Ενδοχώρα» θηρεύει επίμονα· επιθυμεί να είναι το καλό συναπάντημα, η γέφυρα για έναν αριθμό ηπειρωτών – ιδίως νέων – που θα τους περάσουν στην αντίπερα, στην παραδείσια όχθη.³⁶

Τόσο στην ποίηση όσο και στην πεζογραφία μεταφράζονται σημαντικοί συγγραφείς (Λόρκα, Κάφκα, Ουάιτ, Καμύ κ.ά.) φανερώνοντας το διάυλο επικοινωνίας που επιχείρησε να ανοίξει η εκδοτική ομάδα με την ξένη λογοτεχνία. Πρόκειται για μια προσπάθεια διαπολιτισμικής επικοινωνίας που ξεπερνά τα όρια ενός επαρχιακού περιοδικού. Η μεταφρασμένη πεζογραφία αριθμεί 53 κείμενα, ενώ η πρωτότυπη 103 εκ των οποίων 66 είναι διηγήματα και 10 πρόζες.

Πέραν της επαφής με τον ξένο λογοτεχνικό κόσμο, η *Ενδοχώρα* δεν παραγκωνίζει την «αρχαιότητα» σε μια προσπάθεια προόδου, αντιθέτως την εντάσσει στην ύλη της και «προκαλεί» τον αναγνώστη να έρθει πιο κοντά της. Εξάλλου, αυτός ήταν και ο πρωταρχικός της στόχος, η εξέλιξη και η γνωριμία του αναγνωστικού κοινού με τα νέα ρεύματα της εποχής, χωρίς την απόρριψη της παράδοσης. Έτσι, λοιπόν, στις σελίδες της συναντάμε δέκα εννιά μεταφρασμένα αρχαία ποιήματα από ποιητές όπως ο Καλλίμαχος, ο Αλκαίος, ο Καλλίστρατος, ο Ευριπίδης, ο Αρχίλοχος, ο Βακχυλίδης κ. ά., και έντεκα μεταφρασμένα πεζά έργα εκ των οποίων ορισμένα από αυτά ανήκουν στους Ξενοφώντα, Θουκυδίδη, Πλάτων, Λυσία, Ηρόδοτο, Στράβωνα κ. ά. Συνεπώς, η παρουσία των κλασικών ονομάτων της αρχαιότητας είναι έντονη και σχεδόν βρίσκεται σε κάθε τεύχος, αποτελώντας ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ύλης. Παρακάτω, γίνεται μια αναλυτική περιγραφή του υλικού που χρειάστηκε για τις μεταφράσεις.

³⁶«Πλώρη για το δεύτερο χρόνο», *Ενδοχώρα* 7 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1960), 430.

0.2 Οι λογοτεχνικές μεταφράσεις

Στην *Ενδοχώρα* η μεταφρασμένη λογοτεχνία καλύπτει το 14% της ύλης της. Όπως έχει ήδη αναφερθεί το 9% ανήκει στη μεταφρασμένη ποίηση και το υπόλοιπο 5% στη πεζογραφία. Το περιοδικό φιλοξενεί 102 ποιήματα, εκ των οποίων τα 30 αφορούν μεταφορές αρχαίων κειμένων και τα 72 προέρχονται από ξένους ποιητές. Στην πεζογραφία μετράμε 53 πεζά κείμενα, από τα οποία 31 είναι μεταφράσεις ξένων διηγημάτων, τα 9 αποσπάσματα από μυθιστορήματα και τα 13 είναι αρχαία κείμενα. Τόσο στην ποίηση όσο και στην πεζογραφία επιλέγονται σημαντικά και πολλές φορές ήδη αναγνωρισμένα πρόσωπα. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι μεταφράσεις των αρχαίων κατέχουν μικρότερο ποσοστό συγκριτικά με τους ξένους λογοτέχνες. Το περιοδικό αποπειράθηκε να ανοίξει έναν διάλογο με την ξένη λογοτεχνία και της έδωσε περισσότερο χώρο από το οικείο αρχαίο παρελθόν, με στόχο τη γνωριμία του αναγνωστικού κοινού με τις νέες τάσεις της λογοτεχνίας έξω από τα όρια του ελλαδικού χώρου.

A. Μεταφρασμένη ποίηση

Τη μετάφραση των αρχαίων ποιημάτων αναλαμβάνουν μόνον ο Γ. Δάλλας και ο Τ. Καρβέλης με τον πρώτο να μεταφράζει 9 ποιητές (11 ποιήματα) και τον δεύτερο 6 (19 ποιήματα). Η ενασχόληση του Γ. Δάλλα με τη μετάφραση λυρικής ποίηση είναι γνωστή, ενώ ο ίδιος δηλώνει ότι : *Δεν ασχολήθηκα με μεταφράσεις ξένων ποιητών. ... Προσωπικά, επιδόθηκα στη μετάφραση των αρχαίων λυρικών ποιητών. ... Αποκλειστική επιλογή μου υπήρξε η λυρική ποίηση, και όχι άλλη, δηλαδή των επικών και των τραγικών ποιητών. Διότι είμαι κι εγώ ένας λυρικός ποιητής.*³⁷ Μέσα στις σελίδες της *Ενδοχώρας* ασχολείται με κάποιους από τους αγαπημένους του ποιητές (Μίμνεμος, Καλλίμαχος, Ιπώναξ, Βακχυλίδης, Καλλίστρατος³⁸, Σόλων, Αλκμάν, Σιμίας, Ευριπίδης). Με τον Μίμνεμο και τον Βακχυλίδη ασχολήθηκε και ο Τ. Καρβέλης, αλλά και με ονόματα όπως ο Σιμωνίδης ο Κείος, Αρχίλοχος, Αισχρίων και τον Αλκαίο.

Τις περισσότερες φορές τα αρχαία ποιήματα συνοδεύονται με «σχόλια» του μεταφραστή επάνω στο έργο του ποιητή και ένα εισαγωγικό σημείωμα προς

³⁷ Γ. Δουατζής, *Γιάννης Δάλλας. Να...*, ό. π., 36-37.

³⁸ Στη μετάφραση του Καλλίστρατου ο Γ. Δάλλας υπογράφει με το ψευδώνυμό του, Ελευθέριος Χωρίτης. *Ενδοχώρα* 19 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1962), 991-992.

διευκόλυνση των αναγνωστών. Παράδειγμα αποτελεί η μετάφραση των «Δεκαεφτά ποιημάτων» του Αλκαίου από τον Τ. Καρβέλη³⁹. Η λυρική ποίηση δεν λειτουργεί αντίθετα με τον προοδευτισμό που πρεσβεύει το έντυπο, αλλά συνδέει την αρχαιότητα με το παρόν. Για να γίνει κατανοητό αυτό αξίζει να παραθέσουμε την άποψη του Γ. Δάλλα για τη μετάφραση ως μέσο γέφυρας από την αρχαιότητα στο σήμερα:

Μέσα μου βεβαίως έμμεσα λειτουργεί αυτό. Όχι για να πω ότι συνδέω γραμματολογικά την αρχαιότητα με τη σύγχρονη εποχή. Όχι από αυτήν την άποψη. Αλλά βλέποντας την άμεση ανταπόκριση των αρχαίων ποιητών προς τα δρώμενα και τα αιτήματα του καιρού τους, στο βαθμό που είναι και αιτήματα του καιρού μας, τους αντιμετωπίζω και ως σύγχρονους.⁴⁰

Με αυτό τον τρόπο η αρχαιότητα επαναπροσδιορίζεται και ξεφεύγει από τα στενά όρια του καθαρά παιδευτικού της χαρακτήρα. Μεταφράζονται ποιήματα που μιλούν για τον έρωτα και τον θάνατο, τη νεότητα και το γήρας⁴¹, αλλά και την πολιτική. Θέματα που παραμένουν σύγχρονα σε όλους τους καιρούς.

Στην ξένη ποίηση τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά. Μεταφράζονται 28 ξένοι ποιητές: Federico Garcia Lorca (15), Σαλβατόρε Κουαζίμοντο (5), Harold Monro (1), Wilfred Owen (1), Herbert Asquith (1), Padraic Colum (1), Christina Rosseti (1), Siegfried Sassoon (1), Archibald Macleish (7), Edith Sitwell (1), Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ (3), Ζακ Πρεβέρ (6), Jacinto Pombona – Pachano (1), Jacques Roumain (1), Carlos Oquendo de Amat (3), César Moro (1), Jules Supervielle (1), Edgar Lee Masters (1), Stephen Spender (1), Jacque Prevert (2), Oscar V. De L. Milosz (3), W. H. Auden (4), Jon Silkin (1), David H. Lawrence (1), T. S. Eliot (5), Zbigniew Herbert (1), Sidney Keyes (1), Pablo Neruda (1).

Στη μετάφραση της ξένης ποίησης κυριαρχεί τα ονόματα των Κλείτου Κύρου, Ιωάννη Ε. Αναστασίου και Τάσου Κόρφη. Ο Μανώλης Αναγνωστάκης μεταφράζει οχτώ ποιήματα του Federico Garcia Lorca και η Ισμήνη Δάλλα εφτά.

³⁹ *Ενδοχώρα* 13-14 (Σεπτέμβρης-Δεκέμβρης 1961), 725-728.

⁴⁰ Γιώργος Δουατζής, *Γιάννης Δάλλας. Να...*, ό. π., 39.

⁴¹ *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 35-40.

Παράλληλα, βρίσκουμε και τους: Κώστα Αθ. Μιχαηλίδη, Θάνο Χαμπίπη, Γιώργο Οδ. Φραγκούλη, Αλέκο Μίτζαλη, Σταύρο Θεοφανίδη, Εύα Παπαδοπούλου, Γιώργο Α. Παναγιώτου.

Αναφέρθηκε ήδη, λίγο παραπάνω, ότι η *Ενδοχώρα* φιλοξενεί 15 μεταφρασμένα ποιήματα του Federico Garcia Lorca, με αποτέλεσμα να είναι ο ποιητής που μεταφράζεται περισσότερο στις σελίδες του εντύπου. Η Ι. Δάλλα ασχολείται με τον Ισπανό ποιητή από το πρώτο κιόλας τεύχος παρουσιάζοντας κι ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα. Ως εισαγωγή του έργου του, η Ι. Δάλλα παραθέτει σε μετάφραση τα λόγια του Félix Gattegno, ο οποίος ασχολήθηκε συστηματικά με το έργο του F. G. Lorca. Ο F. Gattegno μεταξύ άλλων λέει για τον Λόρκα:

Το πρόσωπό του ήταν μαγικό και μελαμψό και σφραγίζονταν από ευδαιμονία, τόσο δυνατή ήταν η παρουσία του. Αυτοί που τον γνώρισαν διατηρούν ακόμη τη ζεστασιά της φωνής του στην ακοή της και στο βάθος της παλάμης το σφίξιμο της γλυκιάς χειραψίας του...⁴²

Ο F. G. Lorca γεννιέται το 1899 στην Ανδαλουσία και σε πολύ μικρή ηλικία κάνει την εμφάνισή του στους ποιητικούς και καλλιτεχνικούς κύκλους με την πρώτη του συλλογή *Εντυπώσεις και χωρογραφίες* (1918). Ακολουθούν οι συλλογές του: *Η βασκανία της πεταλούδας* (1920), *Το βιβλίο των ποιημάτων* (1921) και τα *Τραγούδια* (1924). Το 1928 εκδίδει τις *Τσιγγάνικες μπαλάντες*, ενώ γράφει και μια σειρά θεατρικών έργων, παγκοσμίως πλέον γνωστά [*Ματωμένος γάμος* (1931), *Γέρμα* (1934), *Στο σπίτι της Μπερνάντας Άλμπα* (1936), κ. ά.].

Σε αντίθεση με την Ι. Δάλλα, ο Μ. Αναγνωστάκης δημοσιεύει στην *Ενδοχώρα* τη δική του εισαγωγή επάνω στο έργο του Λόρκα. Ο Μ. Αναγνωστάκης είχε ασχοληθεί και στο παρελθόν σε συνεργασία με τον Κλ. Κύρο με τον ποιητικό κόσμο του Λόρκα εκδίδοντας το βιβλίο *Federico Garcia Lorca. 2 Ωδές – Ωδή στον Salvador Dali – Ωδή στον Walt Whitman* (Θεσσαλονίκη, 1948). Έτσι, όταν δηλώνει ότι «Τα λίγα αυτά ποιήματα του Λόρκα που φιλοξενούνται σε τούτο τεύχος της

⁴² Φ. Γκαττέγνο, «Federico Garcia Lorca», μτφ. Ισμήνη Δάλλα, *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 16

Ενδοχώρας είναι μια επιλογή από παλαιότερη μεταφραστική προσπάθεια»⁴³ πιθανόν να αναφέρεται στη παραπάνω απόπειρα. Στο εισαγωγικό του σημείωμα ο Μ. Αναγνωστάκης μεταξύ άλλων παραδέχεται ότι κανένας άλλος ξένος ποιητής δεν απασχόλησε και δε συγκίνησε περισσότερο τους Νεοέλληνες όσο η φωνή του Ανδαλουσιανού ποιητή, ενώ θεωρεί ότι ο φόρος τιμής που του αποδίδεται δεν αφορά καθαρά το λογοτεχνικό του έργο, αλλά πολύ περισσότερο είναι φόρος τιμής προς την «ανθρώπινη και αγωνιστική υπόστασή του»⁴⁴. Παρόλα αυτά, θεωρεί ότι μέσα σ' ένα ποιητικό κόσμο κορεσμένο από νοσηρότητα, συμπλέγματα και σκεπτικισμό, ο Λόρκα πρόσφερε – σπονδή αιμάτινη – τα 37 του χρόνια στην ποίηση της Ζωής.⁴⁵

Αν και ασχολείται και ο ίδιος ως ένα βαθμό με τη μετάφραση του Λόρκα υποστηρίζει ότι η υμνολογία προς το πρόσωπό του δεν έχει σε τίποτα να ωφελήσει την ίδια την ποίηση, αφού ουδεμία σχέση έχει με την ποιητική του υπόσταση. Ο ίδιος τον αντιμετωπίζει ως «τροβαδούρο» περισσότερο, έναν σύγχρονο τραγουδιστή, και όχι ως μια νοσταλγική αναβίωση ενός εξιδανικευμένου παρελθόντος, όπως πολλοί. Για τον Μ. Αναγνωστάκη ο Λόρκα είναι *μια γνήσια λαϊκή φωνή που συνεχίζει το δρόμο της αιώνιας ποίησης με μια κιθάρα στο χέρι σαν πολύτιμη σκυτάλη*.⁴⁶ Και ακριβώς με αυτό το σκεπτικό μεταφράζει 8 τραγούδια του Λόρκα : *Το τραγούδι του καβαλλάρη, Ενέδρα, Αυγή, Αί!, Πέθανε την αυγή, Σερενάδα, Βερλαίν, Πρελούδιο*. Έξι χρόνια μετά, το 1966, σε ένα δημοσίευμα της *Μακεδονικής Ώρας*, με αφορμή τα τριάντα χρόνια από το θάνατο του Λόρκα, συμπεριλαμβάνονται και τέσσερα ποιήματά του σε μετάφραση Μ. Αναγνωστάκη και Αλ. Φωκά (το ψευδώνυμο του Κλ. Κύρου). Λίγα χρόνια αργότερα ο Μ. Αναγνωστάκης αναφέρει «Έχω μεταφράσει Λόρκα ενώ ιδιοσυγκρασιακά μου είναι μάλλον ξένος και κατά την ανεύθυνη εντύπωσή μου ποιητής χλωμός σε σχέση με τη μεγάλη πλειάδα των συμπατριωτών του...».⁴⁷

Μεγάλη είναι και η προσφορά του Κλ. Κύρου αναφορικά με τις μεταφράσεις ποιημάτων σπουδαίων σύγχρονων ποιητών. Στην *Ενδοχώρα* τα 21

⁴³Μ. Αναγνωστάκης, «Federico Garcia Lorca. Εισαγωγή – Απόδοση», *Ενδοχώρα* 6 (1960), 337.

⁴⁴Μ. Αναγνωστάκης, «Federico Garcia Lorca...», ό. π., 337.

⁴⁵Μ. Αναγνωστάκης, «Federico Garcia Lorca...», ό. π., 338.

⁴⁶Μ. Αναγνωστάκης, «Federico Garcia Lorca...», ό. π., 338.

⁴⁷«Σε β' πρόσωπο. Μια συνομιλία του Μανόλη Αναγνωστάκη με τον Αντώνη Φωστιέρη και τον Θανάση Νιάρχο», *Η Λέξη* 11 (Γενάρης 1982), 58.

από τα 72 ξένα ποιήματα αποδίδονται στον Κλ. Κύρου και αντιστοιχούν σε 9 ποιητές. Μεταφράζει: Archibald Macleish (5), τέσσερις ποιητές της Λατινικής Αμερικής [Jacinto Pombona – Pachano (1), Jacques Roumain (1), Carlos Oquendo de Amat (3), César Moro (1)], Stephen Spender (1), W. H. Auden (3), T. S. Eliot (5) και Sidney Keyes (1). Η μετάφραση με το μεγαλύτερο, ίσως, ενδιαφέρον είναι του T. S. Eliot. Η ενασχόληση του Κλ. Κύρου με τον Αμερικανό ποιητή είναι συστηματική και συνεχίζεται για πολλά χρόνια ακόμη, ενώ στη πορεία της ζωής του εκδίδει και βιβλία που αφορούν το μεταφραστικό του έργο πάνω στον Έλιοτ.

Στην *Ενδοχώρα* δημοσιεύει *Τα τραγούδια του Αριελ* («Το ταξίδι των μάγων», «Ένα τραγούδι για τον Συμεών», «Animula», «Μαρίνα») στο τεύχος 32-33 (Φεβρουάριος-Μάρτιος 1965). Παραθέτει σε επτά σελίδες (σ. 57-63) εμπειριστατωμένες *Σημειώσεις και Σχόλια* για το κάθε ποίημα ξεχωριστά, πράγμα που φανερώνει τη μακροχρόνια ενασχόλησή του. Σημειώνει τη βιβλιογραφία του και καθιστά τη δημοσίευσή του μια ολοκληρωμένη μελέτη πάνω στα συγκεκριμένα κείμενα. Την ίδια ακριβώς περίοδο ο Κλ. Κύρου έχει ήδη κάνει μια αντίστοιχη δημοσίευση στο πρώτο τεύχος (Ιανουάριος-Μάρτιος 1965) του περιοδικού του Ντ. Χριστιανόπουλου στη Θεσσαλονίκη, *Διαγώνιος*⁴⁸. Στη *Διαγώνιο* 1 δημοσιεύει *Την Τετάρτη των τεφρών*, όπου για την καλύτερη κατανόηση του ποιήματος παραθέτει 18 σελίδες (σ. 24-41) με σχόλια και σημειώσεις. Με αυτό τον τρόπο τόσο η *Ενδοχώρα* όσο και η *Διαγώνιος* προβάλλουν το έργο ενός από τους πιο αξιόλογους μοντερνιστές συγγραφείς.

B. Μεταφράσεις πεζογραφικών κειμένων

Τα 53 πεζογραφικά κείμενα που δημοσιεύονται στην *Ενδοχώρα* ανήκουν σε 10 αρχαίους συγγραφείς (Πλάτων, Ξενοφών, Θουκυδίδης, Λυσίας, Διόδωρος ο Σικελιώτης, Φιλόστρατος, Ηρόδοτος, Μάρκος Αυρήλιος, Στράβων, Ιερός Αυγουστίνος) και σε 28 ξένους (Marcel Béalou, Albert Camus, Ernest Hemingway, Albert Schweitzer, Louis Aragon, Elwyn B. White, Dorothy Parker, Frances Gray Patton, Arthur Koestler, Werner Bergengruen, Kathrine Mansfield, Γερτρούδη Φον Λεφόρτ, Ζιζέλ Πράσινο, Werner Schmalenbach, Marie Luise Kaschnitz, Jesse Stuart, Edgar Alan Poe, Alejandra Pizarnik, Carson Mc Cullers, Χουάν Υ Ντανιέλο,

⁴⁸Κ. Κλείτου, «Σημειώσεις- Σχόλια- Βιβλιογραφία», *Διαγώνιος* 1 (Ιανουάριος – Μάρτιος 1965), Β' περίοδος, 24-41.

Jerome D. Salinger, Franz Kafka, Ilse Aichinger, Victor Auburtin, Herbert G. Wells).

Τα αρχαία κείμενα μεταφράζονται από 8 συνεργάτες του περιοδικού (Χ. Μηλιώνης, Γ. Δάλλας, Φ. Τουλούπης, Τ. Καρβέλης, Μ. Μακαρίου, Φ. Μακαρίου, Κ. Π. Βλάχος, Γ. Ιωάννου) και τα ξένα από 15 (Ν. Λώλης, Τ. Σινόπουλος, Ι. Ε. Αναστασίου, Α. Χρηστίδης, Χρ. Θ. Γκιζίκη, Φ. Τουλούπης, Κ. Λογοθέτη, Λ. Χατζοπούλου-Καραβία, Δ. Γ. Παπαγεωργίου, Άγγ. Μυρωτίκης, Στ. Σταμάτης, Ι. Κωνσταντίνου, Μ. Σκαύδη, Τ. Γιοχάλας, Κ. Dorf Müller). Στην πλειοψηφία τους οι λογοτέχνες που μεταφράζονται είναι αμερικανικής (10), γαλλικής (6) και γερμανικής (5) καταγωγής, παράλληλα εντοπίζονται και συγγραφείς ουγγρικής, αγγλικής, αυστριακής, τσεχικής καταγωγής και από τη Λατινική Αμερική.

Αξίζει να σταθούμε στις μεταφράσεις του Marcel Béalu από τον Τ. Σινόπουλο, ο οποίος μεταφράζει 6 διηγήματά του και ένα πεζό. Ο Μ. Béalu (1908-1993) ανήκει στους Γάλλους συγγραφείς που «Μέσα στις στερνές λάμπεις του πολέμου, αδιαφορώντας για την ποίηση ιδεών και για τον υπαρξιακό πεσιμισμό της παραγμένης εκείνης εποχής, ένοιωσε την ανάγκη να αποκολληθεί από μια σφραγιστική πραγματικότητα και αντιδρώντας να καταγράψει τα όνειρα του και τις περιπλανήσεις του σ' έναν κόσμο φανταστικό»⁴⁹. Δεν αποτελεί τυχαία επιλογή του Τ. Σινόπουλου, καθώς μέσα στην υποσυνείδητη υπερρεαλιστική γραφή του Μ. Béalu εντοπίζει, σύμφωνα με τον ίδιο, τον εαυτό του. Στις πρώτες συλλογές του Τ. Σινόπουλου [*Μεταίχμιο* (1951), *Άσματα I-XI* (1953), *Η νύχτα και η αντίστιξη* (1959)] παρατηρεί κανείς ότι κυριαρχούν τα σκούρα χρώματα και η απαισιοδοξία, πρόκειται για ποίηση που πηγάζει από τα βιώματά του τη περίοδο της κατοχής και απέχει από την αισιόδοξη ματιά του Μ. Béalu. Από τη συλλογή, όμως, *Η γνωριμία με τον Μαξ* του 1956 το ποιητικό του ύφος αλλάζει με τα σκούρα χρώματα να υποχωρούν και να δίνουν τη θέση τους στο πράσινο των δένδρων. Στη ποιητική συλλογή *Η νύχτα και η αντίστιξη* του 1959 του Τ. Σινόπουλου εγκαταλείπονται οι μυθολογικές αναφορές και οι χαρακτήρες των έργων του δρουν στη σύγχρονη πραγματικότητα και καθημερινότητα μέσα σε ένα αστικό περιβάλλον. Το ίδιο συμβαίνει και στα έργα του Μ. Béalu, ο αστικός σύγχρονος χωροχρόνος κυριαρχεί και τα πρόσωπα της καθημερινότητας γίνονται οι κεντρικοί ήρωες.

⁴⁹ Τ. Σινόπουλος, «Μαρσέλ Μπεαλύ», *Ενδοχώρα* 2 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1959), 97.

0.3 Τα «οδοιπορικά» πεζογραφήματα της *Ενδοχώρας*

Από το τρίτο τεύχος του περιοδικού αναγγέλλεται η δημοσίευση μιας προσχεδιασμένης σειράς πεζών κειμένων που θα ασχολούνται με τη *φυσιογνωμία του Ηπειρωτικού χώρου*, με στόχο να γνωρίσει ο αναγνώστης την ανθρωπογεωγραφία τους. Στο σημείωμα των «Χρονικών» επισημαίνεται ότι:

Επιθυμία μας είναι, εκείθεν όλων αυτών που δυναστεύουν τις σελίδες των ηπειρωτικών εντύπων, να δώσουμε κάτι από τη ψυχή, από τη μαγεία, από το κάλλος, τη λεβεντιά και το βόγγο του ηπειρωτικού χώρου. Έτσι, μετά από αρκετά τεύχη του περιοδικού μας, θα έχει αποκτήσει η Ήπειρος ένα μνημειώδες, αντιπροσωπευτικό και απόλυτα αισθητικό λογοτεχνικό λεύκωμα των τοπίων και των ανθρώπων της.⁵⁰

Μέσα από τις σελίδες της *Ενδοχώρας* μας παραδίνονται είκοσι επτά πεζογραφήματα/ οδοιπορικά σχετικά με τους τόπους και τις περιοχές της Ηπείρου, έτσι κατά σειρά εμφάνισης στα τεύχη του περιοδικού παρουσιάζονται οι εξής τόποι: Ζαγόρι, Αχερουσία, Φιλιάτες, Γιαννιώτικα Καμποχώρια, Φιλιπιάδα, Κάστρο των Ρωγών, Λεκανοπέδιο Παραμυθιάς, Γιάννινα, Τζουμέρκα, Λούρος, Λέλοβα, χωριά του Άραχθου, Λαψίστα, Βλάχοι της ορεινής Ηπείρου, Πρέβεζα, Γραμμενοχώρια, Πωγώνι, Σούλι, Καλέντζι, Περιστέρι, προσφυγικά χωριά Λούρου, Άρτα, Άνω Δερόπολη, Δωδώνη – Λάκκα Σουλίου, Πάργα, Νησί Ιωαννίνων και περιφέρεια Μαργαριτίου.

Η εμφάνισή τους είναι συστηματική και από το τρίτο τεύχος που εμφανίζονται μέχρι και το τεύχος 21-22, έπειτα δεν υπάρχουν αντίστοιχα κείμενα. Τα είκοσι επτά παραπάνω πεζογραφήματα υπογράφουν δέκα έξι συγγραφείς: Φρίξος Τζιόβας, Χριστόφορος Μηλιώνης, Κώστας Νικολαΐδης, Στέφανος Σταμάτης, Βλάσης Ταξιάρχης, Αναστάσιος Χ. Τασούλας, Λουκάς Κούσουλας, Γιάννης Δάλλας, Νίκη Παπαδήμα, Γιάννης Καραβίδας, Στέφανος Μπέττης, Αχιλλέας Λεοντάρης, Κώστας Π. Βλάχος, Γιώργος Αράγης, Νίκος Λώλης και Λευτέρης Τζάλλας.

«Από τους πεζογράφους που αναλούμε ο Τζιόβας αναδημοσιεύει στο *Άξιον εστί* συν άλλα τέσσερα πεζά και δύο ποιήματα τέσσερα κείμενα ενταγμένα στη σειρά του περιοδικού για τη

⁵⁰«Το λεύκωμα του Ηπειρωτικού χώρου», *Ενδοχώρα* 3 (Γενάρης – Φλεβάρης 1960), 177.

λογοτεχνική φυσιογνωμία της Ηπείρου («Το Ζαγόρι», «Βλάχου», «Λαψίστα», «Πρέβεζα»), ο Δάλλας στο *Στο ρεύμα του ποταμού δύο* («Ο Λούρος», «Λαζοί και άλλου») και ο Μηλιώνης στο *Μια χαμένη γεύση* τέσσερα («Αχερουσία», «Φιλιάτες», «Παγώνι», «Πάργα») με υπέρτιτλο *Ανθρωπογεωγραφία, όρο που εμπεριέχεται στο σημείωμα της Ενδοχώρας για τη σειρά.*⁵¹

Η *Ενδοχώρα* επιθυμεί την ανάδειξη του ηπειρωτικού στοιχείου σε όλους τους τομείς και με αυτόν τον τρόπο συμπληρώνει την προσπάθειά της να φέρει στο προσκήνιο την Ήπειρο και τους ανθρώπους της, όχι με τη διάθεση της διαφήμισης αλλά με την ανάγκη υπενθύμισης της ομορφιάς της. Δεν είναι τυχαίο ότι η πλειοψηφία όσων υπογράφουν τα κείμενα κατάγονται από την Ήπειρο.

⁵¹ Θ. Β. Κούγκουλος, ό. π., 144.

B. Κείμενα Θεωρίας και κριτικής – Στήλες

Οι συντελεστές της *Ενδοχώρας*, συνάμα με τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής και τους συνεργάτες της, καταρτίζουν τη δεκαετία του 1960 μια οργανωμένη λογοτεχνική συντροφιά, που ανταλλάσει απόψεις και διαμορφώνει κοινές θέσεις περί τέχνης επηρεάζοντας ο ένας τον άλλον.⁵² Αναπόφευκτα, τα περισσότερα κείμενα περιστρέφονται κυρίως γύρω από τη λογοτεχνία. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι στήλες της *Ενδοχώρας*, άλλες βραχύβιες και άλλες μακροβιότερες, φιλοξενούνται συνήθως στις τελευταίες σελίδες του εντύπου.

Τα κείμενα κριτικής κατέχουν το 6% (63 κριτικές) και οι μελέτες το 2% (25 μελέτες) στο σύνολο της ύλης. Πρόκειται για υπογεγραμμένα κείμενα που βρίσκονται σκόρπια μέσα στις σελίδες, γι' αυτό και διαχωρίζονται από τα κείμενα των «Χρονικών». Συμπεριλαμβάνονται τόσο μεταφρασμένες κριτικές όσο και πρωτότυπες που ακολουθούν το ύφος και το νεωτεριστικό ρεύμα της *Ενδοχώρας*. Μεταφράζονται κριτικές των Τόμας Μέρτον, Λέοναρντ Μπερνστάιν, Ε. Β. White. Από την άλλη πλευρά, οι μελέτες είναι πρωτότυπες και πραγματεύονται τότε τα έργα ποιητών και συγγραφέων και τότε πιο φιλοσοφικά και αφηρημένα ζητήματα που συχνά σχετίζονται με τη τέχνη.⁵³

Στον αντίποδα των σποραδικών κριτικών και μελετών έχουμε τη στήλη «Η ζωή της τέχνης», η οποία είναι μια από τις πιο σταθερές της *Ενδοχώρας*, καθώς συναντάται σε όλα τα τεύχη. Αποτελεί, συνήθως, τη τελευταία στήλη του περιοδικού και απαρτίζεται από ένα έως πέντε κείμενα αναλόγως. «Η ζωή της τέχνης» φιλοξενεί βιβλιοκριτικές, κριτικές έργων αλλά και κείμενα που αφορούν το θέατρο, τη ζωγραφική και το κινηματογράφο. Σημαντική είναι η κριτική που ασκούν τα ίδια τα μέλη μεταξύ τους με στόχο έναν ανοιχτό διάλογο πάνω στα έργα τους.⁵⁴

⁵²Θ. Β. Κούγκουλος, ό. π., 140

⁵³ Παραδείγμ. : Γ. Αράγης, «Η εκδρομή του Χειμωνά», *Ενδοχώρα* 32-33 (1965), 66-70. ·Χ. Μηλιώνης, «Ο ποιητής Ντίνος Χριστιανόπουλος», *Ενδοχώρα* 32-33 (1965), 70-75. ·Αν. Χ. Τασούλας, «“Απαντα” Λογοτεχνικά. Προβλήματα Μεθοδολογίας», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 21-24.

⁵⁴Χ. Μηλιώνης, «Στέφ. Σταμάτη: “Νυχτερινή Επαφή”», *Ενδοχώρα* 32-33 (1965), 103- 104. ·Κ.Ν. Νικολαΐδης, «Κίμωνα Τζάλλα: “Το κλείσιμο του κύκλου”», ό.π. ·Το ίδιο συμβαίνει και με τις ποιητικές συλλογές. Έτσι, στην *Ενδοχώρα* ο Γ. Δάλλας βιβλιοκρίνει τους *Σπονδύλους* του Τζούλη [11-12 (1961), 713-715], ο Τζιόβας τις *Μολπές* του Λευτέρη Τζάλλα [13-14 (1961), 782] και ο Αράγης τη συγκεντρωτική *Εξαγορά* του Δάλλα [37 (1966), 42-48].

Μέσα από τη συγκεκριμένη στήλη, παρά το γεγονός ότι πρόκειται κυρίως για κείμενα κριτικής, προβάλλεται το έργο των λογοτεχνών τόσο στο αναγνωστικό κοινό όσο και στους υπόλοιπους συγγραφείς. «Η ζωή της τέχνης» κατέχει σημαντική θέση στην ύλη του περιοδικού. Λειτουργεί ως ο βασικός διάλογος επικοινωνίας των λογοτεχνών, καθώς μέσα από τις κριτικές και τις μελέτες της δημιουργείται ένας παραγωγικός διάλογος που αφορά τόσο τους ίδιους όσο και τους αναγνώστες. Τη στήλη συμπληρώνουν ονόματα, όπως ο Γ. Δάλλας, Χρ. Μηλιώνης, Λ. Κούσουλας, Φ. Τουλούπης, Αχ. Λεοντάρης, Σ. Δάκαρης, Αν. Τασούλας, Κ. Τζάλλας, Ντ. Χριστιανόπουλος, Φρ. Τζιόβας, Π. Δημητρίου, Θ. Τζούλης, Κ. Μαλάμος, Γ. Αράγης, Στ. Σταμάτης, Τ. Καρβέλης κ.ά.

Σε ανάλογο ύφος κυμαίνεται και η στήλη «Χρονικά» με τη διαφορά ότι περιλαμβάνονται και συνοπτικά σχολιαστικά – ενημερωτικά άρθρα σχετικά με τα πολιτισμικά, πολιτικά και κοινωνικά τεκταινόμενα που αφορούν τόσο το τοπικό χώρο όσο και τον ευρύτερο. Επιπλέον, συναντώνται και ορισμένα σύντομα καλλιτεχνικά αφιερώματα. Μέσα στις σελίδες του εντύπου προσμετρούνται 208 κείμενα που αντιστοιχούν στα «Χρονικά», δηλαδή πρόκειται για το 20% της ύλης. Είναι φανερό ότι το ποσοστό αυτό δεν είναι καθόλου αμελητέο. Η στήλη των «Χρονικών», που επίσης δε λείπει από κανένα τεύχος, συνοψίζει όλη την ουσία του περιοδικού.

Ταυτόχρονα, στη στήλη των «Χρονικών» καταλαμβάνουν σημαντική έκταση κριτικά κείμενα. Αν στη «Ζωή της τέχνης» συναντάμε κυρίως κριτικές για καλλιτεχνικά και φιλολογικά ζητήματα, στα «Χρονικά» συναντάμε όλα αυτά συν οποιαδήποτε άλλη κριτική και άποψη επιθυμεί να εκφέρει το περιοδικό. Ίσως, είναι η πιο ελεύθερη στήλη της *Ενδοχώρας* και η πιο ουσιαστική όσον αφορά το ενημερωτικό κομμάτι. Το πέπλο της ανωνυμίας που προσφέρουν τα ανυπόγραφα άρθρα δίνει βήμα στην ελεύθερη έκφραση και ταυτόχρονα γεννά μια από τις πιο αληθινές και ευθείες στήλες του εντύπου που είναι σε θέση να σχολιάζει την επικαιρότητα χωρίς «φόβο». Ακόμη, και στα περιεχόμενα που δημοσιεύονται στο τέλος κάθε έτους δεν υπάρχει το όνομα του συντάκτη τους. Η *Ενδοχώρα* γεννήθηκε από την ανάγκη ύπαρξης μιας φωνής αντικειμενικής και ουδέτερης, που δεν είναι κατευθυνόμενη και μιλάει με ειλικρίνεια στον αναγνώστη. Ακριβώς σε αυτή την ανάγκη εξυπηρετεί η στήλη. Τα κείμενα των «Χρονικών» μπορεί να μην

υπογράφονται, αλλά εκπροσωπούν την άποψη όλων των μελών της εκδοτικής ομάδας.

Η πιο βραχύβια στήλη είναι οι «Επιστολές» (τχ. 15, 16, 17-18, 23), που περιλαμβάνει υπογεγραμμένες επιστολές προς το περιοδικό. Κατά κύριο λόγο δημοσιεύονται επιστολές από συνεργάτες του περιοδικού, οι οποίοι άλλοτε πληροφορούν μέσω της *Ενδοχώρας* το αναγνωστικό κοινό για τις εξελίξεις που μαθαίνουν από τα αθηναϊκά έντυπα⁵⁵, άλλοτε συζητούν για τέχνη και άλλοτε για λογοτεχνία. Παράλληλα, η αλληλογραφία που δημοσιεύεται είναι πολύ σημαντική, διότι αποδεικνύει ότι η *Ενδοχώρα* δεν κυκλοφόρησε μόνο στον Ηπειρωτικό χώρο, αλλά και έξω από αυτόν.

Στο τεύχος 15 φιλοξενούνται πέντε επιστολές προερχόμενες από διαφορετικές πόλεις και για διαφορετικούς σκοπούς. Δημοσιεύεται η επιστολή του Νίκου Καρούζου από την Αθήνα, που αφορά τη διόρθωση ενός στίχου που αποδίδεται από την *Ενδοχώρα*, σε άρθρο προηγούμενου τεύχους της, στον Νίκο Εγγονόπουλο, ενώ ανήκει στον Ανδρέα Εμπειρικό, του Στέφανου Σταμάτη από τη Φιλιπιάδα, του Δήμου Σταύρου από το Μεσολόγγι, την επιστολή του οποίου επιλέγει το περιοδικό για να ζητήσει δημόσια τη καθιέρωση εορτασμού του Σπύρου Μελά, του Φώτη Ι. Παπαστεργίου από τα Γιάννενα, του Ν. Α. Παπαηλία από τη Πρέβεζα και του Νικόλαου Ιωαννίδη από τη Κομοτηνή, ο οποίος επικρίνει το άρθρο των τευχών 13-14 «Ο αραμπάς», καθώς θεωρεί ότι δεν πρόκειται απλώς για ένα τουριστικό αξιοθέατο, αλλά πρόκειται για ένα επάγγελμα βιοπορισμού. Ο σχολιασμός του Φ. Ι. Παπαστεργίου επάνω στο κείμενο του Φρίξου Τζιόβα σχετικά με τη ποιητική συλλογή του Βασίλη Κρασίτη *Οδύνη και φως*⁵⁶, άνοιξε έναν λογοτεχνικό διάλογο που συνεχίστηκε και στα επόμενα τεύχη.

Στο τεύχος 16 έχουμε την απάντηση του Γ. Αράγη προς τον Φ. Ι. Παπαστεργίου και την υπεράσπιση του κειμένου του Φρ. Τζιόβα, ενώ η δεύτερη επιστολή που φιλοξενείται είναι του Κ. Π. Βλάχου και πρόκειται για μια αρνητική κριτική της θεατρικής παράστασης «Οιδίπους Τύραννος» του Κωστή Λειβαδέα. Στο τεύχος 17-18, συνεχίζεται αντιπαράθεση που προκλήθηκε στο κείμενο του Φρ. Τζιόβα με την απάντηση του Φ. Ι. Παπαστεργίου στην επιστολή του Γ. Αράγη.

⁵⁵*Ενδοχώρα* 17-18 (Μάης – Αύγουστος), 989.

⁵⁶Φ. Τζιόβας, «Ηπειρώτες ποιητές», *Ενδοχώρα* 13-14 (1962), 782-784.

Επίσης, επανέρχεται ο Στέφανος Σταμάτης δημοσιεύοντας συντακτικά λάθη ενός αθηναϊκού περιοδικού εντύπου. Τέλος, στο τεύχος 23, η στήλη των «Επιστολών» κλείνει με τρία κείμενα, ένα του Πύρρου Δημητρίου (κριτική θεάτρου), ένα του Κ. Κ. Πρωτοψάλτη για την έλλειψη μουσικού κοινού σε συναυλία που οργάνωσε η Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών (Ε.Η.Μ.) και ένα του Νίκου Λαΐδη.

Μια δεύτερη, επίσης, σύντομη στήλη είναι οι «Απόψεις» (τχ. 29-30, 31, 35, 36, 37), η οποία προστίθεται προς το τέλος της ζωής του περιοδικού. Η προσθήκη νέων στηλών αποδεικνύει ότι δεν υπήρχε εξ αρχής πρόθεση διακοπής του εντύπου. Οι «Απόψεις» εμφανίζονται ως θεματική στήλη, όμως στην πορεία αλλάζουν μορφή. Στα τεύχη 29-30 και 31 έχουμε απόψεις για το θέατρο και τη κριτική αντίστοιχα, δηλαδή πρόκειται για κείμενα με κοινό θέμα και τοποθετούνται στην αρχή. Αντίθετα, από το τεύχος 35 και έπειτα η στήλη διαμορφώνεται με διαφορετικά θεματικά κέντρα, όπως η παιδοψυχολογία, η μεταπολεμική γενιά, το θέατρο, η αρχαιολογία κ. ά., και τοποθετείται στο τέλος.

Η πιο σταθερή στήλη της *Ενδοχώρας* είναι αδιαμφισβήτητα τα «Άρθρα» της. Στην αρχή κάθε τεύχους ο αναγνώστης το πρώτο κείμενο με το οποίο έρχεται σε επαφή είναι ένα άρθρο. Στο σύνολο της ύλης, η κατηγορία αυτή καταλαμβάνει το 4% και παρόλο που το ποσοστό μοιάζει μικρό, η συστηματική εμφάνισή τους, καθιστά τα άρθρα εξίσου σημαντικά με τις υπόλοιπες στήλες. Ο σημαντικότερος, όμως, λόγος για τον οποίο αξίζει να αναφερθούμε διεξοδικότερα είναι το γεγονός ότι πρόκειται για κείμενα που δημοσιεύονται εκφράζοντας την γνώμη όλης της εκδοτικής ομάδας και λειτουργούν ως μέσο επικοινωνίας του περιοδικού με τους αναγνώστες του. Τα περισσότερα άρθρα γράφονται από τον Γιάννη Δάλλα, όπως αναφέρει ο ίδιος: *Συνήθως, έγραφα το κύριο άρθρο και όπως προείπα υπέγραφα ως Ελευθέρ. Χωρίτης*.⁵⁷

Είναι κατανοητό ότι οι θεματικές του κινούνται γύρω από το λογοτεχνικό γίνεσθαι της εποχής, αλλά και όταν δεν πρόκειται για ένα κείμενο που αφορά το παρόν, η λογοτεχνία λειτουργεί και πάλι ως μοχλός έκφρασης. «Κι έρχεται λοιπόν πάνω στην ώρα εκείνος ο ένας, ακάλεστος, και χαλά τη τάξη. Και δεν είναι ένας,

⁵⁷Γ. Δουατζής, *Γιάννης Δάλλας. Να...*, ό. π., 105. Γιώργος Δουατζής, *Γιάννης Δάλλας. Να...*, ό. π., 51-52 [αποσπ.] «Η Φιλιπιάδα ήταν ένα μακρινάρι που το αποτελούσαν τρεις οικισμοί. Ο ένας από αυτούς ο αγροτικός, ονομαζόταν Ελεθεροχώρι, γι' αυτό και χρησιμοποίησα κάποτε στο περιοδικό *Ενδοχώρα* το ψευδώνυμο "Έλευθ. Χωρίτης"».

γιατί δίπλα του μαζεύονται κι άλλοι μοναχικοί, που κάποτε γίνονται λαός.»⁵⁸. Στην πραγματικότητα, το άρθρο στο τεύχος 3 μιλάει για την ίδια την γέννηση και την ανάγκη ύπαρξης της *Ενδοχώρας*.

Δεν είναι λίγες οι φορές που μέσω των άρθρων μεταφέρεται και η πολιτική τοποθέτηση των μελών της *Ενδοχώρας*. Στο τεύχος 19, το άρθρο «Μας φτάνουν τα δικά μας!» αναφέρεται στο αίτημα του γερμανικού κράτους να αναγερθεί μνημείο στον ελλαδικό χώρο για τους Γερμανούς στρατιώτες που έπεσαν πολεμώντας στην Ελλάδα. Η εκδοτική ομάδα με τον γνωστό της τρόπο επιλέγει να σχολιάσει ένα πολιτικό και κοινωνικό θέμα μέσα από το συγκεκριμένο άρθρο. («...Και έφυγαν. Αλλά στο πέρασμά τους και στη φυγή τους άφησαν το τίμημά τους: Άφησαν πολλούς νεκρούς. Πολύ λιγότερους όμως από όσους σκότωσαν, στο τόπο τούτο.»⁵⁹).

⁵⁸*Ενδοχώρα* 3 (Γενάρης – Φλεβάρης 1960), 129.

⁵⁹*Ενδοχώρα* 19 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1962), 992.

0.1 Οι καλές τέχνες στην *Ενδοχώρα*

Το ενδιαφέρον της *Ενδοχώρας* για τα πολιτιστικά θέματα είναι έκδηλο από τα πρώτα κιόλας τεύχη της, καθώς ένα σημαντικό μέρος της ύλης της αφιερώνεται στην παρουσίαση του καλλιτεχνικού γίνεσθαι της εποχής. Παρουσιάζονται κείμενα που αφορούν τη ζωγραφική, τη γλυπτική, τη μουσική, το θέατρο και τον κινηματογράφο. Δεν απουσιάζουν άρθρα που αναφέρονται στα κακώς κείμενα της λειτουργίας των πολιτιστικών χώρων, τόσο εντός όσο και εκτός του ηπειρωτικού χώρου. Και δεν είναι λίγες οι φορές που οι κριτικές που δημοσιεύονται κινούνται γύρω από αυτό ακριβώς το δίπολο επαρχία – πρωτεύουσα. Ως παράδειγμα θα μπορούσε να λειτουργήσει ο σχολιασμός της κρατικής ανακοίνωσης για την ίδρυση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη στο τεύχος 8 στη στήλη «Χρονικά», όπου θίγεται το ζήτημα της κρατικής αμέλειας για τέτοιες πρωτοβουλίες εκτός Αθηνών.

A. Θέατρο και κινηματογράφος

Σημαντικός εκπρόσωπος των καλλιτεχνικών κειμένων της *Ενδοχώρας* είναι ο Πύρρος Δημητρίου, η συμβολή του οποίου είναι αδιαμφισβήτητη. Ο Π. Δημητρίου δεν γράφει μόνο με σκοπό να ενημερώσει το αναγνωστικό κοινό για τα πολιτιστικά δρώμενα της εποχής, αλλά θεωρώ ότι κυριότερος στόχος του είναι να τους προβληματίσει, γι' αυτό και πολλές φορές οι κριτικές του δεν μένουν στο καλλιτεχνικό έργο αλλά αγγίζουν και το ίδιο το ελληνικό κοινό. Έτσι, ορισμένα από τα κείμενα που έχουμε είναι οι κριτικές του επάνω στις ταινίες του 1960 «Γλυκιά Ζωή» του Φεντερίκο Φελίνι και «Ποτέ την Κυριακή» του Ζυλ Ντασσέν⁶⁰, το άρθρο του *Ο Κινηματογράφος*⁶¹ που αναφέρεται στη μεταφορά του διηγήματος του Αντών Τσέχωφ, «Η κυρία με το σκυλάκι», στη μεγάλη οθόνη, *Ο κινηματογράφος της περασμένης χρονιάς*⁶², *Το «Θέατρο Τέχνης» του Κάρολου Κουν* και άλλα αντίστοιχα άρθρα.

Από την άλλη πλευρά, τα ανυπόγραφα και πολλές φορές καυστικά σχόλια που φιλοξενούνται στα «Χρονικά» προσφέρουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των

⁶⁰Π. Δημητρίου, «Οι ταινίες “Γλυκιά Ζωή” και “Ποτέ τη Κυριακή”», *Ενδοχώρα* 8 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1960), 503 – 504.

⁶¹Π. Δημητρίου, «Ο κινηματογράφος», *Ενδοχώρα* 9 (Γενάρης – Φλεβάρης 1961), 567-568.

⁶²Π. Δημητρίου, «Ο κινηματογράφος της περασμένης χρονιάς», *Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 710-712.

προβληματισμών της *Ενδοχώρας*. Ένας από τους βασικούς στόχους της εκδοτικής ομάδας είναι και η ανάδειξη των πολιτιστικών προβλημάτων της επαρχίας. Μεγάλος είναι ο αριθμός των άρθρων που επισημαίνει την αμέλεια του κράτους σχετικά με τη πολιτιστική πρόοδο της επαρχίας. Το παρακάτω απόσπασμα από το άρθρο *Το θέατρο και η επαρχία* συνοψίζει με εξαιρετικό τρόπο την οπτική και τα «αιτήματα» του περιοδικού:

Μεγάλος και χρόνιος ο καημός της ελληνικής επαρχίας για το θέατρο. Καημός που γίνεται μεγάλος, όταν φτάνουν ειδήσεις σαν τις παρακάτω. Αναδημοσιεύουμε μερικά αποσπάσματα από άρθρο του κ. Μ. Μαυρομαμάτη δημοσιευμένο στο «Βήμα» της 13^η Σεπτεμβρίου με τίτλο «Για ένα Επαρχιακό Θέατρο».

«Αυτή την ώρα στην Γαλλία από τα μέσα Ιουλίου μέχρι τις πρώτες μέρες του Αυγούστου, πραγματοποιούνται συνολικά 32 διαφορετικά Φεστιβάλ που καλύπτουν όλη την έκταση της χώρας από τον βορρά μέχρι τον νότο. Τα Φεστιβάλ αυτά ... απευθύνονται αποκλειστικά στους κατοίκους των αγροτικών και βιομηχανικών περιοχών και έχουν για σκοπό όχι φυσικά να προσελκύσουν ξένους..., αλλά να προσφέρουν ένα σοβαρό μορφωτικό θέαμα στους ντόπιους...

...Βλέποντας κάθε μέρα τα αποτελέσματα και τις συνέπειες ενός κρατικού ενδιαφέροντος για τις τέχνες στα ξένα κράτη, είμαστε υποχρεωμένοι να ομολογήσωμεν ότι αισθανόμαστε λύπη για την αδιαφορία του εν γένει έλληνας αρμοδίου, που θεώρησε πάντοτε την τέχνη σαν υπόθεση ατομικής πρωτοβουλίας και ατομικού γούστου, χωρίς να είναι ποτέ σε θέση να αντιληφθεί τις σοβαρότερες επιπτώσεις της καλλιέργειας, της μόρφωσης και του ανεβάσματος του επιπέδου ενός λαού.»⁶³

Η συγκεκριμένη αναδημοσίευση θίγει ένα φλέγον ζήτημα για την *Ενδοχώρα* και τους ανθρώπους της. Η έλλειψη κρατικής μέριμνας για την επαρχιακή πολιτιστική δραστηριότητα, που οι ίδιοι παλεύουν να κρατήσουν ζωντανή, γεννά ένα παράπονο που είναι διάχυτο στις σελίδες της.

B. Ζωγραφική

Λιγότερο φαίνεται ότι απασχόλησε την *Ενδοχώρα* η τέχνη της ζωγραφικής, καθώς υπάρχουν μόλις τέσσερα σχετικάκείμενα. Τα τρία από αυτά αφορούν τη ζωή

⁶³*Ενδοχώρα* 29-30 (Ιούλης – Οκτώβρης 1964), 233-234.

και το έργο τριών ζωγράφων, ενώ τέταρτο πραγματεύεται τη *Λαϊκή ζωγραφική και γλυπτική*. Δημοσιεύονται, λοιπόν, τρία αφιερωματικά κείμενα : *Ο ζωγράφος Σταύρος Μπαλτογιάννης* (τχ. 1), *Πάνος Α. Αραβαντινός* (τχ. 11-12) και *Φώτης Κόντογλου* (τχ. 32-33). Το πρώτο άρθρο γράφεται με αφορμή την τελευταία του έκθεση του ζωγράφου Στ. Μπαλτογιάννη από τον επίσης ζωγράφο Θέμο Μάϊπα, ο οποίος αναλύει και σχολιάζει το έργο του πρώτου. Η αναφορά στον Π. Α. Αραβαντινό (1886-1930) από τον Κώστα Μαλάμο είναι μάλλον περισσότερο ένας φόρος τιμής προς τον κερκυραίο σκηνογράφο και ζωγράφο που πολέμησε για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων και μια υπενθύμιση της προσωπικότητάς του προς τις νεότερες γενιές, καθώς ήταν ένα πρόσωπο παγκοσμίως γνωστό ιδιαίτερα για τις σκηνογραφικές του ικανότητες. Τέλος, το άρθρο για τον λογοτέχνη και ζωγράφο Φώτη Κόντογλου συντάσσεται με αφορμή τον θάνατό του, με αποτέλεσμα να συναντάμε ένα σύντομο αφιέρωμα προς τον ίδιο και το έργο του.

0.2 Βιβλιοκριτικές

Η κριτική χωρίς να καταλαμβάνει μεγάλη έκταση μέσα στις σελίδες της *Ενδοχώρας* δεν αποτελεί δευτερεύον ζήτημα για το περιοδικό. Τα κριτικά κείμενα (μελέτες, δοκίμια, σημειώματα, βιβλιοκριτικές) που εμφανίζονται παίζουν σημαντικό ρόλο στη κατανόηση των θεμάτων που απασχόλησαν την *Ενδοχώρα* και κατ' επέκταση τους λογοτεχνικούς της κύκλους. Ορισμένες μελέτες και σημειώματα έχουν επικαιρικό χαρακτήρα (θάνατος λογοτέχνη) ή λειτουργούν ως εισαγωγές στη ποίησή τους που ακολουθεί. Τα κείμενα κριτικής καταλαμβάνουν το 5% (50 κριτικές) της ύλης με τα 30 από τα 50 να είναι βιβλιοκριτικές. Οι κριτικές βιβλίων εντοπίζονται κυρίως στη στήλη «Η ζωή της τέχνης» και σπανιότερα σκόρπια μέσα στις σελίδες.

Εξετάζοντας και τα 38 τεύχη, γίνεται αντιληπτό το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που επιδεικνύεται προς την ηπειρωτική ποιητική παραγωγή, καθώς το 1/3 (οι 11 από τις 30) σχεδόν ανήκει σε Ηπειρώτες συγγραφείς. Έτσι, παρουσιάζονται οι παρακάτω βιβλιοκρισίες: α) Χρ. Μηλιώνης: *Λάμπρου Μάλαμα «Πουλιά των καταιγίδων»*, Στ. Σταμάτης: «*Νυχτερινή επαφή*», β) Φρ. Τζιόβας: «*Ο κάμπος με τα όνειρα*» του Στ. Σταμάτη, *Χριστοφ. Μηλιώνης «Παραφωνία», «Μολπές»* του Λ. Τζάλλα, «*Οδύνη και φως*» του Β. Κραψίτη, «*Μεσημερίς*» του Β. Ματσούκα, *Κίμωνα Τζάλλα: «Επίθεση»*, γ) Γ. Δάλλας: *Θανάση Τζούλη: «Σπόνδυλοι»*, δ) Κ. Νικολαΐδης: *Κίμων Τζάλλας : «Το κλείσιμο του κύκλου»*, ε) Γ. Αράγης: *Γιάννη Δάλλα : «Εξαγορά»*.

Έπειτα, έχουμε την κριτική του Κ. Τζάλλα για την ποιητική συλλογή του Κοσμά Πολίτη «*Η Κορομηλιά*», του Χρ. Μηλιώνη για τη «*Χάλκινη Εποχή*» του Ρόδη Ρούφου και το «*Αρνούμαι*» του Αντ. Σαμαράκη, του Θ. Τζούλη για τις συλλογές του Τ. Παππά «*Μεσημβρινός*», του Ν. Φωκά «*Μάρτυρας Μοναδικός*», του Μ. Αναγνωστάκη «*Η Συνέχεια 3*», του Κ. Κοβάνη «*Ζητήματα ζωής ή θανάτου*», του Ν. Α. Ασλάνογλου «*Ποιήματα για ένα καλοκαίρι*», του Ν. Σπάνια «*Γλυκός τρόμος*» και του Αγ. Φωκά «*Γύψινη ζωή*». Ακόμη, τη κριτική με το τίτλο *Εντυπώσεις από ποιητικά βιβλία* του Γ. Δάλλα που συμπεριλαμβάνει τα παρακάτω βιβλία: «*Ταξίδι*» του Μ. Δημάκη, «*Κραυγές της νύχτας*» του Κλ. Κύρου, «*Καθημαγμένοι*» του Γ. Νεγρεπόντη, «*Η πείρα και η πυρά*» του Α. Θ. Νικολαΐδη, «*Πράγματα και αριθμοί*» του Π. Θασίτη. Τέλος, «*Το χαλί της Ερμίνης*» του Αν. Καραντώνη από τον Στ. Σταμάτη, η «*Σηματο-ποίηση*» του Λουκά Κουσουλά από

τον Φρ. Τζιόβα, «Οι Έγκλειστοι» του Π. Χ. Μαρκόγλου από τον Γ. Τρ. και ο «Κούρος» της Λ. Χατζοπούλου-Καραβία από τον Γ. Αράγη.

0.3 Μελέτες

Οι μελέτες καταλαμβάνουν το 3% της ύλης του περιοδικού, πράγμα που σημαίνει ότι φιλοξενούνται τριάντα τέσσερις μελέτες. Οι θεματικές των κειμένων μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους, αλλά πάντοτε κινούνται γύρω από τη τέχνη και τη λογοτεχνία. Συχνή είναι η παρουσία μελετών επάνω στο έργο Ελλήνων συγγραφέων, με αποτέλεσμα οι δέκα οκτώ από τις τριάντα τέσσερις να πραγματεύονται ακριβώς αυτό. Πρόκειται κατά κύριο λόγο για ποιητές, χωρίς να παραλείπονται και σημαντικοί πεζογράφοι. Ο Γ. Δάλλας⁶⁴ παραδίδει τέσσερα επιστημονικά άρθρα σχετικά με το έργο του Κ. Κρυστάλλη, του Κ. Καρυωτάκη, την ποίηση του Δ. Π. Παπαδίτσα, του Τ. Σινόπουλου και του Γ. Βαφόπουλου. Ο Γ. Αράγης⁶⁵ ασχολείται με τον πεζογράφο Βασ. Βασιλάκο, τον Μ. Αναγνωστάκη και τον Γ. Χειμωνά, ενώ ο Φ. Τουλούπης⁶⁶ με τον *διδρακτισμό στον Κάλβο* και τον *χρονοχώρο στον Ελύτη*. Ακόμη, τις μελέτες του Αχ. Λεοντάρη⁶⁷ για τον Ν. Καζαντζάκη και *Το πάθος στον Ντοστογιέφκι*, του Κ. Νικολαΐδη⁶⁸ για τον Αλ. Παπαδιαμάντη, του Ντ. Χριστιανόπουλου⁶⁹ για τον Γιωσέφ Ελιγιά και του Χρ. Μηλιώνη⁷⁰ για τον Ντίνο Χριστιανόπουλο. Τέλος, τα κείμενα του Τ. Καρβέλη⁷¹ και του Πυρ. Δημητρίου⁷² για την ποίηση του Α. Αλεξάνδρου και του Τ. Πατρίκιου αντίστοιχα.

Από την άλλη πλευρά, είναι η μελέτη του Α. Χ. Τασούλα σχετικά με τους συγκεντρωτικού τόμους (τα άπαντα) και τα *προβλήματα μεθοδολογίας* που παρουσιάζουν (*Ενδοχώρα* 1), την *Ελληνική αλωσσία* και τους *αποχρωματισμούς*

⁶⁴Γ. Δάλλας, «Οι ποιηταί Τ. Σινόπουλος και Γ. Βαφόπουλος», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 59-62. «Αναφορά στη ποίηση του Δ. Π. Παπαδίτσα», *Ενδοχώρα* 31 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1964), 20-25. «Η διάρκεια του Καρυωτάκη. Μια επανεκτίμηση», *Ενδοχώρα* 34-35 (Μάης – Αύγουστος 1965), 106-115. Έλευθεριος Χωρίτης, «Κρυστάλλης», *Ενδοχώρα* 17-18 (Μάης – Αύγουστος 1962), 970-975.

⁶⁵Γ. Αράγης, «Ο πεζογράφος Βασίλης Βασιλάκος», *Ενδοχώρα* 19 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1962), 1037-1038. «Η εκδρομή, του Γ. Χειμωνά», *Ενδοχώρα* 32-33 (Γενάρης – Απρίλης 1965), 66-70. «Εισαγωγή στη ποίηση του Αναγνωστάκη», *Ενδοχώρα* 34-35 (Μάης – Αύγουστος 1965), 121-126.

⁶⁶Φ. Τουλούπης, «Ο διδρακτισμός στον Κάλβο», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 41-48. «Ο χρονοχώρος στον Ελύτη», *Ενδοχώρα* 3 (Γενάρης – Φλεβάρης 1960), 169-174.

⁶⁷Αχ. Λεοντάρης, «Ο Καζαντζάκης και η αγωνία μιας εποχής», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 30-34. «Το πάθος στο Ντοστογιέφκι», *Ενδοχώρα* 6 (Ιούλιος – Αύγουστος 1960), 325-329.

⁶⁸Κ. Νικολαΐδης, «Ο Παπαδιαμάντης», *Ενδοχώρα* 8 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1960), 490-492.

⁶⁹Ντ. Χριστιανόπουλος, «Γιωσέφ Ελιγιά», *Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 703-707.

⁷⁰Χ. Μηλιώνης, «Ο ποιητής Ντίνος Χριστιανόπουλος», *Ενδοχώρα* 32-33 (Γενάρης – Απρίλης 1965), 71-75.

⁷¹Τ. Καρβέλης, «Ο ποιητής Άρης Αλεξάνδρου», *Ενδοχώρα* 36 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1965), 175-183.

⁷²Π. Δημητρίου, «Τίτος Πατρίκιος», *Ενδοχώρα* 37 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1965), 17-19.

της παράδοσης, το άρθρο του Θ. Μάϊπα για ζωγράφο Στ. Μπαλτογιάννη (*Ενδοχώρα* 1), του Γ. Δάλλα με τίτλο «Το “τραγικό” και η ποίηση» (*Ενδοχώρα* 2), του Β. Χαρίση για «Το Μετσοβίτικο σπίτι» (*Ενδοχώρα* 2), του Ιωσήφ Μάτσα για τη λογοτεχνία του Ισραήλ (*Ενδοχώρα* 4), του Φ. Τουλούπη για τον ψυχαναλυτισμό και τις επιπτώσεις του (*Ενδοχώρα* 8), του Αχ. Λεοντάρη για «Το ρεμπέτικο τραγούδι» (*Ενδοχώρα* 8), του Σωτ. Ι Δάκαρη για «Το αρχαίο Νεκρομαντείο στον Αχέροντα της Θεσπρωτίας» (*Ενδοχώρα* 11-12) και την «Προϊστορική –Πρωτοϊστορική Ήπειρο» (*Ενδοχώρα* 21-22), του Κ. Μαλάμου για τον σκηνογράφο και ζωγράφο Π. Α. Αραβαντινό (*Ενδοχώρα* 11-12), του Γ. Αράγη για τη μοντέρνα ποίηση και το κοινό (*Ενδοχώρα* 25), του Ι. Γ. Θεοχάρη «Ο χρόνος και το πνεύμα» (*Ενδοχώρα* 26), της Λ. Χατζοπούλου – Καραβία για την μεταπολεμική γενιά στη γερμανική λογοτεχνία (*Ενδοχώρα* 27-28) και τέλος της Ν. Αναγνωστάκη για τις νεότερες τάσεις στη πεζογραφία (*Ενδοχώρα* 32-33).

Είναι σαφές ότι η πλειοψηφία των κειμένων αφορά την ποίηση κυρίως, γεγονός που δεν προκαλεί έκπληξη μιας και οι περισσότεροι συνεργάτες του περιοδικού είναι ποιητές. Στις προγραμματικές αρχές την *Ενδοχώρας* είχε γίνει αναφορά ότι στόχος της είναι να προσεγγίσει τα νεωτερικά ρεύματα και πράγματι τα επιστημονικά της κείμενα κινούνται γύρω από αυτόν τον άξονα. Η μοντέρνα ποίηση απασχολεί ιδιαίτερα τις σελίδες της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

0.1 Οι εκδόσεις της *Ενδοχώρας*

Στο πρώτο τεύχος (τχ. 7) του δεύτερου χρόνου του περιοδικού, στο τελευταίο άρθρο της στήλης «Χρονικά», ανακοινώνεται ότι «...σε σύντομα διαστήματα η *Ενδοχώρα* θα προσφέρει, άψογα σε εμφάνιση, λογοτεχνικά βιβλία – πρωτότυπα ή μεταφράσεις – γραμμένα από ηπειρώτες λογοτέχνες».⁷³ Στο ίδιο δημοσίευμα γνωστοποιείται και η κυκλοφορία του βιβλίου *Ο ξύλινος νους*, ποιήματα του Καλλίμαχου σε απόδοση Γιάννη Δάλλα. Η *Παραφωνία* του Χρ. Μηλιώνη αποτελεί το δεύτερο βιβλίο που εκδίδεται με την ένδειξη «Εκδόσεις “Ενδοχώρας”». Στο τέλος της κριτικής του για τη *Παραφωνία*, ο Φρ. Τζιόβας γράφει:

*Οι εκδόσεις της «Ενδοχώρας» υπόσχονται να τοποθετήσουν προσεχώς πλάι στην «Παραφωνία» του κ. Μηλιώνη και νέους καλοτυπωμένους τόμους με τη φιλοδοξία να πλουτίσουν ουσιαστικά τα Ηπειρωτικά γράμματα.*⁷⁴

Ο ίδιος ο Χρ. Μηλιώνης σε συνέντευξή του σε μια σειρά ντοκιμαντέρ της κρατικής τηλεόρασης, *Η ιστορία των χρόνων μου*, μιλώντας για τα χρόνια της *Ενδοχώρας* αναφέρει:

*Από το '61 αποφασίσαμε, βιβλία που βγάζαμε μόνοι μας με δικά μας χρήματα, για να υποστηρίξουμε το prestige, που λέμε σήμερα, του περιοδικού, να βάζουμε την ένδειξη «Εκδοση “Ενδοχώρας”». Έτσι, λοιπόν, το '61, το καλοκαίρι τύπωσα σε ένα τυπογραφείο στα Γιάννενα το πρώτο μου βιβλίο «Παραφωνία».*⁷⁵

Για το ίδιο θέμα ο Γ. Αράγης γράφει στον *Μανδραγόρα* :

Το «Εκδόσεις “Ενδοχώρας”», για όποιον δεν ήξερε ίσως σήμαινε ότι το περιοδικό έκανε εκδόσεις. Στην πραγματικότητα δεν αλήθευε. Απλώς σαν ένα

⁷³*Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 712-713.

⁷⁴Φρ. Τζιόβας, «Χριστοφ. Μηλιώνη: Παραφωνία», *Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 713.

⁷⁵Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο:

<https://archive.ert.gr/8263/?fbclid=IwAR1AYqk05sc0bMsyZCHOmGmZITMecYF3cBrWbN8Hc cvBBJJ6e8EPRzEbl6w>

«υπάρχουμε κι εμείς», ορισμένα μέλη της ομάδας (Μηλιώνης, Δάλλας, Λευτέρης Τζάλλας) βάλαν στα βιβλία τους που βγάλαν τότε «Εκδόσεις “Ενδοχώρας”».⁷⁶

Στα τεύχη 13-14 (Σεπτέμβρης – Δεκέμβρης 1961) πάλι μέσα από το κριτικό κείμενο του Φρ. Τζιόβα στη στήλη «Η ζωή της τέχνης» πληροφορούμαστε τη κυκλοφορία του τρίτου βιβλίου των εκδόσεων του περιοδικού *Μολπές*, της πρώτης ποιητικής συλλογής του Λ. Τζάλλα.⁷⁷ Λίγους μήνες αργότερα, στο τεύχος 16 (Μάρτης – Απρίλης 1962), στο τελευταίο σχόλιο των «Χρονικών» ανακοινώνεται η κυκλοφορία της συλλογής διηγημάτων *Η επίθεση* του Κ. Τζάλλα⁷⁸, η κριτική της οποίας όπως πληροφορεί δημοσιεύεται στο επόμενο τεύχος.

Δυστυχώς, οι σελίδες του εντύπου δεν μας δίνουν επιπλέον πληροφορίες σχετικά με το εγχείρημα των εκδόσεων, παρά μόνο τις παραπάνω. Αν και δε γνωρίζουμε κατά πόσο επηρέασε η κίνηση αυτή την εικόνα του περιοδικού, αναμφίβολα ήταν μια έξυπνη προώθηση και ταυτόχρονα μια προσπάθεια να καταστεί σαφής η ταυτότητα του περιοδικού.

⁷⁶Γ. Αράγης, «Η Παραφωνία ως κοιτίδα της διηγηματογραφίας του Χ. Μηλιώνη», ό. π., 97-98.

⁷⁷Φρ. Τζιόβας, «Ηπειρώτες ποιητές», *Ενδοχώρα* 13-14 (Σεπτέμβρης – Δεκέμβρης 1961), 782.

⁷⁸*Ενδοχώρα* 16 (Μάρτης – Απρίλης 1962), 907.

0.2 Το τέλος της *Ενδοχώρας*

Η κήρυξη της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου του 1967 σήμανε και το τέλος της *Ενδοχώρας*. Το περιοδικό ολοκλήρωσε το κύκλο της ζωής του με τριάντα επτά τεύχη, ενώ το τριακοστό όγδοο έμεινε ανολοκλήρωτο και δεν εκδόθηκε ποτέ. Σύμφωνα με τον Γ. Αράγη, την άνοιξη του 1967 είχε συγκεντρωθεί η ύλη για το τριακοστό όγδοο τεύχος, αλλά πρόλαβαν να τυπωθούν μόλις τα δύο πρώτα τυπογραφικά δοκίμια πριν την 21^η Απριλίου.

«Ήδη και μόνο από ορισμένα κείμενα των δύο δεκαεξασέλιδων η κυκλοφορία του τεύχους θα ήταν παρακινδυνευμένη.»⁷⁹ Το έντυπο αποσύρθηκε πριν αρχίσουν να κυκλοφορούν τα διάφορα σατιρικά ανέκδοτα και φυλλάδια εναντίον του δικτατορικού καθεστώτος που ακολούθησαν. Στην απόφασή τους συνέβαλε σημαντικά η στάση των αδελφών Τζάλλα απέναντι στο ζήτημα, καθώς η *Ενδοχώρα* τυπωνόταν στο τυπογραφείο τους. Ο *Ηπειρωτικός Αγών*, ως μια δημοκρατική εφημερίδα, ήταν εύκολο να βρεθεί στο στόχαστρο και ένας πιθανός αστυνομικός έλεγχος δεν αποκλειόταν.

Οι αδελφοί Τζάλλα (Κίμων και Λευτέρης) επιθυμούσαν την απομάκρυνση των σελίδων της *Ενδοχώρας* που είχαν προλάβει να τυπωθούν από το τυπογραφείο και έτσι τα πεντακόσια αντίτυπα κατέληξαν κρυμμένα στο σπίτι του Γ. Αράγη, τα οποία φαίνεται, όπως λέει και ο ίδιος, ότι ακολούθησαν τη τύχη του σπιτιού. Συγκεκριμένα αναφέρει :

*Τα πεντακόσια διπλά δεκαεξασέλιδα, μέσα σε μια σακούλα, τοποθετήθηκαν μέσα σε ένα μεσανταρά του σπιτιού και κανείς δεν τα ζαναζήτησε.... Ένα πάντως αντίτυπο από τις 32 σελίδες μού ζήτησε, κάνα χρόνο υστερότερα, ο Μανόλης Αναγνωστάκης και του το πήγα σε ένα ταξίδι μου στη Θεσσαλονίκη.*⁸⁰

Και κάπως έτσι, η *Ενδοχώρα* έφτασε στο τέλος και δεν έγινε ξανά απόπειρα επανέκδοσής της, όπως συνέβη σε άλλες περιπτώσεις. Παρά το μικρό χρόνο ζωής

⁷⁹Μανδραγόρας 46, ό.π., 77

⁸⁰Μανδραγόρας 46, ό.π., 77

της πρόλαβε να αφήσει το λογοτεχνικό της στίγμα και να προσελκύσει σπουδαίους λογοτέχνες στους κόλπους της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Αρχές ευρετηρίασης

Στον τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας καταγράφεται ο πίνακας περιεχομένων της *Ενδοχώρας* κατά τεύχος. Στο πίνακα περιεχομένων αποδελτίωσης κατά τεύχος ακολουθούνται οι εξής αρχές: αναγράφεται το έτος, ο αριθμός του τεύχους και η ημερομηνία έκδοσης. Έπειτα, καταγράφονται οι συνεργασίες με τη σειρά που εμφανίζονται στο περιοδικό. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται το όνομα και το επώνυμο του συγγραφέα, όπως αναγράφεται στο περιοδικό, ενώ όταν είναι ασφαλής η ταύτιση προστίθεται μέσα σε αγκύλες. Όπου υπάρχει μεταφραστής, διαχωρίζεται με κάθετο και τοποθετείται ακριβώς δίπλα από το όνομα του συγγραφέα. Για τους τίτλους των συνεργασιών επιλέγεται η πλάγια γραφή. Μετά τον τίτλο των έργων ακολουθεί παρένθεση μέσα στην οποία καταγράφεται ο χαρακτηρισμός του είδους του κειμένου. Τέλος, σημειώνεται παραπομπή στις σελίδες του εκάστοτε κειμένου. Οι στήλες των τευχών αναγράφονται με κεφαλαία γράμματα.⁸¹

Όσον αφορά τις συντομογραφίες, ομαδοποιούνται ως εξής: απ. = απόσπασμα, πζ. = πεζό κείμενο, πμ. = ποίημα, βιβλ. = βιβλίο, μθ. = μυθιστόρημα, δγ. = διήγημα, μτφ. = μετάφραση, πρζ. = πρόζα, δοκ. = δοκίμιο, μλτ. = μελέτη, αρθ. = άρθρο, θεατρ. = θέατρο, κρτ. = κριτική, συν. = συνέντευξη, σημ. = σημείωμα, επιγ. = επιγραφή, χρν. = χρονικό, απψ. = άποψη, επ. = επιστολή, ανακ. = ανακοίνωση, εισ. = εισαγωγή.

Ο πίνακας των περιεχομένων περιγράφει τη δομή του περιοδικού και στοχεύει στον εντοπισμό των μόνιμων και μη μόνιμων στηλών. Παράλληλα, αναδεικνύει την ποικιλία στα είδη και τη διαρκή παρουσία ορισμένων συγγραφέων έναντι άλλων.

⁸¹ Οι αρχές της ευρετηρίασης ακολουθούν τη μέθοδο που εφάρμοσαν οι ακόλουθες εργασίες: Χ. Λ., Καράογλου (επιμ.), *Περιοδικά λόγου και τέχνης 1901-1940: Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση: Αθηναϊκά περιοδικά 1901-1925*, τ. Α' - Γ2', Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1996 και Κωστής Δανόπουλος- Λίτσα Χατζοπούλου, *Ευτέρπη (1847-1855)*, Θεσσαλονίκη 1997: University Studio Press.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ Α΄ - ΤΟΜΟΣ Α΄

ΤΕΥΧΟΣ 1

(Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959)

- Η πόλη μας έχει μία λίμνη...*, (αρθ.), 1-2
- Θανάσης Τζούλης, *Εισαγωγικό*, (πμ.), 3
- Από τα Ναρκοπέδια*, (πμ.), 3-4
- Υστερόγραφο*, (πμ.), 4-5
- Φρίξος Τζιόβας, *Τρεις Ιστορίες*, (δγ.), 5-11
- Νίκος Δ. Καρούζος, *Σχέδιο για το μέλλον του ουρανού*, (πμ.), 12-14
- Ελευθέριος Χωρίτης, *Δαβίδ ο συνάδελφος*, (πμ.), 14
- Τάκης Καρβέλης, *Αναζητήσεις*, (πμ.), 15
- Φιλέξ Γκαττέγνο/ (Ισμήνη Δάλλα), *Εισαγωγή: Federico Garcia Lorca*, (μτφ. σημ.), 16
- Federico Garcia Lorca/ (Ισμήνη Δάλλα), *Τραγούδι Νυχτερινό των ναυτών της Ανταλουσίας*, (μτφ. πμ.), 16-17
- Δέντρο, όμορφο δέντρο...*, (μτφ. πμ.), 17-18
- Σεβίλλη*, (μτφ. πμ.), 18
- Το άλλο παιδί*, (μτφ. πμ.), 19
- Το τρελλό παιδί*, (μτφ. πμ.), 19
- Χωρογραφία*, (μτφ. πμ.), 19-20
- Ισμήνη Δάλλα, *Βιογραφικά*, (σημ.), 20-21
- Αναστάσιος Χ. Τασούλας, *«Άπαντα» Λογοτεχνικά. Προβλήματα Μεθοδολογίας.*, (μλτ.), 21-24
- Χριστόφορος Μηλιώνης, *Άμλετ με Σαζόφωνο*, (δγ.), 24-28
- Κίμων Τζάλλας, *«Με νοσταλγία θυμάμαι»*, (πμ.), 28
- «Χειμωνιάζει»*, (πμ.), 29
- «Θλίψη μου»*, (πμ.), 29

Αχχιλεύς Λεοντάρης, *Ο Καζαντζάκης και η αγωνία της εποχής*, (μλτ.), 30-34
 Αρσένης Γερωντικός, *Ο Μοντάγκιου κι η τεστολογία της μνήμης*, (κρτ.), 35-36

Μίμνερμος/ (Γιάννης Δάλλας), *Ελεγείες*, (μτφ. πμ.), 37-39
 Γιάννης Δάλλας, *Μίμνερμος «Σχόλια»*, (σημ.), 39-40
 Φάνης Τουλούπης, *Ο διδακτισμός στον Κάλβο*, (μλτ.), 41-48

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ενδοχώρα, (χρν.), 49
Δωδώνη, (χρν.), 49-50
Παρατράγουδα Κρατικού Βραβείου, (χρν.), 50-52
Μανώλης Τριανταφυλλίδης, (χρν.), 52-53
Μελοδράματος περιπέτειες, (χρν.), 53-54
Εθνικός Οργανισμός Χειροτεχνίας, (χρν.), 54-55
Ηχος και Φως, (χρν.), 55-56
Μορφωτικό Κέντρο Ιωαννίνων, (χρν.), 56
Γαλλικό Ινστιτούτο, (χρν.), 56-57
Το ξεκίνημα των μικρών, (χρν.), 57
Ρεκορμάνια, (χρν.), 57-58
Σχολείο και νέα ποίηση, (χρν.), 58
Τούρκος ποιητής, (χρν.), 58-59

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Γιάννης Δάλλας, *Οι ποιηταί Τ. Σινόπουλος και Γ. Βαφόπουλος*, (μλτ.), 59-62
 Χριστόφορος Μηλιώνης, *Ο «μεταφραστής» Ι. Θ. Κακριδής*, (κρτ.), 62
 Λουκ. Κούσ. [Λουκάς Κούσουλας], *Ο «θεατρικός» Τ. Ουίλιαμς*, (κρτ.), 63
 Θεμ. Μαΐπ. [Θέμος Μάϊπας], *Ο ζωγράφος Σταύρος Μπαλτογιάννης*, (μλτ.), 64

ΤΕΥΧΟΣ 2

(Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1959)

Το «πρώτο σκαλί», (αρθ.), 65-66

Ρίτα Μπούμη – Παπά, Σαλβατόρε Κουαζίμοντο «Βιογραφικά», (σημ.), 67

Σαλβατόρε Κουαζίμοντο/ (Ρίτα Μπούμη – Παπά), Σικελική Νύχτα, (μτφ. πμ.), 67-68

Αύγουστος 1943, (μτφ. πμ.), 68

Πέρα από τα κύματα των λόφων, (μτφ. πμ.), 68

Επίγραμμα, (μτφ. πμ.), 68

Στους αδερφούς Τσέρβι, (μτφ. πμ.), 68-69

Πλάτων/ (Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης), Η τελευταία «Ομιλία», (μτφ. πζ.), 70-72

Γιάννης Δάλλας, Το «τραγικό» και η ποίηση, (μλτ.), 73-77

Φρίξος Τζιόβας, Αργονάυτες, (πμ.), 78

Σαν έρχεται, (πμ.), 78

Συμμαχία, (πμ.), 78-79

Τόσο ξερά..., (πμ.), 79

Χιόνι στην Πίνδο, (πμ.), 79

Λουκάς Κούσουλας, «Το θέατρο της Τετάρτης», (πμ.), 80

Τιμητική αποστρατεία, (πμ.), 80

Ενέδρα, (πμ.), 80

Κίμων Τζάλλας, Το τέλος του γερο-Μίσια, (χρν.), 81-88

Μήτσος Λυγίζος, Αιών του ατόμου, (πμ.), 88

Επιτύμβιο, (πμ.), 88

Βασίλης Χαρίσης, Το Μετσοβίτικο σπίτι, (μλτ.), 89-91

Θανάσης Τζούλης, Γυάλινη πόλη, (δγ.), 92-94

Τάκης Τσιάκος, Μικρό τραγούδι, (πμ.), 95

Αιγόλογα, (πμ.), 95-96

Χιλιάδες νύχτες, (πμ.), 96

Τάκης Σινόπουλος, *Μαρσέλ Μπεαλύ*, (σημ.), 97-98

Μαρσέλ Μπεαλύ/ (Τάκης Σινόπουλος), *Η Εσπερίδα*, (μτφ. δγ.), 98

Η μύγα, (μτφ. δγ.), 98-99

Το δωμάτιο αερόστατο, (μτφ. δγ.), 99-100

Ένας νεκρός, (μτφ. δγ.), 100-101

Οι φριχτοί πλόνητες, (μτφ. δγ.), 101-102

Η γυάλα, (μτφ. δγ.), 102

Φάνης Τουλούπης, *Μονόλογος με το απόβροχο*, (πμ.), 103

Μια ομιωγή..., (πμ.), 104

Ορχιούνται μεθυσμένοι..., (πμ.), 104

Αναστάσιος Χ. Τασούλας, *Ελληνική αγλωσσία*, (μλτ.), 105-109

Στέφανος Σταμάτης, *Το όνειρο*, (δγ.), 109-112

ΧΡΟΝΙΚΑ

Παρατράγουδα Κρατικού Βραβείου, (χρν.), 113-114

Η πρωτοπορία του Δοξιάδη, (χρν.), 114

Το Ζαγόρι φθείρεται, (χρν.), 114-115

Ετικέτες στους σταλακτίτες, (χρν.), 115

Τεστολογία, (χρν.), 115-116

Η δημαρχία του Ρινόκερω, (χρν.), 116

Η γενιά του '30 κ.τ.λ., (χρν.), 116-117

Ξόρκι για τους μοντέρνους, (χρν.), 117

Πυρσινέλας, (χρν.), 117

Τεστολογία του E.I.P., (χρν.), 118

Μήτσης Καλαμάς, (χρν.), 118

Αφορμή το Σώμα του Καλοκαιριού, (χρν.), 118-119

Οι μεταφράσεις μας, (χρν.), 119-120

Σχολίων σχόλιο, (χρν.), 120

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

- Σωτ. Δάκαρης, *Δημήτριος Ευαγγελίδης*, (αρθ.), 121-124
 Φ. Τουλ. [Φάνης Τουλούπης], *Γλωσσικές αντιθέσεις*, (κρτ.), 124-125
 Α. Λεοντ. [Αρχιλέυς Λεοντάρης], «*Επιστολές προς τη Γαλάτεια*», (μλτ.), 125-127
 Χρ. Μηλ. [Χριστόφορος Μηλιώνης], «*Ιστορίες από τις νότιες ακτές*», (κρτ.), 127-128

ΤΕΥΧΟΣ 3

(Γενάρης – Φλεβάρης 1960)

Υπάρχουν τρόποι..., (αρθ.), 129-130

Άλμπερ Καμύ/ (Γ. Γεωργούσης), *Ο μύθος του Σίσυφου*, (μτφ. δοκ.), 131-134

Στρατής Χατζηγιάννης, *Άφησε τη μεταλλική φωνή σου*, (πμ.), 134

Φρίξος Τζιόβας, *Το Ζαγόρι*, (πζ.), 135-138

Θανάσης Χ. Τζούλης, *Δίβουλο ακόντιο*, (πμ.), 139

Πολυάνδριον, (πμ.), 139-140

Απώλεια, (πμ.), 140

Το φυλλοβόλο δάσος, (πμ.), 140

Στήλη άλατος, (πμ.), 141

Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης, *Παραφωνία*, (δγ.), 142-144

Τάκης Καρβέλης, *Σημωνίδης ο Κείος*, (σημ.), 145

Σημωνίδης ο Κείος / (Τάκης Καρβέλης), *Δανάοι*, (μτφ. πμ.), 145-146

Υπορχήματα, (μτφ. πμ.), 146

Επίνικοι, (μτφ. πμ.), 146-147

Τάκης Καρβέλης, *Σχόλιο στον Σημωνίδα*, (σημ.), 148

Έρνεστ Χέμινγουεϊ/ (Νίκος Λώλης), *Ένα καθαρό καλοφωτισμένο μέρος*, (μτφ. δγ.), 149-152

Κ. Φύλιου, *Ακριτικά τραγούδια των Κατσανοχωριών*, (ανακ.), 153-154

Ο Κωνσταντής, (πμ.), 153

Άλλο του Κωνσταντή, (πμ.), 153-154

Οι γιοιό του Διγενή, (πμ.), 154

Α. Χ. Τ. [Αναστάσιος Χ. Τασούλας], *Σχόλιο*, (σημ.), 154-155

Γιάννης Δάλλας, *Οι επισκέπτες*, (δοκ.), 156-160

Βασίλης Κρασίτης, *Αννούλα*, (πμ.), 161-162

Λάμπρος Μάλαμας, *Ματωμένα ορόσημα*, (πμ.), 162-163

Αποστάσεις, (πμ.), 163

Κίμων Τζάλλας, *Το ένα χέρι πάνω στ' άλλο*, (δγ.), 164-166

Ελευθέριος Χωρίτης, *«Εδώ σκοπευτήρια»*, (δγ.), 167

ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Harold Monro/ (Ι. Ε. Αναστασίου), *Μοναζιά*, (μτφ. πμ.), 168

Wilfred Owen/ (Ι. Ε. Αναστασίου), *Άσμα ασμάτων*, (μτφ. πμ.), 168-169

Herbert Asquith/ (Ι. Ε. Αναστασίου), *Ο Εθελοντής*, (μτφ. πμ.), 169

Φάνης Τουλούπης, *Ο χρονοχώρος στον Ελύτη*, (μλτ.), 169-174

Ιάκωβος Ψαράς, *Κι' εγώ να σούρχομαι*, (πμ.), 175

Δεκαεφτάπριλη, (πμ.), 175

Η απόλυση, (πμ.), 176

Βραχνή Καληνύχτα, (πμ.), 176

ΧΡΟΝΙΚΑ

Το λεύκωμα του Ηπειρωτικού χώρου, (χρν.), 177

- Ο Καμύ και ο αντισημιτισμός*, (χρν.), 177-178
Παρασημοφορίες λογοτεχνών, (χρν.), 178
Ο Ολιβιέ και οι μπίσνεσμαν, (χρν.), 178
Το τείχος της σιωπής και ο Κοσμάς Πολίτης, (χρν.), 178-179
Διασπορά οργανώσεων, (χρν.), 179-180
Ανεύθυνες ανακοινώσεις για παραστάσεις στη Δωδώνη, (χρν.), 180-181
Μεταξύ «αθανάτων» επεισόδια, (χρν.), 181
Ολίγα για τον Βηλλαρά, (χρν.), 181-182
Μνημόνιο Αποστολάκη, (χρν.), 182-183
Και πάλι προς σχεδόν φίλους, (χρν.), 183
Γλωσσοδέτης, (χρν.), 183

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

- Α. Χότσνερ/ (Ν. Λώλης), *Μια συνέντευξη του Χέμινγουει*, (μτφ. αρθ.), 184-187
 Πέτρος Μαρκάκης, *Μικρό επιτύμβιο στον Γ. Κοτζιούλα*, (αρθ.), 187-189
 Γιάννης Δάλλας, *Άρης Αλεξάνδρου και Ντίνος Χριστιανόπουλος*, (κρτ.), 190-192

ΤΕΥΧΟΣ 4

(Μάρτης-Απρίλης 1960)

- Ανάγκη αρχών*, (αρθ.), 193-194
- Γιάννης Δάλλας, *Γδύσου...*, (πμ.), 195
Νεώτερα απ' τον Οιδίποδα, (πμ.), 195
Υπάλληλος, (πμ.), 196
Αντίδικοι, (πμ.), 196
Μαρτυρία, (πμ.), 196-197
Νύχτα, (πμ.), 197
Ο αγαπημένος, (πμ.), 197
Ερωτας, (πμ.), 198
«Κατ' εικόνα σου...», (πμ.), 198
Δίκη, (πμ.), 198

Άλμπερ Σβάιτσερ/ (Ι. Ε. Αναστασίου),(σημ.), 199

Τα παιδικά μου χρόνια, (μτφ. απ.), 199-202

Αχιλλέας Λεοντάρης, *Η δεύτερη ώρα της Τέχνης*, (αρθ.), 203-208

Γεώργιος Γεωργούσης, *Παρελθόν*, (πμ.), 208

Θανάσης Τζούλης, *Καταρράκτες*, (δγ.), 209-211

Λουκάς Κούσουλας, *Αγυιά 1954*, (πμ.), 212

Αθήνα 1956, (πμ.), 212

Άγναντα 1958, (πμ.), 212

Αλέξανδρος Φερέντης, *Τέσσερα μικρά ποιήματα*, (πμ.), 213

Μάρκος Θεοδωράκης, *Αγέραστη μνήμη*, (πμ.), 213-214

Χωρίς μάσκα, (πμ.), 214

Λευτέρης Τζάλλας, *Οι μάγοι*, (πμ.), 214

Μ' αρέσει ο πόνος, (πμ.), 215

Πριν δούμε το φως, (πμ.), 215

Κ. Ι. Δεδόπουλος, *Το πικρό χιούμορ*, (αρθ.), 216-218

Μαρσέλ Μπεαλύ/ (Τάκης Σινόπουλος), *Θλίψη πουλιών*, (μτφ. πζ.), 218

Αναστάσιος Χ. Τασούλας, *Ο αποχρωματισμός της παράδοσης*, (μλτ.), 219-223

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Αχερουσία*, (πζ.), 224-226

Φιλιάτες, (πζ.), 226-228

Ο Ραμψήνιτος και ο κλέφτης, (δγ.), 229-231

Οικόσημα, (πμ.), 232-233

Γράμμα σ' ένα φίλο, (πμ.), 233

Φρίξος Τζιόβας, *Ο χαρταετός*, (δγ.), 234-240

Ιωσήφ Μάτσας, *Η λογοτεχνία του Ισραήλ*, (μλτ.), 241-244

ΧΡΟΝΙΚΑ

Η λαϊκή ζωγραφική και γλυπτική, (χρν.), 245

Ο φιλισταϊσμός των αναγνωστών, (χρν.), 245-246

Βιολογική και ψυχοκοινωνική εξέλιξη, (χρν.), 246-247

Οι μελαγχολικοί του κλεινού άστεως, (χρν.), 247-248

Αίθουσα συναυλιών ή Δημαρχείο, (χρν.), 248

Δημοτική βιβλιοθήκη, (χρν.), 248

Η βραδυπορία των «σοφών», (χρν.), 248-249

Δίχως σχόλια, (χρν.), 249-250

Γραφεία για παράσημα, (χρν.), 250

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Αν. Τασ. [Αναστάσιος Τασούλας], *Κωνσταντίνος Άμαντος*, (αρθ.), 251-252

Χρυσ. Βάγιας [Χρυσόστομος Βάγιας], *Στον τάφο του Κάλβου*, (αρθ.), 253-254

Χρισ. Μηλ. [Χριστόφορος Μηλιώνης], *Λάμπρου Μάλαμα «Πουλιά των καταιγίδων»*,

(κρτ.), 254-255

ΤΕΥΧΟΣ 5

(Μάης – Ιούνης 1960)

«Κάτι σάπιο...», (αρθ.), 257-258

Λουί Αραγκόν/ (Α. Χρηστίδης), (σημ.), 259

Το πάθος του απόλυτου, (μτφ. απ. μθ.), 264

Νικηφόρος Βρεττάκος, *Την ερχόμενη άνοιξη*, (πμ.), 265

Βροχή, (πμ.), 265

Ο κήπος με τα χρώματα, (πμ.), 265

Φρίξος Τζιόβας, *Τροπικό δάσος*, (πμ.), 266

Ιωνάς, (πμ.), 266

Μαγιάπριλο στο Ζαγόρι, (πμ.), 266-267

Λαγήνι πήλινο, (πμ.), 267

Θα καρτερώ, (πμ.), 267

Κώστας Νικολαΐδης, *Γιαννιώτικα Καμποχώρια*, (πζ.), 268-271

Ν. Δ. Καρούζος, *Το έαρ με θύει κ' εφέτος*, (πμ.), 272

Δημήτρης Χριστοδούλου, *Το στίγμα*, (πμ.), 273-274

Λουκάς Κούσουλας, *Χιόνι στα χαμηλά*, (πμ.), 274-275

Θανάσης Τζούλης, *Οι νέοι και η παράδοση*, (αρθ.), 276-278

Στέφανος Σταμάτης, *Φιλιπιάδα*, (πζ.), 279-281

Το κάστρο των Ρωγών, (πζ.), 282-284

ΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Padraic Colum/ (Ι. Ε. Αναστασίου), *Ο χωριάτης*, (μτφ. πμ.), 285-286

Christina Rosseti/ (Ι. Ε. Αναστασίου), *Θυμήσου*, (μτφ. πμ.), 286

Siegfried Sassoon// (Ι. Ε. Αναστασίου), *Μεταπολεμικό*, (μτφ. πμ.), 286-287

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Ένα μικρό σπουργίτι*, (δγ.), 288-290

Καλλίμαχος/ [Γιάννης Δάλλας], *Πάρε απ' τη σειρά σου*, (μτφ. πμ.), 291

Επιγράμματα, (μτφ. πμ.), 291-295

Τελχίνες, (μτφ. πμ.), 295-296

Χ. Μ. Μ. [Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης], *Σχόλιο*, (σημ.), 296-297

Γιάννης Αθ. Μαρρές, *Με το δάχτυλο στο χάρτη*, (δγ.), 298-303

Χρυσούλα Θ. Γκιτζίκη, *Στους σκονισμένους δρόμους*, (πμ.), 303

Ελευθέριος Χωρίτης, *Το δίδαγμα του Σικελιανού*, (κρτ.), 304-307

ΧΡΟΝΙΚΑ

Οι Τίτυροι, (χρν.), 308

Το Μορφωτικό Κέντρο Ιωαννίνων, (χρν.), 308-309

«Τα κατά Ενδοχώραν», (χρν.), 309-311

Το θέατρο της Τετάρτης, (χρν.), 311-312

Το σταμάτημα, (χρν.), 312-313

Για την «Κριτική», (χρν.), 313-314

Μνηστήρες Βραβείων, (χρν.), 314-315

Τα φαιδρά των «Θεσπρωτικών Νέων», (χρν.), 315-316

Ορθογραφική απλοποίηση, (χρν.), 316

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Σωτήρης Δάκαρης, *Η ιστορία της Δωδώνης*, (αρθ.), 317-318

Κίμων Τζάλλας, *Κοσμά Πολίτη: «Η Κορομηλιά»*, (κρτ.), 319-320

ΤΕΥΧΟΣ 6

(Ιούλιος – Αύγουστος 1960)

Δωδώνη, (αρθ.), 321-322

Θ. Δ. Φραγκόπουλος, *Βηρυτός πολιτεία εμπόρων*, (πμ.), 323

Χρώματα, (πμ.), 323

Γιάλιζε η βροχή..., (πμ.), 324

Αχιλλέας Λεοντάρης, *Το πάθος στο Ντοστογιέβσκη*, (μλτ.), 325-329

Νίκος Πεντζίκης, *Απόσπασμα σε τρεις συνέχειες(1)*, (δγ.), 330-336

- Μανόλης Αναγνωστάκης, *Φεντερίκο Λόρκα «Εισαγωγή»*, (σημ.), 337-339
 Federico Garcia Lorca/ (Μανόλης Αναγνωστάκης), *Το τραγούδι του καβαλλάρη*,
 (μτφ. πμ.), 339
Ενέδρα, (μτφ. πμ.), 340
Αυγή, (μτφ. πμ.), 340
Αϊ!, (μτφ. πμ.), 341
Πέθανε την αυγή, (μτφ. πμ.), 341-342
Σερενάδα, (μτφ. πμ.), 342
Βερλαίν, (μτφ. πμ.), 342-343
Πρελούδιο, (μτφ. πμ.), 343
- Βλάσης Ταξιάρχης, *Λεκανοπέδιο Παραμυθιάς*, (πζ.), 344-347
- Κρίτων Αθανασούλης, *Η πρώτη επίσκεψη*, (πμ.), 348
Η προσκομιδή των δώρων, (πμ.), 349
Υπερηφάνεια, (πμ.), 349-350
- Ουίλιαμ Σαρογιάν/ (Νίκος Λώλης), *Το καλοκαίρι του όμορφου άσπρου άλογου*,
 (μτφ. δγ.), 351-358
- Αλέκος Μιτζάλης, *Ο χρόνος και η καταιγίδα*, (πμ.), 359
- Αλέξανδρος Φερέντης, *Το παιχνίδι με τον καθρέφτη*, (πμ.), 359
- Γιώργος Σκουρογιάννης, *Απογοήτευση*, (πμ.), 360
- Νίκος Βλάχος, *Ερωτική στιγμή*, (πμ.), 360
- Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης, *Λουλούδια για τους πεθαμένους*, (δγ.), 361-364
- Κώστας Νικολαΐδης, *Δημοτικισμός και πνευματική παράδοση*, (αρθ.), 365-368

Η οργάνωση των εορτών Δωδώνης, (χρν.), 369-371

Η αγωγή του θεατή, (χρν.), 371-372

Λαϊκοί χοροί, (χρν.), 372-373

Πινακοθήκη, (χρν.), 373-374

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Γιάννης Δάλλας, *Ο ποιητής Λουκάς Θεοδωρακόπουλος, (κρτ.), 374-376*

Περιεχόμενα Α΄ Τόμος: 1-376

ΧΡΟΝΟΣ Β΄ - ΤΟΜΟΣ Β΄

ΤΕΥΧΟΣ 7

(Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1960)

Ο Καραγάτσης, (αρθ.), 377-378

Φάνης Τουλούπης, *«Του νεκρού αδελφού», (πμ.), 379-380*

Ωρα μηδέν, (πμ.), 380-381

Ενώπιως ενωπίω ..., (πμ.), 381

Τόμας Μέρτον/ (Ντίνος Χριστιανόπουλος), *Άγιος Ιωάννης του Σταυρού, (μτφ. κρτ.),*

382-391

Θανάσης Τζούλης, *Πάλι που τα παράθυρα έμειναν άδεια, (πμ.), 392*

Έπρεπε κάποτε, (πμ.), 392-393

Ιώβ, (πμ.), 393-394

Κλείστε τις πόρτες, (πμ.), 394

Φρίξος Τζιόβας, *Η πλεξίδα, (δγ.), 395-399*

Archibald Macleish/ (Κλείτος Κύρου), *Γεωγραφία του καιρού μας, (μτφ. πμ.), 400-401*

Προτροπή στους ζωντανούς, (μτφ. πμ.), 401-402

Απόκριση των προγόνων, (μτφ. πμ.), 402-403

Άνθρωποι, (μτφ. πμ.), 403-404

Γυρισμός, (μτφ. πμ.), 404

Κίμων Τζάλλας, *Το κρύσταλλο*, (δγ.), 405-411

Νίκος Δ. Καρούζος, *Πληγές από το θέρος του βραδυνού καιρού*, (πμ.), 412

Τάκης Καρβέλης, *Επαναλήψεις*, (πμ.), 413

Το πρόσωπό μας, (πμ.), 413

Απολεσθέντες, (πμ.), 413

Ξενοφών/ (Γιάννης Δάλλας), *Η Θεοδότη*, (μτφ. πζ.), 414-416

Αναστάσιος Χ. Τασούλας, *Γιάννινα*, (πζ.), 417-421

Γιάννης Καραβίδας, *Ο γυρισμός του στρατιώτη*, (πμ.), 422

Γιώργος Σκουρογιάννης, *Προαίσθημα*, (πμ.), 422

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, *Απόσπασμα σε τρεις συνέχειες (2)*, (δγ.), 423-429

ΧΡΟΝΙΚΑ

Η 28^η Οκτωβρίου κι εμείς, (χρν.), 430

Πλώρη για το δεύτερο χρόνο, (χρν.), 430-431

Ο Γαλλικός «μαυροπίνακας», (χρν.), 431

Γραμματοκιβώτιο δοξοθηρίας, (χρν.), 431-432

Θλιβερές αντιστοιχίες, (χρν.), 432-433

Τιτυρόπληκτοι της επαρχίας μας, (χρν.), 433

Οι εκδόσεις της Ενδοχώρας, (χρν.), 433-434

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Eastman/ (Κώστας Λαζαρίδης), *Μία σκιαγραφία του Σωκράτη*, (αρθ.), 434-439

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Ένας μυστικός ποιητής*, (αρθ.), 439-440

ΤΕΥΧΟΣ 8

(Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1960)

Ποίηση και ζωή, (αρθ.), 441-442Edith Sitwell/ (Ιωάννης Ε. Αναστασίου), *Μοιρολόγι για τη νέα ανατολή*, (μτφ. πμ.), 443-444Θουκυδίδης/ (Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης), *Παθολογία του εμφυλίου πολέμου*, (μτφ. πζ.), 445-447Στέφανος Σταμάτης, *Άρρυθμη πίκρα στο ποτάμι*, (πζ. πμ.), 448-450Ανέστης Ευαγγέλου, *Η καταδίκη*, (δγ.), 451-452*Η απόδραση*, (δγ.), 452-455Κρίτων Αθανασούλης, *Η ώρα του τίποτε*, (πμ.), 456Ισμήνη Δάλλα, *Ζωή*, (πμ.), 457*Διάλυση*, (πμ.), 457*Είμαι ένα παιγνίδι*, (πμ.), 458*Διαγράφεται η ιστορία μου*, (πμ.), 458E. B. White/ (Νίκος Λώλης), *Το ρεπό*, (μτφ. δγ.), 459-463Φρίξος Τζιόβας, *Χτυπούσες...*, (πμ.), 463Αχιλλέας Λεοντάρης, *«Το παιγνίδι των δύο»*, (δοκ.), 464-466Λευτέρης Τζάλλας, *Μελαγχολία*, (πμ.), 467*Οι φανατισμένοι*, (πμ.), 467

Λουκάς Κούσουλας, *Τα Τζουμέρκα*, (πζ.), 468-472

Γιάννης Δάλλας, *Ο Λούρος*, (πζ.), 473-478

Νίνα Κακουλίδου – Ναχμία, *Οι λιγούστρες*, (πμ.), 479

Κορμί μετάξι, (πμ.), 479

Στην πόρτα σου, (πμ.), 479

Τι σημασία θάχει η ομορφιά, (πμ.), 480

Η καλημέρα, (πμ.), 480

Φάνης Τουλούπης, *Ο ψυχαναλυτισμός και οι επιπτώσεις του*, (μλτ.), 481-485

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, *Απόσπασμα σε τρεις συνέχειες (3)*, (δγ.), 486-489

Κώστας Νικολαΐδης, *Ο Παπαδιαμάντης*, (μλτ.), 490-492

Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ/ (Κώστας Αθ. Μιχαηλίδης), *Η φωνή Σου...*, (μτφ. πμ.), 492

Στη στενωπό, (μτφ. πμ.), 493

Το λυχνάρι μου, (μτφ. πμ.), 493

ΧΡΟΝΙΚΑ

Συνέδριο αισθητικής, (χρν.), 494

«Αγώνας και πάλι», (χρν.), 494-496

«Τα Ψηλά Βουνά», (χρν.), 496

Ο Πέρς για την ποίηση, (χρν.), 496-498

Κνούτ Χάμσον, (χρν.), 498

Μία διάλεξη, (χρν.), 498-499

Μίκης Θεοδωράκης, (χρν.), 499

Θέατρο Κρατικό στη Θεσσαλονίκη, (χρν.), 499-500

Η «Έκφρασις» του Κόντογλου, (χρν.), 500-501

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Φρίξος Τζιόβας, *«Ο κάμπος με τα όνειρα»*, (κρτ.), 501-502

Πύρρος Δημητρίου, *Οι ταινίες «Γλυκειά Ζωή» και «Ποτέ την Κυριακή»*, (κρτ.), 503-504

Τεύχος 9

(Γενάρης –Φλεβάρης 1961)

Οι τρυποφράχτες, (αρθ.), 505-506

Γ. Θεμελής [Γιώργος Θεμελής], *Φωτοσκιάσεις*, (πμ.), 507-509

Dorothy Parker/ (Νίκος Λώλης), *Ήσουν περίφημος*, (μτφ. δγ.), 510-513

Νίκος Λώλης, *Δωρ. Πάρκερ «Ήσουν περίφημος»*, (σημ.), 510

Ιάκωβος Ψαράς, *Λευκή*, (πμ.), 514

Ανία, (πμ.), 514

Η δαιμονισμένη, (πμ.), 514

Φιλί, (πμ.), 515

Ο ουρανός, (πμ.), 515

Καφενεία, (πμ.), 515

Το σκάκι, (πμ.), 515

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Πορτραίτο εφήβου*, (δγ.), 516-519

Ζακ Πρεβέρ/ (Θάνος Χαμπίτης), *Πάτερ ημών*, (μτφ. πμ.), 520

Αμμουδιές κινούμενες, (μτφ. πμ.), 521

Δ. Σταυρόπουλος, *Σύμβολα και συνθήματα*, (αρθ.), 522-523

Γιάννης Αθ. Μαρρές, *Ο φόβος*, (δγ.), 524-528

Ν. Δ. Καρούζος, *Δύο γυναίκες*, (πμ.), 529

Το άφθαρτο ξύλο, (πμ.), 529

Ασμάτιο, (πμ.), 529

Λίγο εγκώμιο για το τριτόνι, (πμ.), 530

Τα αίματα της νύχτας, (πμ.), 530-531

Εγώ υπάρχω, (πμ.), 531

Νίκη Παπαδήμα, *Τα Λέλοβα*, (πζ.), 532-536

Γιάννης Καραβίδας, *Τα χωριά που «δακρύζουν» τον Άραχθο*, (πζ.), 537-541

Ελευθέριος Χωρίτης, *Καλέντζι*, (πμ.), 541

Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης, *Το λαγούτο*, (δγ.), 542-544

Γιάννης Δάλλας, *Ιπώνακτος «Σάτιρες»*, (σημ.), 545

Ιπώναξ/ (Γιάννης Δάλλας), *Σάτιρες*, (μτφ. πμ.), 545-548

Φρίξος Τζιόβας, *Λαψίστα*, (πζ.), 549-551

Οι Βλάχοι, (πζ.), 551-554

Πρέβεζα, (πζ.), 554-558

Φάνης Τουλούπης, *Πορεία*, (πμ.), 559

Πολιορκία, (πμ.), 559-560

Νυχτερινό τραγούδι, (πμ.), 560

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ο ποιητής Μάκκλης και το μήνυμά του, (χρν.), 561-562

Οι «χρυσές δάφνες», (χρν.), 562-563

Ερευνητής και όχι μηρυκαστικό, (χρν.), 563

Η μπαλάντα του Λουμούμπα, (χρν.), 563-564

«Εδρούχοι» και νεώτερη ποίηση, (χρν.), 564

Οι σπουδαίοι και η επαρχία, (χρν.), 564-565

Ελληνικός κινηματογράφος, (χρν.), 565

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Ρόδης Ρούφος «Χάλκινη εποχή»*, (κρτ.), 566-567

Πύρρος Δημητρίου, *Ο κινηματογράφος*, (κρτ.), 567-568

ΤΕΥΧΟΣ 10
(Μάρτης – Απρίλης 1961)

Παραμύθι και εφιάλτης, (αρθ.), 569

Οι πνευματικοί μας προστάτες, (αρθ.), 570

Τζων Στάινμπεκ/ (Χρυσούλα Θ. Γκιζίκη), *Ο πατέρας του*, (μτφ. δγ.), 571-573

Ζακ Πρεβέρ/ (Τάσος Κόρφης), *Το Παρίσι στη νύχτα*, (μτφ. πμ.), 574

Ένα πορτοκάλι..., (μτφ. πμ.), 574

Τραγούδι, (μτφ. πμ.), 574

Οικογενειακό, (μτφ. πμ.), 575

Αχιλλέας Λεοντάρης, *Το ρεμπέτικο τραγούδι*, (μλτ.), 576-580

Φρίξος Τζιόβας, *Το πρόσωπο του καιρού μας*, (δγ.), 581-585

Κώστας Νικολαΐδης, *Στη μνήμη του Κ. Σ.*, (πμ.), 586

Μετανάστευση, (πμ.), 586-587

Βασίλης Κρασίτης, *Φως*, (πμ.), 587-588

Καλή μου, (πμ.), 588-589

Θάνος Δ. Χαμπίπης, *Τούτο δω τ' όραμα...*, (πμ.), 589

Κίμων Τζάλλας, *Περιμένοντας το φέρρυ-μπώτ...*, (δγ.), 590-596

Τάκης Καρβέλης, *Η μικρή μου Εριννύα*, (πμ.), 596

Η σάρκα μου άρπα, (πμ.), 596

Παναγιώτης Μουλλάς, *Νέοι ποιητές της Θεσσαλονίκης*, (κρτ.), 597-600

ΠΟΙΗΣΗ

Νίκος Γρηγοριάδης, *Ληστεία*, (πμ.), 600

Αρχισες κι' ανασαίνεις, (πμ.), 600

Ανέστης Ευαγγέλου, *I, II*, (πμ.), 601

Πόσες φορές, (πμ.), 601-602

Τόλης Καζαντζής, *Εκείνοι*, (πμ.), 602

Νίκος Καρανικόλας, *Οι «διαγνώσεις»*, (πμ.), 602-603

Πέτρος Κεφαλάς, *Μνήμη Δημητρίου Παπαρηγοπούλου*, (απ. πμ.), 603

Νίνα Κοκκαλίδου – Ναχμία, *Ο σκύλος*, (πμ.), 603-604

Ξ. Α. Κοκκόλης [Ξενοφών Α. Κοκκόλης], *Πλέγματα κισσού*, (πμ.), 604

Τάσος Ναούμ, *Πολυέδρα*, (πμ.), 604-605

Ναυσικά Πετροπούλου, *Από τον τζαμωτό εξώστη*, (πμ.), 605

Παναγιώτης Πίστας, *I*, (πμ.), 606

Γιώργος Σεφερτζής, *I, II, III*, (πμ.), 606-607

Πρόδρομος Μάρκογλου, *Οκτώ χρόνια*, (πμ.), 607

Ιωάννης Ν. Νικολαΐδης, *«Άνευ ουδενός ελαφρυντικού...»*, (απ. νουβ.), 608-612

Στέφανος Μπέττης, *Τα Γραμμενοχώρια*, (πζ.), 613-616

Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης, *Το Πωγώνι*, (πζ.), 617-619

Λυσίας/ (Φάνης Τουλούπης), *Γιατί σκοτώσα τον Ερατοσθένη*, (μτφ. πζ.), 620-625

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μνήμη Γιοσέφ Ελιγιά, (χρν.), 626

Εποχή ηθικής παρακμής, (χρν.), 626

Ο Πανεπιστημιακός δάσκαλος, (χρν.), 626-627

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Θανάσης Τζούλης, *Τάσσου Παππά: Μεσημβρινός*, (κρτ.), 628-631

Πύρρος Δημητρίου, *Ματιές στο Θέατρο και στον Κινηματογράφο*, (κρτ.), 631-632

ΤΕΥΧΟΣ 11 - 12
(Μάης – Αύγουστος 1961)

Πνευματική αποκέντρωση, (αρθ.), 633-634

Κλείτος Κύρου, *Τα τείχη πάντοτε...*, (πμ.), 635

Πάνε τόσα χρόνια..., (πμ.), 635-636

Ιάσων Δεπούνη, *Σε αναζήτησή σου, Μορφή της πέτρινης γυναίκας*, (πμ.), 636

Frances Gray Patton/ (Νίκος Λώλης), *Ητρομερή Δίς Περιστέρα*, (μτφ. δγ.), 637-646

Σ

ωτήρης Ι. Δάκαρης, *Το αρχαίο Νεκρομαντείο στον Αχέροντα της Θεσπρωτίας*, (μλτ.), 647-653

Λουκάς Κούσουλας, *Μικρή νίκη*, (πμ.), 654

Του Σεληνόφωτος, (πμ.), 654

Ποιητής – Δημόσιος Υπάλληλος, (πμ.), 655

Παραμονές έρωτα, (πμ.), 655

Φυσικοί τρόποι, (πμ.), 656

Αλέκος Μιτζάλης, *Τρία ερωτικά ποιήματα. I. II. III.*, (πμ.), 656-657

Κίμων Τζάλλας, *Χρονικό της κατοχής*, (δγ.), 658-662

Λευτέρης Τζάλλας, *Ψάχνω Κύριε...*, (πμ.), 662

Γλυκό απόγευμα, (πμ.), 662

Γιάννης Δάλλας, *Χεμινγκουέη*, (κρτ.), 663-666

Γιάννης Καραβίδας, *Τα όνειρα που περιπλανήθηκαν στον κήπο...*, (πμ.), 666

Άρθουρ Κάιστλερ/ (Νάσος Χρηστίδης), *Σταυροφορία χωρίς σταυρό*, (απ. μτφ. μθ.),

667-671

Τάσος Ναούμ, *Στη γειτονιά μου οι άνθρωποι*, (πμ.), 671

Archibald Macleish/ (Γιώργος Οδ. Φραγκούλης), *Αθετημένη υπόσχεση*, (μτφ. πμ.),
672

Ο χειμώνας είναι άλλη χώρα, (μτφ. πμ.), 672

Φρίξος Τζιόβας, *Στην κόψη της Πίνδου*, (πζ.), 673-681

Γιώργος Αράγης, *Εθισμός*, (πμ.), 681

Σε ένα νέο, (πμ.), 681-682

Αν έφτανες..., (πμ.), 682

Ξενοφών/ (Τάκης Καρβέλης), *Πάνθεια*, (μτφ. πζ.), 683-685

Φάνης Τουλούπης, *Κοσμογονία*, (πμ.), 686-687

Μνήμη, (πμ.), 687-688

Μολπή, (πμ.), 688

Νίνα Κοκκαλίδου – Ναχμία, *«Γυρίνοι»*, (δγ.), 689-691

Κώστας Μαλάμος, *Πάνος Α. Αραβαντινός*, (μλτ.), 692-696

ΧΡΟΝΙΚΑ

Θέατρο ποιότητας, (χρν.), 697-698

Διωγμός βιβλίων, (χρν.), 698

Τα μετά τις «χρυσές δάφνες», (χρν.), 698-699

Κοινή αγορά και πνευματική ανασυγκρότηση, (χρν.), 699

Τουρκικός Σοφοκλής στη Αθήνα!, (χρν.), 699

Ελλείψεις της Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης, (χρν.), 699-700

Πρωτότυπος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός!, (χρν.), 700

Ο γλύπτης της προτομής του Χίτλερ, (χρν.), 700

Πρόταση για συγγραφή χρονικού, (χρν.), 700-701

Ηθοποιός καταγγέλει, (χρν.), 701
Θέατρο στη Νικόπολη, (χρν.), 701
Τέχνη και αιτία του άγχους, (χρν.), 701-702
Φεστιβάλ Δωδώνης, (χρν.), 702-703

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Γιωσέφ Ελιγιά*, (μλτ.), 703-707
 Κώστας Μαλάμος, *Στο εργαστήρι του Γαλάνη*, (αρθ.), 707-710
 Πύρρος Δημητρίου, *Ο Κινηματογράφος της περασμένης χρονιάς*, (κρτ.), 710-712
 Φρίξος Τζιόβας, *Χριστοφ. Μηλιώνης: «Παραφωνία»*, (κρτ.), 712-713
 Γιάννης Δάλλας, *Θανάση Τζούλη: «Σπόνδυλοι»*, (κρτ.), 713-714

Αλληλογραφία, (σημ.), 715-716

Τεύχος 13 – 14

(Σεπτέμβρης – Δεκέμβρης 1961)

Ο αραμπάς, (αρθ.), 721

Μήτσος Λυγίζος, *Της ποίησης και της ειρήνης*, (πμ.), 722
Σ' έναν απ' τους πολλούς, (πμ.), 722-723

Λεία Χατζοπούλου – Καραβία, *Δέξου*, (πμ.), 723-724
Ανησυχία, (πμ.), 724

Τάκης Καρβέλης, *Αλκαίου «Ποιήματα»*, (σημ.), 725

Αλκαίος/ (Τάκης Καρβέλης), *Δεκαεφτά ποιήματα*, (μτφ. πμ.), 725-727
 Τάκης Καρβέλης, *Σχόλιο στον Αλκαίο*, (σημ.), 727-728

Πρόδρομος Μαρκόγλου, *Δίνη*, (πμ.), 728

ΠΡΟΖΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Νίκη Παπαδήμα, *Αίθουσα αναμονής*, (πρζ.), 729-732

Τόλης Καζατζής, *Δύο σταγόνες*, (πρζ.), 732-734

Κώστας Λαχάς, *Εις μνήμην*, (πρζ.), 734-735

Θανάσης Τζούλης, *Συνείδηση*, (πμ.), 736-738

Θηλυκόαιμα, (πμ.), 738

Verner Bergengruen/ (Φάνης Τουλούπης), *Η απαγωγή*, (μτφ. δγ.), 739-744

Λέοναρντ Μπερνστάιν/ (Σάκης Παπαδημητρίου), *Ο μέσος όρος*, (μτφ. κρτ.), 745-749

Γιώργος Οδ. Φραγκούλης, *Επίλογος*, (πμ.), 750-751

Άνοιξη 1961, (πμ.), 751

Οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη, (πμ.), 751

Γιάννης Αθ. Μαρρές, *Η πάλη με τα πράγματα και τη μοναξιά*, (πμ.), 751-752

Γράμμα, (πμ.), 752

Αχιλλέας Λεοντάρης, *Το Σούλι*, (πζ.), 753-757

ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Jacinto Rombona – Pachano/ (Κλείτος Κύρου), *Καθώς έλεγα το τραγουδι μου*, (μτφ. πμ.), 758-759

Jacques Roumain/ (Κλείτος Κύρου), *Όταν ηχεί το Ταμ-Ταμ...*, (μτφ. πμ.), 759-760

Carlos Oquendo de Amat/ (Κλείτος Κύρου), *Ποίημα του φρενοκομείου*, (μτφ. πμ.), 760

Ο άγγελος και το ρόλ[δ]ο, (μτφ. πμ.), 761

Υπερρεαλιστικό του ελέφαντα και του τραγουδιού, (μτφ. πμ.), 761

César Moro/ (Κλείτος Κύρου), *Θέαμα σκωροφαγομένων...*, (μτφ. πμ.), 761-762

Κώστας Π. Βλάχος, *Καλέντζι*, (πζ.), 763-765

Γιώργος Αράγης, *Περιστέρι*, (πζ.), 765-768

Γιάννης Καραβίδας, *Έτσι και αυτό το καλοκαίρι*, (πμ.), 769

Νίκος Β. Λώλης, *Ο Αμερικάνος*, (δγ.), 770-773

Λευτέρης Τζάλλας, *Ύμνος στην αμαρτία*, (πμ.), 773

ΧΡΟΝΙΚΑ

Άγονοι τοπικισμοί, (χρν.), 774

Μόνον τεχνική εκπαίδευση;, (χρν.), 774-775

Τα περίεργα των μορφωτικών ανταλλαγών, (χρν.), 775-776

Τουριστικές διαφημίσεις, (χρν.), 776

Η «Ερωφίλη», (χρν.), 776

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Φ. Τουλ. [Φάνης Τουλούπης], *Οι «ταγοί» της παιδείας*, (κρτ.), 777-779

Θαν. Τζουλ. [Θανάσης Τζούλης], *Νίκου Φωκά «Μάρτυρας μοναδικός»*, (κρτ.),
779-782

Φρ. Τζιόβ. [Φρίξος Τζιόβας], *Ηπειρώτες ποιητές*, (κρτ.), 782-784

ΧΡΟΝΟΣ Γ΄ - ΤΟΜΟΣ Γ΄

ΤΕΥΧΟΣ 15

(Γενάρης – Φλεβάρης 1962)

Λαμπτήρες, (αρθ.), 785

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΤΟΠΙΑ

Γιάννης Δάλλας, *Λαζοί και άλλοι*, (δγ.), 786-790

Μικρή μπαλάντα για τους Εβραίους, (δγ.), 790-793

Διόδωρος Σικελιώτης/ (Γιάννης Δάλλας), *Πώς έβγαινε το χρυσάφι*, (μτφ. πζ.),
794-796

Βακχυλίδης/ (Γιάννης Δάλλας), *Ύμνος στην ειρήνη*, (μτφ. πμ.), 796

Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης, *Οι λάμπες*, (δγ.), 797-800

Φρίξος Τζιόβας, *Εξοδος για πάντα*, (δγ.), 800-806

Γιώργος Αράγης, *Εξομολόγηση και απολογία*, (δγ.), 806-812

ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Γιώργος Οδ. Φραγκούλης, *Δώδεκα ποιήματα*, 813-817

Βραδινό, (πμ.), 813

Ι. Τ. Κατοχής, (πμ.), 813-814

Α. Π. Κ. 22.8.61, (πμ.), 814

Καλοκαίρι 1961, (πμ.), 814

Εξίσωσις, (πμ.), 814-815

Ευλαβής δήλωσις, (πμ.), 815

Μαριάννα 1951, (πμ.), 815

Τα πουλιά, (πμ.), 816

Aurora, (πμ.), 816

Outward Stream, (πμ.), 816-817

Αλήθεια, (πμ.), 817

Μετά εικοσαετίαν σχεδόν, (πμ.), 817

Λευτέρης Τζάλλας, *Οχτώ ποιήματα*, 817-820

Τώρα που ο θάνατος, (πμ.), 817-818

Η νέα γενιά, (πμ.), 818

Η φυγή, (πμ.), 818

Τούτη η νύχτα, (πμ.), 819

Δεν ήρθαν, (πμ.), 819

Εκτέλεσις, (πμ.), 819-820

Τον έρωτά μας στις λάσπες, (πμ.), 820

Γύφτισσα, (πμ.), 820

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

JulesSupervielle/ (Τάσος Κόρφης), *Ταξίδια*, (μτφ. πμ.), 821

Edgar Lee Masters/ (ΤάσοςΚόρφης), *Edmund Pollard*, (μτφ. πμ.), 821-822
 Κατερίνα Μάνσφελντ/ (Καίτη Λογοθέτη), *Η Μις Μπρίλλ*, (μτφ. δγ.), 822-827
 Γερτρούδη Φον Λεφόρτ/ (Φάνης Τουλούπης), *Η κριματισμένη*, (μτφ. δγ.), 828-835

Τάκης Καρβέλης, *Τώρα θυμάμαι*, (πμ.), 835

Ένας μικρός αίγαγρος, (πμ.), 835

Μία τύψη, (πμ.), 836

Η φωνή μου, (πμ.), 836

ΧΡΟΝΙΚΑ

Προς ανωνυμογράφον και Μεδίκους, (χρν.), 837

Μερικές συντάξεις..., (χρν.), 837-838

Αφορμή τα «Μοιρολόγια των Πραμάντων», (χρν.), 838

Το σπίτι του Σικελιανού, (χρν.), 838-839

Περιοδικά συρμού, (χρν.), 839

Ευαισθησία λογίου, (χρν.), 839-840

Μνημόσυνο, (χρν.), 840

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Γιάννης Δάλλας, *Εντυπώσεις από ποιητικά βιβλία*, (κρτ.), 840-843

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Νίκος Καρούζος, (επ.), 843

Στέφανος Σταμάτης, (επ.), 843-844

Δήμος Σταύρου, (επ.), 844

Φώτης Ι. Παπαστεργίου, (επ.), 844-845

Ν. Α. Παπαηλία, (επ.), 845-846

Νικόλαος Νικολαΐδης, (επ.), 846

ΤΕΥΧΟΣ 16

(Μάρτης – Απρίλης 1962)

Αλλιώς, (αρθ.), 847

Πύρρος Δημητρίου, *Μουσιωτίτσα*, (δγ.), 848-849

Stephen Spender/ (Κλείτος Κύρου), *Ultimarationerum*, (μτφ. πμ.), 850

Στέφανος Σταμάτης, *Άρτα*, (πζ.), 851-856

Κίμων Τζάλλας, *Χωριάτες*, (δγ.), 857-862

Γιάννης Δάλλας, *Φίλε, τυχαίε...*, (πμ.), 863

Αέτωμα ανδρείας, (πμ.), 863

Ο σκοινοβάτης, (πμ.), 864

Συγκομιδή, (πμ.), 864

Ένα πουλί, (πμ.), 864

Καθένας με τη σημαία του, (πμ.), 865

Ας υποθέσομε, (πμ.), 865

Κώστας Λαχάς, *Η σκιά*, (δγ.), 866-870

Γιάννης Νεγρεπόντης, *Περιπλάνηση*, (δγ.), 870-871

Ο μαέστρος, (δγ.), 871

Νίκος Καρανικόλας, *Διασπορά ομηλικών*, (πμ.), 872

Χωρίς σύντροφο, (πμ.), 872

Τάσος Ναούμ, *Εποχές*, (πμ.), 872-873

Διάψευση, (πμ.), 873

Κώστας Π. Βλάχος, *Τα τιμαλφή*, (πμ.), 873

Ζιζέλ Πράσιнос/ (Λεία Χατζοπούλου – Καραβία), *Στο τμήμα των καρφιών*, (μτφ. δγ.),

874-878

Φρίξος Τζιόβας, *Ο νέγρος*, (πμ.), 879-881

Αλέκος Μιντζάλης, *Το πρόβλημα*, (πμ.), 881

ΑΡΧΑΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ

Τάσος Καρβέλης, *Βακχολίδης*, (σημ.), 882

Βακχολίδης/ (Τάσος Καρβέλης), *Οχτώ ποιήματα*, (μτφ. πμ.), 882-883

Τάσος Καρβέλης, *Αρχίλοχος*, (σημ.), 883

Αρχίλοχος/ (Τάσος Καρβέλης), *Τρία ποιήματα*, (μτφ. πμ.), 883-884

Αισχρίων/ (Τάσος Καρβέλης), *Η Φιλαινίς*, (μτφ. πμ.), 884

Αλκαίος/ (Τάσος Καρβέλης), *Δύο ποιήματα*, (μτφ. πμ.), 884

Μάρκος Αυρηίλος [Αυρήλιος] – Αντωνίνος, *Από το σημειωματάριό του «Εις εαυτόν*

–

Απόδοση και σχόλιο Χριστόφορου Μηλιώνη, (μτφ. πζ.), 885-887

Γιώργος Αράγης, *Φωνή*, (πμ.), 888

Παταίστηση, (πμ.), 889-890

Νυχτερινό, (πμ.), 890-891

Νίνα Κοκκαλίδου – Ναχμία, *Το ταξίδι*, (πμ.), 891

Γνώση του βάθους, (πμ.), 891

Νίκος Λώλης, *Άνω Δερόπολη*, (πζ.), 892-894

Ισμήνη Δάλλα – Ντάτση, *Γενέτειρα*, (πμ.), 894

Υποθηκευμένη, (πμ.), 894

Werner Schmalenabach/ (Φάνης Τουλούπης), *Μοντέρνα ζωγραφική*, (μτφ. απ.), 895-903

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μανώλης Καλομοίρης, (χρν.), 904-905

Η προσφορά της «Κριτικής», (χρν.), 905-906

Επιθεώρηση και βενετισμός, (χρν.), 906

Εκδόσεις «Ενδοχώρας», (χρν.), 907

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Αντώνη Σαμαράκη : «Αρνούμαι», (κρτ.), 907-909*

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ: 909-910

ΤΕΥΧΟΣ 17-18

(Μάιος – Αύγουστος 1962)

Πυροτεχνήματα, (αρθ.), 911-912

Φάνης Τουλούπης, *Λόγιε, των καιρών μας αίλουρε...*, (πμ.), 913-914

Ταυρομαχία, (πμ.), 914-915

«Και παρών και απών μεμνημένος...», (πμ.), 915-916

Απολογισμός, (πμ.), 916-918

Κώστας Κούσουλας, *Το χαμάμ*, (δγ.), 919-923

MarieLuiseKaschnitz/ (Δ. Γ. Παπαγεωργίου), *Το άχυρο*, (μτφ. δγ.), 924-931

JacquePrevert/ (Αλέκος Μίτζαλης), *Τι ονειρευόσουν*, (μτφ. πμ.), 931

Τατουάζ και νεκροί, (μτφ. πμ.), 931

Λουκάς Κούσουλας, *Η πάνω βόλτα*, (πμ.), 932

Προδικασμένα, (πμ.), 932-933

Επιθαλάμιο της Άνοιξης, (πμ.), 933

Αρχαιολογικός χώρος, (πμ.), 933-934

Μια άποψη, (πμ.), 934

Συμβιβαστική λύση, (πμ.), 934

Το φθινόπωρο του παιδιού, (πμ.), 935

Κατακλείδα, (πμ.), 935

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Δωδώνη – Λάκκα Σουλίου*, (πζ.), 936-939

Πάργα, (πζ.), 939-941

Κλείτος Κύρου, *Sidney Keyes*, (μλτ.), 942-946

Jesse Stuart/ (Νίκος Λώλης), *Η γης των οχτρών μας*, (μτφ. δγ.), 947-954

Γιώργος Οδ. Φραγκούλης, *Νέοι*, (πμ.), 955

Intdrlube, (πμ.), 955-956

Από σκιάς, (πμ.), 956

Το μεγαλείο μας, (πμ.), 956

Αισιοδοξία, (πμ.), 957

Μοίρα, (πμ.), 957

Πως αποκτώνται φίλοι, (πμ.), 958

Στέφανος Σταμάτης, *Η σιωπή των Γαβαών*, (απ. νουβ.), 959-969

Oscar V. de L. Milosz/ (Τάσος Κόρφης), *Η γέφυρα*, (μτφ. πμ.), 969

Ελευθέριος Χωρίτης, *Κρυστάλλης*, (μλτ.), 970-975

Γιώργος Αράγης, *Εξομολόγηση και απολογία β'. Γύρω από το ερωτικό*, (μλτ.), 976-980

ΧΡΟΝΙΚΑ

Καλώς ήλθατε φόν Κάραγιαν, (χρν.), 981-982

Αφιέρωμα στον Σεφέρη, (χρν.), 982-983

Ομοιότυπα σχεδίων του Ντα Βίντσι, (χρν.), 983-984

Τα παρατρέγουδα μιας προτομής, (χρν.), 984-985

Καλλιτεχνικός θησαυρός σαπίζει, (χρν.), 985

Θεατρικοί αρχοντοχωριάτες, (χρν.), 985

«Τουριστικές» τραγωδίες, (χρν.), 986

Γεροντοπαλληκαρισμοί, (χρν.), 986-987

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Φρίξος Τζιόβας, *Κίμωνα Τζάλλα «Επίθεση»*, (κρτ.), 987-989

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ:989

ΧΡΟΝΟΣ Δ΄ - ΤΟΜΟΣ Δ΄

ΤΕΥΧΟΣ 19

(Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1962)

Καλλίστρατος/ (Ελευθέριος Χωρίτης), *Τυραννοκτόνοι*, (μτφ. πμ.), 991

Μας φτάνουν τα δικά μας, (αρθ.), 992

Παραλογοτεχνία, (αρθ.), 993

Τάκης Καρβέλης, *Αγρότες*, (πμ.), 994

Γυναίκες, (πμ.), 994

Διαλελυμένα κόκκαλα, (πμ.), 994

Το στίγμα μου, (πμ.), 995

Πώς να τα χαιρετίσει, (πμ.), 995

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Μια ιστορία με τέλος*, (δγ.), 996-1001

Τάκης Σινόπουλος, *Μάγδα*, (πμ.), 1002-1004

Απ' το πρωί, (πμ.), 1004

Η ανάπαυση της Ελένης, (πμ.), 1005

Καταγωγή, (πμ.), 1005

Κωστούλα Μητροπούλου, *Όπως οι κούκλες...*, (δγ.), 1006-1009

Πύρρος Δημητρίου, *Οδοιπορικό*, (πμ.), 1010-1011

Πίνδος Β. Μάκης, *Φαύλος κύκλος*, (πμ.), 1011

Edgar Allan Poe/ (Άγγελος Μυρωτίκης), *Σιωπή*, (μτφ. δγ.), 1012-1015

AlexandraPizarnik/ (Στέφανος Σταμάτης), *Τα συρτάρια του χειμώνα*, (μτφ. δγ.),
1015-1018

Γιώργος Αράγης, *Η τελευταία επιστροφή*, (δγ.), 1019-1024

Π. [Πρόδρομος] Χ. Μάρκογλου, *«Αστική συγκοινωνία»*, (πμ.), 1025
Περιγραφή, (πμ.), 1026

Κώστας Βλάχος, *Νυκτερινή θέληση*, (πμ.), 1027

Λευτέρης Τζάλλας, *Το νησί*, (πζ.), 1028-1030

Γιάννης Δάλλας, *Οι μεταπολεμικοί «μεσίες»*, (αρθ.), 1031-1032

ArchibaldMacleish/ (Γιώργος Φραγκούλης), *Τι λένε οι γρηές*, (μτφ. πμ.)1033

ΧΡΟΝΙΚΑ

Η πρωτοβουλία του Ράσελ, (χρν.), 1034

Κρούσματα ήθους στη Θεσσαλονίκη, (χρν.), 1034-1035

Το Μόντε-Κάρλο της χώρας μας, (χρν.), 1035

Αν χαλάσουν οι Έλληνες..., (χρν.), 1035-1036

Το λυκόφως των «ειδώλων», (χρν.), 1036

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Γιώργος Αράγης, *Ο πεζογράφος Βασίλης Βασιλάκος*, (μλτ.), 1037-1038

Περί πνευματικού Βασιλείου, (αρθ.), 1039

Σόλων/ (Γιάννης Δάλλας), *Παραινέσεις στους Αθηναίους*, (μτφ. πμ.), 1040-1041

Γιάννης Αθ. Μαρρές, *Η Αγνή*, (δγ.), 1042-1049

W. H. Auden/ (Κλείτος Κύρου), *Ο άγνωστος πολίτης*, (μτφ. πμ.), 1050-1051

Ποιος είν' αυτός, (μτφ. πμ.), 1051

Επίγραμμα σ' έναν τύραννο, (μτφ. πμ.), 1051

Γιώργος Οδ. Φραγκούλης, *Δαιμόνια*, (δγ.), 1052-1054

Το πηγάδι, (δγ.), 1054-1056

Λευτέρης Τζάλλας, *Γέροντα καλότυχε*, (πμ.), 1056

CathrinMansfield/ (Καίτη Λογοθέτη), *Η καμαριέρα της κυρίας*, (μτφ. δγ.), 1057-1061

ΤΕΣΣΕΡΕΣ ΠΟΙΗΤΡΙΕΣ

Ισμήνη Δάλλα – Ντάτση, *Δημοκρασία*, (πμ.), 1062

Αυλαία, (πμ.), 1062

Λεία Χατζοπούλου – Καραβία, *Έπαιζαν τους αγγέλους*, (πμ.), 1063

Δεύτε λάβετε, (πμ.), 1063

Πόπη Σπανούδη, *Πικρός αιώνας*, (πμ.), 1064

Νίνα Κοκκαλίδου – Ναχμία, *Στρατός*, (πμ.), 1065

Άνθρωπος και δέντρο, (πμ.), 1065

Φρίξος Τζιόβας, *Το γριναζάκι*, (δγ.), 1066-1073

Στέφανος Σταμάτης, *Διάλεξη*, (δγ.), 1074-1077

ΧΡΟΝΙΚΑ

- Ο δάσκαλος*, (χρν.), 1078
Ηπειρωτική Ανθολογία, (χρν.), 1078
Οργισμένοι νέοι, (χρν.), 1079
Τύπος και ευθύνη, (χρν.), 1079
«Πρωτότυπη διαφωτιστική αντιδικία», (χρν.), 1080
Φίμωτρο ή διαφήμιση;, (χρν.), 1080-1081
Το βραβείο σου ή η ζωή μου, (χρν.), 1081

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

- Στέφανος Σταμάτης, *Ανδρέα Καραντώνη «Το χαλί της Ερμίνης»*, (κρτ.), 1081-1084
 Φρίξος Τζιόβας, *Λουκά Κούσουλα «Σχηματο-ποίηση»*, (κρτ.), 1084-1085

ΤΕΥΧΟΣ 21 – 22

(Γενάρης – Απρίλης 1963)

Καιρός είναι, (αρθ.), 1087-1088

Τάκης Σινόπουλος, *Μάγδα*, (πμ.), 1089-1091

Η γιορτή, (πμ.), 1092

Albert Camus/ (Νάσ[ι]ου Χρηστίδη), *Τετράδια*, (μτφ. απ. βιβλ.), 1093-1094

Αχιλλέας Λεοντάρης, *Η περιοχή του Μαργαριτίου*, (πζ.), 1095-1101

Λουκάς Κούσουλας, *Απάρνηση μ. Χ.*, (πμ.), 1102

Η δίκη, (πμ.), 1102

Για λίγο, (πμ.), 1102

Ηλιος – υπήκοος, (πμ.), 1103

Η επι[βε]βαίωση, (πμ.), 1103

Παραμάντεμα, (πμ.), 1103

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Ο κύκλος του φεγγαριού*, (δγ.), 1104-1107

Σωτήρης Δάκαρης, *Προϊστορική – Πρωτοϊστορική Ήπειρος*, (μλτ.), 1108-1118

Μίμνερος/ (Τάκης Καρβέλης), (μτφ. πμ.), 1119-1120

Φιλόστρατος/ (Φ. Μακαρίου), *Οι εξόριστοι Ερετριείς*, (μτφ. απ. βιβλ.), 1121-1123

Carson Ccullers/ (Νίκος Λώλης), *Ένα δέντρο, ένας βράχος, ένα σύννεφο*, (μτφ. δγ.), 1124-1133

ΤΡΕΙΣ ΠΟΙΗΤΕΣ

Κώστας Νικολαΐδης, *Της μοναξιάς*, (πμ.), 1134-1135

Κυριάκος Πλησής, *Μη τόσο φως*, (πμ.), 1136-1137

Δημήτριος Κράνης, *Κεραμικός 1962*, (πμ.), 1137

Θανάσης Τζούλης, *Ισθμός*, (πμ.), 1138-1142

Κώστας Κούσουλας, *Το λάστιχο*, (δγ.), 1143-1150

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ουδέν νεώτερον, (χρν.), 1151

Παναθήνιος... καλλιτεχνική έκθεση, (χρν.), 1151-1152

Έκκλησις στα «φτερά» της άλλης όχθης, (χρν.), 1152-1153

Ο δίσκος του «Άξιον εστί», (χρν.), 1153

«Η ενότης του εθνικού χώρου», (χρν.), 1153-1154

Διαφημιστικές σκοτούρες, (χρν.), 1154-1155

Φιλοπροοδευτικός όμιλος Ηγουμενίτσης, (χρν.), 1155-1156

Τα «Ελληνικά» των ξεναγών, (χρν.), 1156

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Νικόλαος Β. Λώλης, *Σκέψεις για το Άγιο Όρος*, (αρθ.), 1157-1158

Γιώργος Αράγης, *Αμφιβολίες και ερωτήματα*, (μλτ.), 1157-1161

Θανάσης Τζούλης, *Μανώλη Αναγνωστάκη «Η Συνέχεια 3»*, (κρτ.), 1161-1164

Γ. Τρ., Π. Χ. Μάρκογλου *«Οι Έγκλειστοι»*, (κρτ.), 1164-1166

(Μάης – Ιούνης 1963)

Γενιά του '60, (αρθ.), 1167

Πύρρος Δημητρίου, *Οργή*, (πμ.), 1168

Απολογία, (πμ.), 1168-1169

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Μια χαμένη γεύση*, (δγ.), 1170-1173

W. H. Auden/ (Σταύρος Θεοφανίδης), *Νόμος, λένε οι κηπουροί*, (μτφ. πμ.), 1174-1176

ΕΦΤΑ ΠΡΟΖΕΣ

Γιάννης Νεγρεπόντης, *Μ' ένα τέλος ακατανόητο*, (πρζ.), 1177-1178

Ευγνωμοσύνη, (πρζ.), 1178

Συναντήσεις..., (πρζ.), 1178-1179

Ερήμην του ανθρώπου, (πρζ.), 1179-1180

Ο καθρέφτης, (πρζ.), 1180-1181

Του έρωτα, (πρζ.), 1181-1182

Στα μέτρα μας, (πρζ.), 1182

Φάνης Τουλούπης, *Αχερουσία*, (πμ.), 1183

Φωνή δεσμία, (πμ.), 1183-1184

Τα πράγματα είναι νεκροί, (πμ.), 1184

Εξοδος, (πμ.), 1185

Απώλεια, (πμ.), 1185

Χουάν Υ Ντανιέλο/ (Ι. Κωνσταντίνου), *Μια ιστορία από το Σαλβαντόρ*, (μτφ. δγ.), 1186-1189

Γιώργος Αράγης, *Μάιος 1963*, (πμ.), 1190

Σημειώσεις, (πμ.), 1191

Κυριάκος Πλήσης, *Λόγοι Δοσιθέου*, (πμ.), 1192

Περίλυπος η ψυχή μου έως θανάτου, (πμ.), 1193

William Faulkner/ (Νίκος Λώλης), *Ζήλεια*, (μτφ. δγ.), 1194-1198

Αλκμάν/ (Γιάννης Δάλλας), *Από τα «Παρθενία»*, (μτφ. πμ.), 1199-1203

Γιάννης Αθ. Μαρρές, *Ο παππούς και ο ξένος*, (δγ.), 1204-1207

ΧΡΟΝΙΚΑ

Έτος Καβάφη, (χρν.), 1208

Μνήμη Χρηστοβασίλη, (χρν.), 1209

Εφιάλτη Επιβράβευση, (χρν.), 1209-1210

Ευοίωνα προμηνύματα, (χρν.), 1210

Έστω και στους Δελφούς, (χρν.), 1210-1211

Θεατρίζομε την ιστορία μας, (χρν.), 1211-1212

Κινηματογραφικές αθλιότητες, (χρν.), 1212

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Πύρρος Δημητρίου, *Το «Θέατρο Τέχνης» του Κάρολου Κούν*, (κρτ.), 1213-1214

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ: 1215-1216

ΤΕΥΧΟΣ 24

(Ιούλης – Αύγουστος 1963)

Το Ιερατείο, (αρθ.), 1217-1218

Θανάσης Τζούλης, *Ο φόνος*, (πμ.), 1219-1220

Απόγονοι νεκρής, (πμ.), 1220

Ο άντρας και η γυναίκα, (πμ.), 1220-1221

Ζιζέλ Πράσιнос/ (Λεία Χατζοπούλου – Καραβία), *Ο νέος διευθυντής*, (μτφ. δγ.),
1222-1224

JonSilkin/ (Εύα Παπαδοπούλου), *Θάνατος γιου*, (μτφ. πμ.), 1225-1227

Τριάδα Καραγεωργίου, *Οι σκιές*, (πμ.), 1227

Φρίξος Τζιόβας, *Ένα γράμμα*, (δγ.), 1228-1232

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Άρτεμη Σούλη, (εισ. σημ.), 1233

Έλλειψη, (πμ.), 1234

Θαλπωρή, (πμ.), 1234

Του μικρού αδελφού, (πμ.), 1235

Σε λησμονούν οι ώρες, (πμ.), 1235-1236

Γεύση πίκρας, (πμ.), 1236

Αδιαφορία, (πμ.), 1236

Κίμων Τζάλλας, *Η θυσία*, (δγ.), 1237-1248

ΔΕΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ιάκωβος Ψαράς, *Γυρισμός*, (πμ.), 1249

Το δένδρο, (πμ.), 1250

Η βρυσομάνα, (πμ.), 1250

Μάνα κι αφέντη μου, (πμ.), 1250

Άνοιξη, (πμ.), 1250

Το σπίτι, (πμ.), 1251

Είμαι ευτυχισμένος, (πμ.), 1250-1252

Γιόκα μου, (πμ.), 1252

Κεφάλι, (πμ.), 1252

Μπετόν κι αίμα, (πμ.), 1252-1253

Κώστας Μάντης, *Ο λαός του Ισραήλ στον Ιωάννη Βαπτιστή*, (πμ.), 1253-1254

Μαρασμός, (πμ.), 1254

ErnestHemingway/ (Νίκος Λώλης), *Οι φονιάδες*, (μτφ. δγ.), 1255-1264

Λευτέρης Τζάλλας, *Θα νικήσουμε!*, (πμ.), 1265

Μηχανές, (πμ.), 1265

ΧΡΟΝΙΚΑ

Απόρρητον επιστολής, (χρν.), 1266-1267

Περί «αισθήματος ευθύνης», (χρν.), 1267-1268

Το «πανόραμα», (χρν.), 1268-1269

Πνευματικές δοκιμασίες, (χρν.), 1269-1270

Αναγκαία διόρθωσις, (χρν.), 1270

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Θανάσης Τζούλης, *Κώστα Κοβάνη «Ζητήματα ζωής ή θανάτου»*, (κρτ.), 1271-1274

ΧΡΟΝΟΣ Ε΄ - ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΤΕΥΧΟΣ 25

(Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1963)

Γιάννης Δάλλας, *Μνήμη J. F. K.*, (πμ.), 1

Σατραπείες, (αρθ.), 1-2

Χριστόφορος Μ. Μηλιώνης, *Στο φαράγγι*, (δγ.), 3-8

Πύρρος Δημητρίου, *Της μοναξιάς*, (πμ.), 8

ΝΕΟΙ ΕΥΡΩΠΑΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

Ζακ Σερκίν/ (Λεία Χατζοπούλου – Καραβία), *Το πάρτυ στις Τερέζας*, (μτφ. απ. μθ. απότους Αρχοντογεννημένους), 9-11

Χρυσούλα Θ. Γκιζίκη, *Η κλεψύδρα*, (πμ.), 12

Αδιέξοδο, (πμ.), 12

Γιώργος Αράγης, *Μοντέρνα ποίηση και κοινό*, (μλτ.), 13-17

Τα πλακάτ, (δγ), 17-22

Γιώργος Φραγκούλης, *Τομή*, (πμ.), 22

David H. Lawrence/ (Εύη Παπαδοπούλου), *Νυχτερίδα*, (μτφ. πμ.), 23-24

Άγγελος Φουριώτης, «*Απομνημονεύματα του Οδυσσέα*», (απ. μθ.), 24-34

Νίκος Χουλιάρης, *Εξώστες*, (πμ.), 35-36

Ηρόδοτος/ (Κώστας Π. Βλάχος), *Βίος και πολιτεία τυράννων*, (μτφ. πζ.), 37-40

Λευτέρης Τζάλλας, *Αμφιβολίες*, (πμ.), 40

ΧΡΟΝΙΚΑ

Το Νόμπελ του 63 και η Ακαδημία, (χρν.), 41

Η υποδοχή, (χρν.), 41-42

Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, (χρν.), 42-43

Ενθύμηση, (χρν.), 43-44

Μια επιστολή, (χρν.), 44

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

E. B. White/ (Νίκος Λώλης), «*Λογοτεχνικός μεταφραστής[δοκιμαστής]*», (μτφ. κρτ.),

45-46

Θανάσης Τζούλης, *Νίκου – Αλέξη Ασλάνογλου «Ποιήματα για ένα καλοκαίρι»*, (κρτ.),

46-48

ΤΕΥΧΟΣ 26

(Γενάρης – Φλεβάρης 1964)

Ελευθέριος Χωρίτης, *Κύπρος 1964*, (πμ.), 49*Η επιτροπή*, (αρθ.), 49-50Μάρκος Αυρήλιος/ (Χριστόφορος Μηλιώνης), «*Εις εαυτόν*» από το σημειωματάριό του, (μτφ. πζ.), 51-56

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Γιάννης Δάλλας, *Σαν τον ξιφία*, (πμ.), 57*Μετανάστης 1963*, (πμ.), 58*Ο νέος σοφιστής*, (πμ.), 58*Night club*, (πμ.), 59«*Χαίρειν*», (πμ.), 59Στέφανος Σταμάτης, *Τα χρώματα της ίριδας*, (δγ.), 60-65Γουίλλιαμ Ώντεν/ (Δημήτρης Αγγ. Γέροντας), *Ατλαντίδα*, (μτφ. πμ.), 66-68Λεία Χατζοπούλου – Καραβία, *Ο πεζογράφος Τζ. Ντ. Σάλιντζερ*, (βιογρ. σημ.), 69-73Τζ. Ντ. Σάλιντζερ/ (Λεία Χατζοπούλου – Καραβία), *Ο φύλακας του χωραφιού*, (μτφ. απ. βιβλ.), 73-74Γιώργος Γιατρομανωλάκης, *Συνείδηση χειμώνα*, (πμ.), 75*Άλλο τραγούδι*, (πμ.), 76Λευτέρης Τζάλλας, *Ο Γκάγκα – Ντίν*, (δγ.), 77-80Γιώργος Φραγκούλης, *Κρίσεις για ένα βεγγαλικό*, (πμ.), 80

Ι. Γ. Θεοχάρης, *Ο χρόνος και το πνεύμα*, (μλτ.), 81-84

Λευτέρης Τζάλλας, *Ελπίδες...*, (πμ.), 84

Νίνα Κοκκαλίδου – Ναχμία, *Το «Μισουράκι»*, (δγ.), 85-87

ΧΡΟΝΙΚΑ

«Κρίση» σεναριογράφων, (χρν.), 88

«Άλλος για το Σούλι», (χρν.), 88-89

Περί ευσυνειδησίας, (χρν.), 89-90

Ευνοιοκρατία, (χρν.), 90-91

Οι μεταφράσεις της κ. Έλλης Λαμπρίδη, (χρν.), 91-92

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Θανάσης Τζούλης, *Νίκου Σπάνια «Γλυκός τρόμος». Άγγελου Φωκά «Γύψινη ζωή»*, (κρτ.), 93-96

ΤΕΥΧΟΣ 27 – 28

(Μάρτης – Ιούνιος 1964)

Γιώργος Αράγης, *Αν πέρασαν*, (πμ.), 97

Τα νέα μέτρα, (αρθ.), 97-98

Θανάσης Τζούλης, *Σώμα και ψυχή*, (πμ.), 99-102

Με τα μηλάνθια, (πμ.), 102

Κίμων Τζάλλας, *Ο καταδότης*, (δγ.), 103-109

Κώστας Νικολαΐδης, *Τ' αντρειωμένα παλληκάρια*, (πμ.), 110-111

Στέφανος Σταμάτης, *Στοχασμός και δράση. (Δύο βιβλία του Άγγελου Τερζάκη)*, (κρτ.), 112-115

Νίκος Β. Λώλης, *Μηχανοδηγός στα φορτηγά τραίνα*, (δγ.), 116-118

Αχιλλέας Λεοντάρης, *Φρανζ Κάφκα. Ο συνθέτης του αδιέξοδου*, (κρτ.), 119-128

Φρανζ Κάφκα/ (Φάνης Τουλούπης), *Ο μαέστρος της πείνας*, (μτφ. δγ.), 129-138

Νίκος Χουλιάρης, *Τα σαντάλια της φυγής*, (πμ.), 138

Αρτεμη Σούλη, *Πόλεμος*, (πμ.), 139

Η επίσκεψη, (πμ.), 139

Μισόστρατα, (πμ.), 140

Το παραμύθι, (πμ.), 140

Γιάννης Καραβίδας, *Ο ψεύτικος θάνατος*, (πμ.), 141

Καταποντισμός, (πμ.), 141

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Σε μια άκρη της λίμνης ή Όταν βουλιάζει το πλοίο*, (θεατρ.), 142-152

Πύρρος Δημητρίου, *Πάρτυ*, (πμ.), 153

Εικόνα, (πμ.), 153

Κάτοπτρα, (πμ.), 153

Κυριάκος Μητσοτάκης, *Καλοκαιρινή ενόρασις*, (πμ.), 154

Ικεσία, (πμ.), 155

Λεία Χατζοπούλου – Καραβία, *Η μεταπολεμική γενιά στη γερμανική λογοτεχνία*, (μλτ.), 156-160

ΧΡΟΝΙΚΑ

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, (χρν.), 161-162

Υπάρχουμε και θα υπάρχουμε, (χρν.), 162

Ο... Ήλιος της Δωδώνης, (χρν.), 163-164

Περί λεβεντιάς, (χρν.), 164-165

Σκουφάς και «Σκουφάς», (χρν.), 165-166

Αθλιότητες, (χρν.), 166

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Στέφανος Σταμάτης, *ΑντλουςΧάξλεϋ*, (αρθ.), 167-168

ΤΕΥΧΟΣ 29 – 30

(Ιούλης – Οκτώβρης 1964)

Μάρκος Αυρήλιος/ (Φ. Μακαρίου), *Κοίταξε και τ' ανθρώπινα*, (μτφ. πζ.), 169

Ραγιαδισμός, (αρθ.), 169-170

Λουκάς Κούσουλας, *Φιλισταίοι*, (πμ.), 171

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Το δράμα στις κλίνες του Προκρούστη, (αψ.), 172

Η κάστα της οδού Αγίου Κωνσταντίνου, (αψ.), 172-173

Κλισαρισμένες Παραστάσεις, (αψ.), 173

Μεσιτείες στη Δωδώνη, (αψ.), 174

Ν' αλλάζουμε τακτική, (αψ.), 174-175

Από τον «Χριστό Πάσχοντα» ως τη «Βαβυλωνία», (αψ.), 175-176

(Χριστόφορος Μηλιώνης), *Από τις επιγραφές της Δωδώνης*, (μτφ. επιγ.), 177-181

Γιώργος Φραγκούλης, *Επίλογος*, (πμ.), 181

Ελευθέριος Χωρίτης, *Αγάπη μου στη καταχνιά*, (δγ.), 182-183

Τάκης Καρβέλης, *Το καλοκαίρι εφέτος έπεσε πικρό...*, (πμ.), 184

Δεν είναι ο θάνατος, (πμ.), 184

Θοδωρής Βλαχοδημήτρης, *Ηράκλειτος. Η καταγωγή, οι στόχοι και το βεληγεκές των ιδεών του*, (δοκ.), 185-204

Ευριπίδης/ (Γιάννης Δάλλας), *Από τον Ίωνα*, (μτφ. απ. πμ.), 205-214

Κίμων Τζάλλας, *Τα πουλιά*, (δγ.), 215-221

Τριάδα Καραγεωργίου, *Νύχτα*, (πμ.), 222

Αρτεμη Σούλη, *Από την «Αρπαγή της Περσεφόνης»*, (απ. θεατρ.), 223-232

ΧΡΟΝΙΚΑ

Το θέατρο και η Επαρχία, (χρν.), 233-234

Ακόμα δε σήμανε;, (χρν.), 234-235

Κλέων Παράσχος, (χρν.), 235

Φιλοσοφική Σχολή στα Γιάννινα, (χρν.), 235

Υποψήφιος Λογίολα, (χρν.), 235-236

Ο Γκρέκο στα σχολεία μας, (χρν.), 236

Αι δύο ορφαναί, (χρν.), 236-237

Ο πατριός των «Ατρείδων», (χρν.), 237

«Οι σίχοι παρέχουν ελπίδες...», (χρν.), 237-238

Ο Βηλαράς, (χρν.), 238

Κείται ή ου κείται, (χρν.), 239

Τρωτά του επαρχιακού Τύπου, (χρν.), 239-240

Με Περσικά πασέτα δε μετριέται η ποίηση, (χρν.), 240

«Φιλισταίοι» και Γιεφτουσένκο, (χρν.), 240

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Λάμπρος Παπαχρόνης, *Μπέργκμαν: «Η πηγή της παρθένας»*, (κρτ.), 241-244

ΧΡΟΝΟΣ ΣΤ΄ - ΤΟΜΟΣ ΣΤ΄

ΤΕΥΧΟΣ 31

(Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1964)

Η φιλοσοφική σχολή, (αρθ.), 1

Oscar V. DeL. Milosz/ (Τάσος Κόρφης), *Σ' ένα παιδικό τόπο*, (μτφ. πμ.), 2
Στους ήχους μιας μουσικής, (μτφ. πμ.), 3

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Επιστροφή στο χώρο μας, (αψ.), 4
Η επίκριση κι η αγνόηση, (αψ.), 4-5
Η ανοχή της κριτικής, (αψ.), 5-6
Κριτική σημειωματογραφία, (αψ.), 6-7
Και μοντέρνα κριτική, (αψ.), 7-8
Οι Ανθολογίες, (αψ.), 8
Και το συμπέρασμα, (αψ.), 8-9

Α. Θ. Νικολαΐδης, *Ποιήματα (1-8)*, (πμ.), 10-13

Κίμων Τζάλλας, *Ο θάνατος του πατέρα*, (δγ.), 14-19

Γιάννης Δάλλας, *Αναφορά στη ποίηση του Δ. Π. Παπαδίτσα*, (μλτ.), 20-25

Δ. Π. Παπαδίτσα, *Βλαδίμηρε*, (πμ.), 26

Εξοδος, (πμ.), 27-28

Σημειώσεις τριών νυχτών II, (πμ.), 29

Από το παράθυρο III, (πμ.), 29-30

Το κυπαρίσσι, (πμ.), 30-31

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Ποιος πρόδωσε*, (δγ.), 32-41

ΑΡΧΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στράβων/ (Ελευθέριος Χωρίτης), *Οι Συβαρίτες*, (μτφ. πζ.), 42-43

Σιμίας/ (Ελευθέριος Χωρίτης), *Από τα Τεχνοπαίγνια (Πέλεκυς)*, (μτφ. πμ.), 43

Λάμπρος Παπαχρόνης, *Το δέντρο*, (πμ.), 44

ΧΡΟΝΙΚΑ

Γραμματεύς και Φαρισαίοι, (χρν.), 45-46

Λουκής Ακρίτας, (χρν.), 46

- Τόμας Έλιοτ, (χρν.), 46-47*
Ζητείται πνευματικός κηδεμόνας, (χρν.), 47
Ο κ. Γεωργούλης και οι προκαταλήψεις, (χρν.), 47-48
Κινηματογραφική Λέσχη, (χρν.), 48
Η παρουσίαση των ποιητών, (χρν.), 48

ΤΕΥΧΟΣ 32-33

(Γενάρης – Απρίλης 1965)

“*Τνα μὴ ἐξίτηλα γένηται...*”, (αρθ.), 49-50

T. S. Eliot/ (Κλείτος Κύρου), *Τα τραγούδια του Άριελ*, (μτφ. πμ., σημ., σχολ.), 51-63

Το ταξίδι των μάγων, (μτφ. πμ.), 51-52

Ένα τραγούδι για τον Συμεών, (μτφ. πμ.), 52-54

Animula, (μτφ. πμ.), 54-55

Μαρίνα, (μτφ. πμ.), 55-56

Π. Χ. Μάρκογλου, *Καθημερινό τοπίο*, (πμ.), 64

Με το μαχαίρι στα δόντια, (πμ.), 64-65

Στα χέρια των κερδοσκόπων, (πμ.), 65

Γιώργος Αράγης, *Η εκδρομή, του Γ. Χειμωνά*, (μλτ.), 66-70

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Ο ποιητής Ντίνος Χριστιανόπουλος*, (μλτ.), 71-75

Ντίνος Χριστιανόπουλος, «*Εποχή των ισχνών αγελάδων*» *Δημάς*, (πμ.), 76

Στο δρόμο της Δαμασκού, (πμ.), 77

«*Ξένα γόνατα*» *Δίχως εξουθένωση*, (πμ.), 77-78

Τύψεις, (πμ.), 78

Χαμηλοφώνως, (πμ.), 78

Όραμα γλυκό, (πμ.), 78

Όλο και πιο πολύ, (πμ.), 79

«*Ανυπεράσπιστος καημός*» *Ρημαγμένο νταμάρι*, (πμ.), 79

Νύχτα χάρισέ μου ένα κορμί, (πμ.), 80
«Το κορμί και το σαράκι». I, II, (πμ.), 80

IlseAlchinger/ (Φάνης Τουλούπης), *Η αφίσα*, (μτφ. δγ.), 81-86

Κώστας Νικολαΐδης, *Αναδρομή*, (πμ.), 87-88

Νόρα Αναγνωστάκη, *Νεώτερες τάσεις στην πεζογραφία*, (μλτ.), 89-99

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ένα επίκαιρο κείμενο. Το όνειρο του Μακρυγιάννη, (χρν.), 100

Αναχρονισμός βραβείων, (χρν.), 101

Δόκτωρ Σβάϊτσερ, (χρν.), 101-102

Φώτης Κόντογλου, (χρν.), 102-103

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Στεφ. Σταμάτης: «Νυχτερινή επαφή»*, (κρτ.), 103-104

ΤΕΥΧΟΣ 34-35

(Μάης – Αύγουστος 1965)

Συμπτώματα, (αρθ.), 105

Γιάννης Δάλλας, *Η διάρκεια του Καρνωτάκη. Μια επανεκτίμηση*, (μλτ.), 106-115

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Ένα κλαδί κορομηλιάς*, (δγ.), 116-120

Γιώργος Αράγης, *Εισαγωγή στην ποίηση του Αναγνωστάκη*, (μλτ.), 121-126

Μανόλης Αναγνωστάκης, *«Εποχές» Χάρης 1944*, (πμ.), 127-128

«Εποχές 2» Y, VII, (πμ.), 128-131

«Εποχές 3» Η αγάπη είναι ο φόβος, (πμ.), 131-132

Άρχισε μια σιγανή βροχή, (πμ.), 132-133

«Η συνέχεια» Αυτοί δεν είναι δρόμοι, (πμ.), 133-134

«*Η συνέχεια 3*» *Τώρα μιλώ*, (πμ.), 134-135

Ο νεκρός, (πμ.), 135-136

Όλα τα πρόσωπα, (πμ.), 136

Victor Auburtin/ (Τίτος Γιοχάλας), *Το τέλος του Οδυσσέα*, (μτφ. πζ.), 137-142

Άννα Παριανού, *Μάρτης*, (πμ.), 142

ΑΠΟΨΕΙΣ

Πνευματική αμβλύτητα, (αψ.), 143-144

Η παθολογία μιας περίπτωσης, (αψ.), 144-145

Η δίκη των Ρώσων συγγραφέων, (αψ.), 145-146

Έλλειψη σοβαρότητας, (αψ.), 146-148

«*Τάχα μας εξουθένωσαν*», (αψ.), 148-149

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Τάκης Καρβέλης, *Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος*, (κρτ.), 150-156

ΤΕΥΧΟΣ 36

(Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1965)

Φάυλος κύκλος, (αρθ.), 161-162

Τάκης Σινόπουλος, «*Πέτρες*», *Αφιέρωμα*, (πμ.), 163-165

1 Το νόμισμα, (πμ.), 165

2 Η γιορτή, (πμ.), 165

3 Το ικρίωμα, (πμ.), 165-166

4, (πμ.), 166

5, (πμ.), 166

Στέφανος Σταμάτης, *Διαφυγή*, (δγ.), 167-173

ΠΟΛΩΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Zbigniew Herbert/ (Γιώργος Α. Παναγιώτου), *Η πέτρα*, (μτφ. πμ.), 173

Τάσος Ναούμ, *Τρία ποιήματα*, (πμ.), 174

Τάκης Καρβέλης, *Ο ποιητής Άρης Αλεξάνδρου*, (μλτ.), 175-183

Άρης Αλεξάνδρου, «*Άγονος Γραμμή*», Από το «*Αλεξανδροστρόϊ*», (πμ.), 184-185

Παράνομο σημείωμα, (πμ.), 186-187

Κλειστό τετράγωνο, (πμ.), 187-189

Ποιητική, (πμ.), 189-190

Άννα, (πμ.), 190

«*Ευθύτης Οδών*», *Συμβουλές σε ανυπότακτο*, (πμ.), 191-192

Δάκρυ χαράς, (πμ.), 192

Τα σύννεφα, (πμ.), 192

Μην τους εγκαταλείψεις, (πμ.), 193

Μέσα στις πέτρες, (πμ.), 193

H. G. Wells/ (Μιμή Σκαύδη), *Το Μαργαριτάρι της Αγάπης*, (μτφ. δγ.), 194-198

Λάμπρος Παπαχρόνης, *Έλλειψη*, (πμ.), 199

ΧΡΟΝΙΚΑ

Πολυγραφία που τρομάζει, (χρν.), 200

«*Επιθυμία μου να μάθω μπουζούκι*», (χρν.), 200

Μια σύσταση στη σύνταξη του περιοδικού «Εποχές», (χρν.), 200

Τι σημαίνει «ποίηση της ήττας»;, (χρν.), 200

Κάλαθος πνευματικών παραπόνων, (χρν.), 200

Μια συνέντευξη του Ελύτη, (χρν.), 200-201

«*Η Δύση έχει την ανάγκη μου και την εκμεταλλεύομαι*», (χρν.), 201

ΑΠΟΨΕΙΣ

Τα χαλκά της Δωδώνης, (αψ.), 201-202

Σκληρότητες, (αψ.), 202

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Κώστας Νικολαΐδης, *Κίμωνα Τζάλλα: «Το κλείσιμο του κύκλου»*, (κρτ.), 203-204

Γιώργος Αράγης, *Λεία Χατζοπούλου-Καραβία: «Κούρος»*, (κρτ.), 205-206

ΤΕΥΧΟΣ 37
(Αδημοσίευτο)

Ηθική μειοδοσία, (αρθ.), 1-2

Sidney Keyes/ (Κλείτος Κύρου), *Η ερημιά*, (μτφ. πμ.), 3-8

Frang Kafka/ (Καίτη Dorf Müller), *Η φροντίδα του πατέρα*, (μτφ. δγ.), 9-10

Τάκης Καρβέλης, *Το γλυκύφθογγο σώμα σου*, (πμ.), 11

Γιώργος Αράγης, *Περιπέτεια*, (δγ.), 12-14

Γιώργος Καραντώνης, *Όνειρο καλοκαιριάτικης νύχτας*, (πμ.), 15

Αναμνήσεις, (πμ.), 15-16

Βραδυάζει, (πμ.), 16

Πύρρος Δημητρίου, *Τίτος Πατρίκιος*, (μλτ.), 17-19

Τίτος Πατρίκιος, *«Μαθητεία (1952-1962)», Βορεινή πύλη*, (πμ.), 20

Γράμματα μετανοίας, (πμ.), 20-21

Αμετάθετο όραμα, (πμ.), 21

Πλαίσιο στο φως, (πμ.), 21-22

Στάσεις, (πμ.), 22

Κατάφαση, (πμ.), 22

Δικαίωμα, (πμ.), 22

Ησυχασμένες απαντήσεις, (πμ.), 23

Στίχοι 2, (πμ.), 23

Φωνές, (πμ.), 23-24

Μπαλλάντα ενός μικρού γραφειοκράτη, (πμ.), 24

Οφειλή, (πμ.), 24-25

Πορεία, (πμ.), 25-26

Να προειδοποιείς, (πμ.), 26

Ιερού Αυγουστίνου/ (Γιώργος Ιωάννου), *«Εξομολογήσεις», Μια νεανική φίλια*,
(μτφ.
απ. βιβλ.), 27-31

Νίκος Γρηγοριάδης, *Σ' ανασαίνω*, (πμ.), 32
Όσες φορές αρνούμαι, (πμ.), 32
Όσο σε γεύτηκα εγώ, (πμ.), 32
Εκεί που λέω σε χόρτασα, (πμ.), 32

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ο κ. Βενέζης σχολιάζει από τη στήλη Του Βήματος, (χρν.), 33
Το περ. «Θέατρο» έχει μια ευθύνη απέναντι του εαυτού του, (χρν.), 33
Μια διαμαρτυρία που πέρασε απαρατήρητη, (χρν.), 33

ΑΠΟΨΕΙΣ

Μια πρόιμη αυθεντία, (απψ.), 34
Το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, (απψ.), 35-36
Το «Πάλι», (απψ.), 36-37
Ο τόπος μας είναι μικρός, (απψ.), 37-38
Α. Λωλής, Για τη μεταπολεμική γενιά, (απψ.), 38

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Γιάννης Δάλλας, *Οι «Τρωάδες» στη Δωδώνη*, (κρτ.), 39-41
Γιώργος Αράγης, *Γιάννη Δάλλα: «Εξαγορά»*, (κρτ.), 42-48

ΤΕΥΧΟΣ 38

(Αδημοσίευτο)

Σχόλια σε μια φράση, (αρθ.), 49-50

Pablo Neruda/ (Κλείτος Κύρου), *Τραγούδι για τις μάνες των σκοτωμένων*, (μτφ. πμ.),
51-52

Γιώργος Αράγης, *Ποίηση και πολιτική*, (αρθ.), 53-57

Χριστόφορος Μηλιώνης, *Το πουκάμισο του Κένταυρου*, (δγ.), 58-71

Πύρρος Δημητρίου, *Θάνατος*, (πμ.), 72

Ερωτικό, (πμ.), 72

Ελευθέριος Χωρίτης, *Ο φάκελος «Ζ»*, (κρτ.), 73-76

Νίκος Λώλης, *Επιστροφή*, (απ. πζ.), 77-80

Λάμπρος Παπαχρόνης, *Ποιήματα*, (πμ.), 80

Συμπεράσματα

Η *Ενδοχώρα* ξεκίνησε από μια μικρή λογοτεχνική ομάδα ανήσυχων νέων που προσπαθούσε με όσες δυνάμεις διέθετε να προωθήσει την πνευματική φωνή της επαρχίας της Ηπείρου. Πολύ γρήγορα, όμως, κατάφερε να συσπειρώσει γύρω της σημαντικούς λογοτέχνες. Ο προσδιορισμός του περιοδικού φαίνεται να είναι αρκετά σαφής στην εκδοτική ομάδα από την αρχή της έκδοσής του. Στα λίγα χρόνια που κυκλοφορεί δεν υπάρχουν μεγάλες αλλαγές στη διάρθρωση της ύλης του, ενώ η ελληνική ποίηση βρίσκεται σταθερά στις προτεραιότητες του. Σχεδόν όλη η ελληνική ποίηση και πεζογραφία που δημοσιεύεται είναι πρωτότυπη με αποτέλεσμα να αποτελεί μια εξαιρετική πηγή μελέτης. Παράλληλα, η προτίμησή της προς τα νεωτερικά καλλιτεχνικά και κυρίως λογοτεχνικά ρεύματα είναι εμφανής. Στην *Ενδοχώρα*, ο θεωρητικός λόγος αναπτύχθηκε κυρίως μέσα από τις μελέτες και τα εισαγωγικά σημειώματα που φιλοξενήθηκαν. Το στοιχείο, όμως, που αναμφίβολα είναι κομμάτι της ταυτότητάς της είναι ο σχολιασμός της πολιτισμικής επικαιρότητας και ο κριτικός λόγος. Σε αυτό συνέβαλαν σημαντικά οι στήλες «Χρονικά» και «Η ζωή της τέχνης».

Η *Ενδοχώρα* γεννάται μέσα σε ένα γενικότερο κλίμα κοινωνικής ανανέωσης και πολιτισμικής αναγέννησης, ενώ η λογοτεχνική παραγωγή της εντάσσεται στο διευρυμένο πλαίσιο της μεταπολεμικής παραγωγής. Η λογοτεχνία της δεκαετίας του 1960 (όριο αποτελεί η κατάλυση της δημοκρατίας το 1967) παρακολουθεί τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις της μεταπολεμικής περιόδου με μια αλλαγή στάσης απέναντι στο παρελθόν/ παράδοση, με μια πιο πειραματική γραφή και σε μια ατμόσφαιρα αισιοδοξίας, όπως αναφέρει και ο R. Beaton στην *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία*. Στην περίοδο που εκδίδεται η *Ενδοχώρα* η πεζογραφία ανοίγεται σε καινούρια θέματα που τίθενται μέσα από τις νέες κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 αρχίζει να εκδηλώνεται μια τάση κοινωνικής και πολιτικής φιλελευθεροποίησης που συνοδεύεται από την άνθιση της λογοτεχνικής παραγωγής μέσα από τις σελίδες των περιοδικών που αρχίζουν να εμφανίζονται. Η *Ενδοχώρα* έδωσε χώρο τόσο σε νέους και άγνωστους λογοτέχνες όσο και σε ήδη καταξιωμένους, οι οποίοι την επέλεξαν για να δημοσιεύσουν το έργο τους. Κατά κύριο λόγο πρόκειται για πρωτοδημοσιευμένα έργα, τα οποία

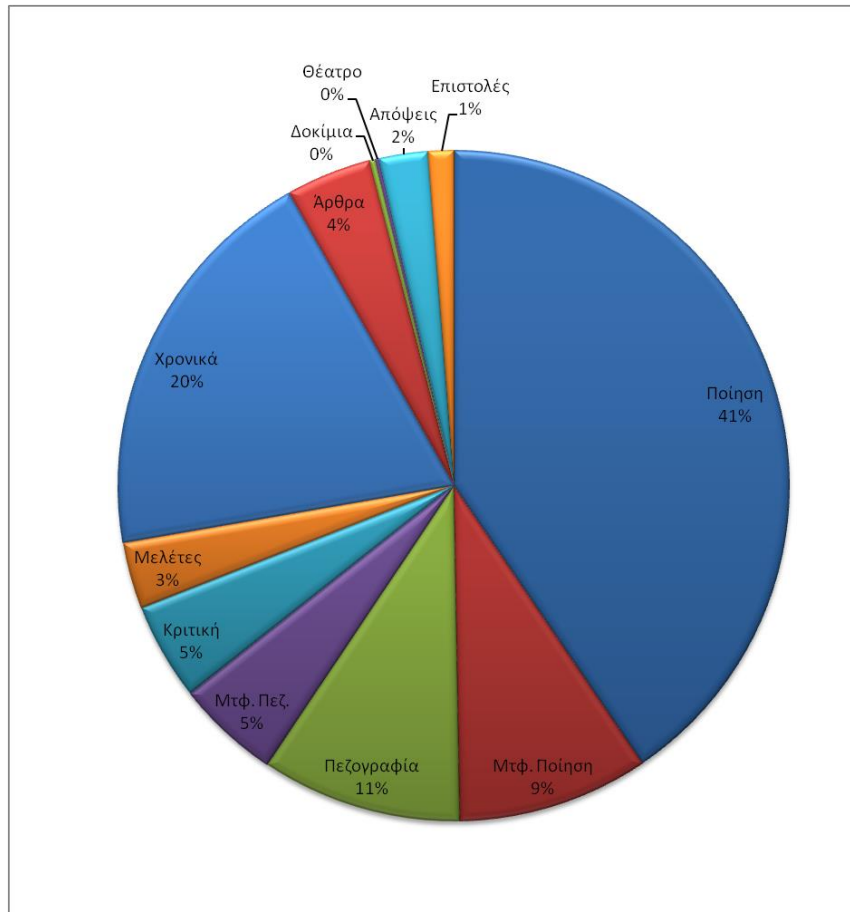
αργότερα συμπεριλαμβάνονται στις ποιητικές ή συγκεντρωτικές συλλογές των συγγραφέων, ιδίως της εκδοτικής ομάδας. Φαίνεται ότι πρόκειται για έργα τα οποία δεν απορρίπτονται στη πορεία της συγγραφικής τους ζωής, αλλά αντίθετα τα επαναφέρουν.

Αξιοσημείωτη είναι η προσπάθεια της εκδοτικής ομάδας στην ανάδειξη του περιοδικού και στη διατήρησή του. Το έντυπο, όπως ήδη έχει αναφερθεί, συντηρούνταν με δαπάνες της εκδοτικής ομάδας, γεγονός που αποδεικνύει την έντονη επιθυμία τους για την επιβίωσή του. Παράλληλα, μέσα από τις σελίδες του προβάλλουν συνεχώς το έργο τους είτε με τη δημοσίευση κειμένων τους είτε μέσω των κριτικών που παραθέτουν ο ένας για τον άλλον. Αποτέλεσμα της εκδοτικής ομάδας είναι ότι καθιστούν σταδιακά την *Ενδοχώρα* ένα ισχυρό επαρχιακό περιοδικό, ισάξιο εκείνων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Η παρουσία και η συμβολή της *Ενδοχώρας* στη λογοτεχνική ζωή της Ηπείρου είναι δίχως αμφιβολία σημαντική. Μέσα από τις σελίδες της βρήκε φωνή ένας μεγάλος αριθμός νέων Ηπειρωτών ποιητών, και όχι μόνο. Κρατώντας σταθερό τον πνευματικό της χαρακτήρα προσέφερε στο αναγνωστικό κοινό ποιητικά και πεζογραφικά κείμενα υψηλής ποιότητας και αισθητικής. Με το περιοδικό συνεργάστηκαν γνωστά ονόματα της λογοτεχνίας και επίσης προσέφεραν σημαντικά κείμενα και μελέτες προς το κοινό. Τέλος, η *Ενδοχώρα* μέσα από τα σχόλια και τις κριτικές της αποπειράθηκε να δημιουργήσει αναγνώστες ενημερωμένους και προβληματισμένους προς όλα τα πολιτιστικά ζητήματα της χώρας.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

Βιβλιογραφία

- Αγγελάκος, Κώστας, «Από το στόχο στη δοκιμασία», περ. *Πόρφυρας* 119 (Απρίλιος – Ιούνιος 2006).
- [Ανώνυμο], «Βιογραφικά Γιάννη Δάλλα», *Πόρφυρας* 119 (Απρίλιος – Ιούνιος 2006), 22
- [Ανώνυμο], *Ηπειρωτικά Γράμματα* 1 (Δεκέμβριος 1943).
- [Ανώνυμο], ¹*Ηπειρωτικά Φύλλα* 1 (Αύγουστος 1936).
- [Ανώνυμο], *Ηπειρωτικές Σελίδες* 1 (Σεπτέμβριος 1952).
- [Ανώνυμο], «*Η Ενδοχώρα*», *Μανδραγόρας* 46 (Μάιος 2012).
- [Ανώνυμο], «Μνήμη Κίμωνα Τζάλλα. Βιογραφικό», *Φηγός* 1 (Ανοιξη 1997), εκδ. Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων.
- [Ανώνυμο], «Προς τους Ηπειρώτας», *Ηπειρωτική Ψυχή*, τομ. 1, Ιωάννινα, 1913.
- [Ανώνυμο], «Σε β' πρόσωπο. Μια συνομιλία του Μανόλη Αναγνωστάκη με τον Αντώνη Φωστιέρη και τον Θανάση Νιάρχο», *Η Λέξη* 11 (Γενάρης 1982).
- [Ανώνυμο], «Χρονολόγιο», *Μανδραγόρας* 8-9, Ιούλιος-Δεκέμβριος, 1995.
- Αράγης, Γιώργος, *Κίμων Τζάλλας. Μνημόσυνο*, Εταιρεία Συγγραφέων, Αθήνα, 1990
- Αράγης, Γιώργος, «Το ποιητικό έργο του Φρίξου Τζιόβα», *Το Ζαγόρι μας* 321, 2005.
- Αράγης, Γιώργος, «*Η Παραφωνία* ως κοιτίδα της διηγηματογραφίας του Χ. Μηλιώνη», περ. *Μανδραγόρας* 42 (Μάιος 2010).
- Αρσενίου Ελισάβετ, *Νοσταλγοί και Πλαστουργοί*, εκδ. παραφερνάλια – τυπωθήτω, Αθήνα, 2003.
- Δαουτζής, Γιώργος, *Γιάννης Δάλλας. Να βγω από μένα...*, εκδ. Καπόν, Αθήνα, 2013.
- Δερέκα, Άννα, «Βιογραφικό Φρίξου Τζιόβα», *Το Ζαγόρι μας* 321, 2005.
- Καψωμένος, Ερατοσθένης Γ. (επιμ.), *Δημήτρης Χατζής. Μια συνείδηση της Ρωμοσύνης*, εκδ. Αχαϊκές, Πάτρα, 1999.
- Κλείτου, Κύρος, «Σημειώσεις- Σχόλια- Βιβλιογραφία», *Διαγώνιος* 1 (Ιανουάριος – Μάρτιος 1965), Β' περίοδος.

- Κούγκουλος, Θανάσης Β., *Η Ήπειρος ως λογοτεχνικός μύθος στη μεταπολεμική πεζογραφία*, διδακτορική διατριβή, Ιωάννινα, 2012.
- Μπενάτσης, Απόστολος, Σιωμοπούλου Αγγελική, *Το περιοδικό «Ελλοπία» 1930-1931, στο Η Λογοτεχνία της περιόδου του Μεσοπολέμου στο χώρο της Δυτικής Ελλάδας*, Πρακτικά Συνεδρίου Συνδέσμου Φιλολόγων Αιτωλοακαρνανίας, εκδ. Γράμματα, Μεσολόγγι, 2019.
- Μωραΐτης, Ερωτόκριτος, «Χρονολόγιο. Εργογραφία – Κριτικογραφία – Αφιερώματα», *Θέματα Λογοτεχνίας* 46 (Ιανουάριος – Απρίλιος 2011), εκδ. Γκοβόστη, Αθήνα.
- Λαδογιάννη, Γεωργία, *Κείμενα κριτικής για νεοελληνική λογοτεχνία*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1995.
- Πατάκης, Στέφανος Α. (επιμ.), *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2016.
- Σκλαβενίτης, Δημήτριος Χ., *Χριστόφορος Μηλιώνης. Χρονολόγιο-Βιβλιογραφία-Ανθολόγιο*, εκδ. Σοκόλη, Αθήνα, 2003.
- Σκλαβενίτης, Δημήτρης Χ. (επιμ.), *Χριστόφορος Μηλιώνης. Αφιέρωμα., Μανδραγόρας* 42 (Μάιος 2010).

Άρθρα δημοσιευμένα στην *Ενδοχώρα*

- Αράγης, Γιώργος, «Ο πεζογράφος Βασίλης Βασιλάκος», *Ενδοχώρα* 19 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1962), 1037-1038.
- Αράγης, Γιώργος, «*H εκδρομή*, του Γ. Χειμωνά», *Ενδοχώρα* 32-33 (Γενάρης – Απρίλης 1965), 66-70.
- Αράγης, Γιώργος, «Εισαγωγή στη ποίηση του Αναγνωστάκη», *Ενδοχώρα* 34-35 (Μάης – Αύγουστος 1965), 121-126.
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 35-40, 49
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 3 (Γενάρης – Φλεβάρης 1960), 129, 177
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 5 (Μάης – Ιούνης 1960), 309-311
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα*, 6, 337-343
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 7 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1960), «Πλώρη για το δεύτερο χρόνο», 430
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 712-713
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 13-14 (Σεπτέμβρης-Δεκέμβρης 1961), 725-728
- [Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 17-18 (Μάης – Αύγουστος), 989

[Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 19 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1962), 991-992

[Άτιτλο], *Ενδοχώρα* 29-30 (Ιούλιος – Οκτώβρης 1964), 233-234

Αναγνωστάκης, Μανώλης, «Federico Garcia Lorca. Εισαγωγή – Απόδοση», *Ενδοχώρα* 6 (1960), 337

Γκαττέγνο, Φιλέξ, «Federico Garcia Lorca», μτφ. Ισμήνη Δάλλα, *Ενδοχώρα* 1 (1959), 16

Δάλλας, Γιάννης, «Οι ποιηταί Τ. Σινόπουλος και Γ. Βαφόπουλος», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959).

Δάλλας, Γιάννης, «Αναφορά στη ποίηση του Δ. Π. Παπαδίτσα», *Ενδοχώρα* 31 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1964), 20-25.

Δάλλας, Γιάννης, «Η διάρκεια του Καρυωτάκη. Μια επανεκτίμηση.», *Ενδοχώρα* 34-35 (Μάης – Αύγουστος 1965), 106-115.

Δημητρίου, Πύρρος «Οι ταινίες “Γλυκιά Ζωή” και “Ποτέ τη Κυριακή”», *Ενδοχώρα* 8 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1960), 503 - 504.

Δημητρίου, Πύρρος, «Ο κινηματογράφος», *Ενδοχώρα* 9 (Γενάρης – Φλεβάρης 1961), 567-568.

Δημητρίου, Πύρρος, «Ο κινηματογράφος της περασμένης χρονιά», *Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 710-712.

Δημητρίου, Πύρρος, «Τίτος Πατρίκιος», *Ενδοχώρα* 37 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1965), 17-19.

Καρβέλης, Τάκης, «Ο ποιητής Άρης Αλεξάνδρου», *Ενδοχώρα* 36 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1965), 175-183.

Λεοντάρης, Αχιλλέας, «Ο Καζαντζάκης και η αγωνία μιας εποχής», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 30-34.

Λεοντάρης, Αχιλλέας, «Το πάθος στο Ντοστογιέφσκι», *Ενδοχώρα* 6 (Ιούλιος – Αύγουστος 1960), 325-329.

Μηλιώνης, Χριστόφορος, «Ο ποιητής Ντίνος Χριστιανόπουλος», *Ενδοχώρα* 32-33 (Γενάρης – Απρίλης 1965), 71-75.

Μηλιώνης, Χριστόφορος, «Στέφ. Σταμάτη: “Νυχτερινή Επαφή”», *Ενδοχώρα* 32-33 (1965), 103- 104.

Νικολαΐδης, Κώστας, «Ο Παπαδιαμάντης», *Ενδοχώρα* 8 (Νοέμβρης – Δεκέμβρης 1960), 490-492.

- Τασούλας, Αναστάσιος Χ., «“Άπαντα” Λογοτεχνικά. Προβλήματα Μεθοδολογίας», *Ενδοχώρα* 1(1959), 21-24
- Τζιόβας, Φρίξος, «Χριστοφ. Μηλιώνη: Παραφωνία», *Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 713.
- Τζιόβας, Φρίξος, «Ηπειρώτες ποιητές», *Ενδοχώρα* 13-14 (1962), 782-784.
- Τζιόβας Φρίξος, «Κατάλογος Συγγραφέων Περιοχής Ζαγορίου. (Από τον Μεθόδιο Ανθρακίτη έως σήμερα)», Γιάννινα 1990: Το Ζαγόρι μας, 23.
- Τουλούπης, Φάνης, «Ο διδακτισμός στον Κάλβο», *Ενδοχώρα* 1 (Σεπτέμβρης – Οκτώβρης 1959), 41-48.
- Τουλούπης, Φάνης, «Ο χρονοχώρος στον Ελύτη», *Ενδοχώρα* 3 (Γενάρης – Φλεβάρης 1960), 169-174.
- Σινόπουλος, Τάκης, «Μαρσέλ Μπεαλύ», *Ενδοχώρα* 2 (1959), 97.
- Χριστιανόπουλος, Ντίνος, «Γιωσέφ Ελιγιά», *Ενδοχώρα* 11-12 (Μάης – Αύγουστος 1961), 703-707.
- Χωρίτης, Ελευθέριος, «Κρυστάλλης», *Ενδοχώρα* 17-18 (Μάης – Αύγουστος 1962), 970-975.

Βιβλιογραφία για περιοδικά

- Δανόπουλος, Κωστής- Χατζοπούλου, Λίτσα, «*Ευτέρπη*» (1847-1855), Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1997.
- Καράογλου, Χαράλαμπος Λ., (επιμ.), *Περιοδικά λόγου και τέχνης 1901-1940: Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση: Αθηναϊκά περιοδικά 1901-1925, τ. Α' - Γ2'*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1996

Ηλεκτρονικές πηγές

<https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/29580>